

M. Pol. O. 139

223

FIZESSÜNK!

MENNYIT BECSÜLETTEL ELBIRUNK,

MAGUNKNAK, MAGUNKÉRT.

IRTA

GRÓF DESSEWFFY EMIL.

PESTEN.

NYOMATOTT LANDERER ÉS HECKENASTNÁL.

1847.

„Grinte tyfrelénsk jclontéu melleu

emlétül külvé

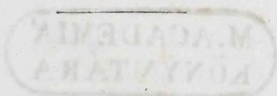
a' Prejzö

FIZESSÜNK!

M. Pol
0
139.

MENNYIT BECSÜLETTEL ELBIRUNK,

MAGUNKNAK, MAGUNKÉRT.

IRTA

GROF DESSEWFFY EMIL.

PESTEN.

NYOMATOTT LANDERER ÉS HECKENASTNÁL.

1847.

704

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

ESTEN

NYOMOTT LAPOK ÉS HÍRLEVELEK

1843

A

CONSERVATIV PÁRTNAK,

TISZTELT

ELVBARÁTINAK

AJÁNLJA

A SZERZŐ.

1*

708.

TISZTELT ELVBARÁTIM!

Egy csomóba foglalva, megrövidítve és kijavítva nyújtom ime által eszméimet, mellyek a B. P. Hiradóban „magyar financiáról“ általam formulázva megjelentek. Az „alföldi levelek“ kiadásánál követett modoromat követtem ezen közzétételnél is, azon olvasónak, ki dolgozatimat nyájás figyelmére méltatja, azok egyetemleges áttekinthetését megkönnyíteni akarva. Ez a második kísérlet, mellyet ezen tárgy körül teszek. „Alföldi leveleimben“ is szemeim előtt lebegett már egy országos financia megalapításának szüksége. Formuláztam már ott is eszméket, foltonkint már akkor is helyeslőkre találókat, mellyek azóta különböző formákban és idomokban mindinkább elterjedtek és meghonosultak. Az eszméknek és dolgoknak azóta helyt foglalt fejleményei, feszült figyelmem tárgyai valának szakadatlanul, és hatásukat úgy éreztem, mint éreztük mindnyájan. Így született a jelen dolgozat. A teherviselés kérdése olyan mindenütt, mellynek megoldási processusa hosszú, stádiumai számosak. Ezek még a legelőhaladottabb nemzeteknél is, folytonosan és éppen most is, átalakulóban vannak, befejezetten alig találunk bárhol is. Mi, az új alakítások első stádiumában vagyunk még csak. És ez az egyik vezérgondolat, melly keresztül szövődik mind végig eszméimen. A másik, mi örökké foglalkodtatott és irányzott, annak fürkészése vala, hogy mi a haza legsürgetőbb szüksége, mi követeli az előleges eligazítást lehangosabban, és mi az, a minek elhanyagolása, eddigi gyámoltalan állapotban hagyása, a legnagyobb közkárt okozza?

Azon segítő módokat, mellyeket ajánlok, azon bajokhoz, mellyeket felismertem, igyekezém alkalmaztatni. Minden gyógy mód a diagnosistól függ — a diagnosis pedig a nyavalyák stádiumainak ismeretét föltételezi, és magában foglalja, — a gyógy-

mód továbbá a nyavalyák stádiumaihoz képest változik. És ez magyarázza mind azt, hogy miért központosultak eszméim épen azon javaslatok körül, mellyeket formuláztam, mind pedig azt, hogy miért ajánlanak mások, kik nyavalyáinkat tölem különbözőleg, más stádiumban lenni látják, egészen más segítő módokat.

Tisztelt Elvbarátim! hiedelmem szerint, Ti az utóbbi időben nagyot haladtatok. Nem sejtitek már, hanem érzitek 's tudjátok, hogy erősek vagytok. Erőtök öntudatára jutottatok. Mosolyoghattok azon egykori mondat nevetséges hegykeségén: „általatok 's veletek, míg lehet — nélkületek, sőt ellenetek, ha kell.“ De nem felejthetitek, hogy az erő használat által gyarapodik, gyakorlat által szilárdul, és válik tartóssá. Ime itt a tárgy, mellyen erőtetek megpróbálhatjátok. Pártunk jövődjé azon szolgálattoktól függ, mellyeket a hazának teszünk. A haza java pedig azt követeli tőlünk, mi a nagy közönség erkölcsi, értelmi és anyagi állapotjának állandó javítását mozdítja elő. Csak ezen szélles, de biztos alapon állva, fogunk fenmaradni, szilárdulni, terjedni és győzni.

Azon szilárd meggyőződés, hogy ezen alapon állunk, 's fogytiglan megmaradni el vagyunk készülve, fogatott velem tölal, hogy felhasználjam csekély tehetségemet azon ügyért, mellyet jónak, igaznak és szentnek hiszek. És ez oka, hogy jelen újabb kísérletemet a' függő kérdések legfontosabbika körül Nektek lehete ajánlanom. Tegyétek még egyszer nyájás figyelmetök tárgyává, ha arra érdemesnek tartjátok. Mentsétek ki a feladás nagyszerűségével az én elégtelenségemet, ezt kérem, — de már azt, hogy ugyanezen mentséget tinmagatokra ne alkalmazzátok, kérnem nem szükség, hanem biztosan reményleni vagyok mint elvbarátotok feljogosítva, mert tudom, hogy az általam tárgyalt kérdések szerencsés megoldása, ez idő szerint leginkább Rajtatok fordul meg.

Fogadjátok elvbaráti üdvözetem őszinte nyilváníását szívesen.

Pest septem ber 20. 1847.

Gróf Dessewffy Emil.

Feladás értelmezése.

A törvényhozásnak teherviselés dolgában nem feladása általános elveket mondani ki, hanem feladása magát a lehetőség és józan politika határai között közigazságon és általános közérdeken nyugvó elvek által vezéreltetni azokban, miket in specifico rendel, és így p. o. teherviselés dolgában feladata az, részletesen rendelkezni, hogy mi módon kelljen előállítani a status számára szükséges pénzt, és kinek hozzájárulásával álljon az elő. Más az, hogy dobbal verebet fogni nem lehet, és így ha olly általános elveket állítunk előtérbe, mellyek számosak, sőt egész néposztályok előitéleteit, kiváltságait, érdekeit megdöntéssel vagy csorbitással fenyegetik, természetesen nehezebben fogunk boldogulni, mint ha az általános elvet érintetlenül hagyva, azon szükség et igyekszünk kimutatni, melly az általános szabályból kivételt parancsolja, és a többit az időre bizzuk, melly a gyakorlat által támogatva, folytonos, de kima-radhatlan sikerű működéssel alakítja által, észrevehetlenül, de bizonyosan, a régi elveket. Így p. o. egészen czéltalan törvényben kimondani az ilyenforma általános elvet, mint már az : „hogy t. i. minden honpolgár azon arányban járul a status terheihez, mellyben annak jótékony-ságait élvezi,“ mert az, hogy milly arányban élvezi valaki a status jótékony-ságait, számtalan, leginkább az egyesek egyéniségében gyökeredző körülményektől, és jelesül az egyéniségek fogékony-ságától függ. Az ilyen elv tehát törvényben kimondva gyakorlatilag naponkint megezáfoltatva látja magát, és így a törvény tekintélyét csak csökkenti. Épen ollyan szükségtelen ama másik elv törvényben kimondása is, hogy t. i. „min-den honpolgár vagyonához-aránylag járul a status terheihez,“ mert ollyan adórendszer, melly ezen elvet valósította volna, a statusbölcsészet még soha sem talált fel, és kérdés, fog-e valaha feltalálni? Hasonló fal-laciák fekszenek azon nagy szavakban, mellyeket némelylek, mikor teherviselésről van szó, 13 millió lakos érdekegységéről, néposztályok as-similatiójáról s több efélékről pengetnek. Mind ezeket a gyakorlat és más nemzetek tapasztalása régen illusiókká bélyegezte, mert minden terhek közös viselése mellett is, nem érdekegységet, hanem az érdekek

örökös háboruját, és a néposztályoknak nem assimilációját az életben, hanem ellenkezőjét tapasztaljuk. Mind ezekkel ellenkezőleg sokkal célszerűbb, ha bizonyos milliókra van szükség, kifürkészni valamely olyan adózási tárgyakat, melyek sokak birtokában vannak, vagy általános használatuak, és ezekből igyekezni a statusnak megszerezni a jövedelmet, a nélkül, hogy az ilyen teher bárkire nézve is elviselhetlen vagy nyomasztó legyen. Azok, kik bírják vagy használják az ilyen tárgyakat, azok járulandának eo ipso a status terheihez, mihelyt az ilyen tárgyak adózás aláaul, vagy közjövdelmi forrásul kitűzetnek. A feladás tehát az : több ilyen tárgyat találni fel, és egymásután annyit, és úgy tűzni ki közjövdelmi forrásul, miszerint de facto mindenki járuljon a status terheihez, és ez a céljainak megközelítésére szükséges pénzerővel, a honpolgárok nyomása nélkül, fel legyen készítve. Ezen „de facto“-t aztán az idő mindinkább kifejtí és átváltoztatja „de jure“-vé, 's ha épen kedvök tartja a status tanároknak, egy általános elvet is abstrahálhatnak annak idejében belőle, tanítványaik épületére, mert hiszen a gyakorlati politikában nem az a feladás: általános elveket állítani fel, melyek a részletes alkalmazás és gyakorlatban czáfolatjokat leljék, hanem az a feladás : igazságos és közhasznu elvekből folyó gyakorlatot hozni be, melly minél általánosabb és összehangzóbb legyen. Ne zavarjuk a professorok és törvényhozók feladásait össze.

Véleményünk szerint azon kérdés : mikép lehetne ezen országnak közfinanciája? felette komoly, és talán a legkomolyabbak egyike. Komoly pedig nemcsak annál fogva, mert minden lehető alkotmányos előlépések között legnevezetesebb az volna, ha az ország örendelkezése alatti finanziaára tehetne szert, hanem komoly azért is, mert igen számos függő kérdés megoldásának lehetősége egyenesen attól föltételeztetik, vajjon lesz-e az országnak finanziaja? Így p. o. a kereskedési ügy, az ósiség kérdésében a fiskus örökösödésének megszünése, az urbéri örökváltságok gyorsabb haladhatása, népnevelés elterjesztése, megyei közigazgatás és igazságszolgáltatás javítása. Meg kell azonban jegyezni, hogy csak így állítva válik ezen kérdés komolylyá és gyakorlati fontosságúvá. Mennyit vitatkoztak a magyar lapok, mennyit szónokoltak a magyar szónokok közöstherviselésről, közteherviselésről, és még annyira sem mentek, miszerint ezen szavak értelme, ugyszólván körülete és terjedelme szabatosan definiálva legyen! Közöstherviselés alatt még ma is az egyik azt érti, hogy minden terheket úgy viseljen a nemes, mint a nemnemes, mialatt a másik azt érti alatta, hogy bizonyos terheket közösen viseljen a népesség minden osztálya. 'S az eddigi mezőn nem is tehetett ezen kérdés nagyobb előlépéseket, mert az komoly mi-

nőségéből egészen kivetkeztek, ha az a körüli vita valamely általános elv előtérbe állításából és egy ilyennek minduntalani pengetéséből áll mindössze is, és ennél tovább menni nem képes, miután ugyanis mindenki tudja, hogy valamely radicalis elv, mely minden eddig létezőt egyszerre győ keresen megváltoztatna, a legközelebbi időkben keresztül teljességgel nem mehet; az ilyen vita, a mellett, hogy oly elv-kérdések körül forgó szóharcot idéz elő, mellynek végét senki előre nem láthatja, 's a gyakorlati kivitel módjainak fürkészését háttérbe szorítja, egyszersmind roszt tréfának és silány elmefuttatásnak bélyegét süti az egészre. Már pedig nagy bűn, ha a vitatás rosztul megválasztott mezeje, vagy helytelen modorának folytában a politikai kérdések fontosságukból és komolyságukból találnak veszíteni. Aztán valamig általános elvek körül forog a vita, miután mindenki érzi, hogy az ugyis meddő és gyümölcstelen: természetes, miszerint azok, kiket ezen elvek gyakorlatba vétele már annál fogva sem érintene, mert a „hol nincs, ott ne keress,“ legtelibb torokkal, legnagyobb impetussal és ugy szólván legvakmerőbb indiscretioval gondolják sürgethetni a dolgot, és így kontárkodhatnak körülte; midőn ellenben, ha egyszer gyakorlatibb és komolyabb mezőre fog az áttétetni, remélhető, miszerint ezen urak, ha nem is szerénység-ből, mert ezzel nem igen bírnak, hanem önméltóságuk érzetében, melly őket, az elvek és theoriák hőseit, apróságokkal és gyakorlati kivittel bibelődni tiltja, háttérbe vonulandanak, és azokat hagyandják előtérbe lépni, kiket nem csupán szellemi, hanem sokkal prosaibb ugyan, de kézzelfoghatóbb és zsebbel mérhetőbb anyagi érdekeik, tesznek az ilyen kérdésekkel szoros viszonyba.

Mire van most szükségünk ?

Mihelyt gyakorlatilag veszszük a dolgot, önkint tolja fel magát azon kérdés : vajjon a haza javára és előmenetelére, melly mindenesetre csak fokozatos lehet, most mi elébbvaló : az-e, hogy legyen, már tőkés-
 letes vagy tökéletlen, de legyen az országnak szükség eihez mér t közfinansziája ? vagy pedig az, hogy a teherviselés körül az el-
 mélet postulatumainak valósitása megkísértessek ? Ezen országnak köz-
 finansziája nincs, mert hiszen azon sófelemelt-ári pénzalap, mellybe alig
 foly évenkint 300,000 forint, 's melly annyifelé szaggattatik, természet-
 esen a számnélküli kielégítést követelő igények miatt szét, miszerint

mindenüvé csak igen kevés jut, és amaz országos concurrentialis és insurrectionalis, vagy egyéb üres pénztárok ezen czímet meg nem érdemlik. Épen oly kevésbé lehet ezen categoriába sorozni a hadi vagy házi adót. Valamig ezen nyomorult állapoton, melly miatt méltán pirulhatunk, gyökeresen és annak rende szerint segítve nem lesz, és valamig az ország magának önrendelkezése alá tartozó közfinanciát nem alapít, mindaddig nagyobb szabásokbani haladásról, alkotmányos fejlődésről 'sat. csak álmadozni is nevetséges. Nem hiszszük, hogy bárki is, tartozzék egyébkint bármelly politikai színezethez, a felebbi kérdésre más feleletet adhasson, mint azt, hogy az, miszerint az országnak, (már elvileg tökéletes vagy tökéletlen, de mindenesetre) jelen szükségéhez mért közfinanciája legyen mielőbb megalapítva, a legnagyobb súlyu okoknál fogva elébbvaló minden adótheoria-valósítási kísérleteknél.

Mint mondók, az országnak szükségeihez mért, önrendelkezése alá tartozó közfinanciát kell mielőbb megalapítani. Kezdjük a legutóbbi kellék elemzésén. Jöjjünk legelőbb is az iránt tisztába, hogy mit értünk megalapított financia alatt. Megalapított financia-e az, ha nincsenek bizonyos közjövedelmi források kitűzve, mellyek folytonosan az ország pénztárába folynak? Megalapított financia-e az, ha ezen jövedelmi források csak valamely specialis és ideiglenes szükség fedezésére, tehát úgy szólván csak egy átmeneti korszak számára, tüzetnek ki? vagy ha úgy tüzetnek ki, miszerint egyszer behajtatván a belőlök folyó jövedelem, azontul mindjárt megszűnjék, és azon kérdés: vajjon legyen-e az országnak közjövedelme, elvben forduljon ismét vissza? Egy szóval: a subsidium azon értelemben, mellyet ahoz nálunk az országos gyakorlat kötött, megfelel-e egy megalapított financia eszméjének? Mindezekre nem lehet máskép, mint nemmel felelni. Ámde nekünk megalapított financia-ra van szükségünk, legelőször azért, mert azt eszközteni, hogy azon elvkérdés minden országgyűlésen megújuljon: legyen-e az országnak közjövedelme vagy ne? lehető legroszabb és körülményeink között veszélyes politika volna; másodsor azért, mert minden polgárosodott vagy e célra törekvő társadalomban annyi a közszükség, miszerint azok fedezésének kénytelensége soha véget nem érhet; harmadsor végre azért, mert annak nagy része, mit most pénzzel akarunk eszközölni, egészen újból létesítendő, p. o. a vasutak, közlekedési eszközök, vízrendezések, 's oly nagy summákat igényel, millenyeket a jelen nemzedék tőkéből elő nem állíthat, hanem legfelebb a tőkék kamatjairól 's fokokinti lassu törlesztéséről gondoskodhatik, ezen működés befejezését a jövendő időnek és nemzedékeknek levén kénytelen általadni.

A harmadik, hogy tudniillik a megalapított financia az ország, azaz, törvényhozás rendelkezése alá legyen helyezve; az, kire a kezelés és végrehajtás bízott fog, felelős legyen és az országnak számadással tartozzék: mind ez egyenesen az alkotmányosság eszméjéből foly, mely az ellenfelek között közös, és így illy általánosságban formulázva, egy közös alapot képezhet, melyre az ellenfelek együtt állhatnak. Ámde ha ezen általánosságok részletes alkalmazásának azon módjait tekintjük, melyek megpendültek, itt már mutatkoznak némi nézetkülönbözések, melyek iránt vagy előlegesen tisztába kell kölcsönös capacitatio útján jöni, vagy ha ez nem menne, legalább arról meggyőződni, miszerint legezészerűbb a gyakorlatban olly eljárást követni, hogy ezen nézetkülönbözés az eligazodásnak akadálya ne legyen. Megmondjuk, miben gondoljuk mi sarkallani ezen nézetkülönbözést.

Sok ellenzéki azt hiszi, 's a mult országgyűlésen a rendek táblájánál ezen nézet győzött is, hogy a főrendeknek szabályszerűleg és elvből nem lehet és nincs joguk hozzá szólani valamely országos ajánlat sommájához, hogy tehát törvényhozás alatt ezen kérdésben csak a rendek tábláját kell érteni, melynek ajánlásait a főrendi táblának vagy el kell fogadni vagy elvetni, de módosítani nincs joga. Ha ezen vitának lett volna is helytálló alapja, mégis idején kívül támasztottnak kellene azt tartani, úgy akkor, mint legközelebb is. Ezen tétel akkor csak ürügy volt-e sokaknál, azon czéllal felállítva, hogy ne legyen semmi az egészről, mert előrelátható vala, hogy ezen elvet a főrendi tábla el nem fogadhatja, vagy pedig valóban illy véleményben voltak-e az illetők, azt meghatározni bajos, de annyi igaz, hogy ezen véleménynek nincsen semmi alapja. Nem támogatja azt sem törvény, sem a régibb idők példája vagy gyakorlata, sem pedig a dolog természete 's a közméltányosság. Sőt ellenkezőleg, a mint az 1844-ki és 1845-diki Híradóban megjelent „Országgyűlési kalászatok“ bizonyítják, (melyeknek adatait a haza legjelesb történetbúvárainak egyike, ama jeles munkának „A magyar nemzet napjai a mohácsi vész után“ szerzője, eredeti forrásokból és országgyűlési irományokból merítette) a főrendek nemcsak hozzá szólottak régibb időkben is az illyen ajánlatok sommájához, hanem az ebeli indítványozások, és maga a kezdeményezés, úgy itt, mint más tárgyakban is, egyenesen a főrendektől indult ki számos esetekben. Ha igaz volna is az, mi bizonyítva nincs (sőt a hadi adónál követett gyakorlat ellenkezőre mutat), hogy ujjabb időkben nem lehet arra példát felhozni, miszerint a főrendek táblája a rendek által tett ajánlást, p. o. a subsidiúmatokat, le akarta volna szállítani vagy felebb emelni, szóval, hogy maga a mennyiség és somma iránt bocsátkozott volna értekezésbe és egyez-

kedésbe, ez ajogellen nem bizonyíthat semmit, és legfelebb is azt mutatja csak, miszerint az akkori rendek vezetői elég eszélyesek voltak, a két tábla között ezen kérdésekben lehető meghasonlást, a terem falain kívül alkalmazott rábeszélés útján megelőzni.

A dolog természete még kevésbé támogatja ezen véleményt. Mert hiszen, mihelyt leginkább a földbirtok által viselendő terhekről van szó, szembe ötlük, hogy a földbirtok nagyját és érdekeit hiányosabban képviselő gyűlést már nem igen lehet képzelni sem, mint a rendek táblája, pedig más érdekeket még kevésbé képvisel. A követek választásában a nemesség azon része bir tulnyomó befolyással, melly számra legtöbb, de mellynek birtoka aránylag legcsekélyebb. Az utasításokra, gyakorlatban a birtoktalan vagy igen csekély birtoku literatus nemesnek, igen nagy a befolyása. A királyi városok, mellyek tetemes földbirtokot is képviselnek, tetteleg együttvéve egy voksra vannak szorítva, úgy a káptalanok is, a jelen nem levő főrendi tagok követei tetteleg megszűntek, — ellenben a főrendi tábla tagjai, kikről állittatik, hogy a megyei követek által *fictione juris* képviseltetnek, vagy önszemélyeikben vannak jelen a felső táblán, vagy ha nincsenek is, de önsorsosaik által bizonyosan inkább és jobban képviseltetnek, mint a megyei követek által. Hol van tehát itt a dolog természetében fekvő igazolási ok, ezen új *theoria* számára? 'S gúny nélkül lehetne-e azt mondani méltányosságnak, hogy a főrendi tábla az olyan terhek sommájához ne szólhasson hozzá, mellyeknek legnagyobb részét ő fizetné? — Nem volna-e így az alkotmányos főelv: „Semmit rólunk nélkülünk,“ egy igen jelentékeny ágában, valódilag keserüen kijátszva? A külföldi és nevezetesen az angol példa, nem nyom itt semmit, mert abból, a mi másutt történetileg fejlődött, és a mi ott természetszerű okokból származott, 's az ottani viszonyokban fekvő okok miatt hagyományilag maig *fenmaradt*, nem lehet az ottaniaktól különböző viszonyok számára *theoriát* alakítani, és azt, minek itten semmi természetszerű és józan oka nincs, nálunk csupán azért, mert az másutt hagyományilag létezik, újból behozni nem is volna okos cselekvés. Valamelly elméletileg fonák és ferde rendszer, ha egyszer becsúszott, igen soká fenállhat, mert az idő, az erkölcsök, kezelőinek eszélyessége, a megszokás fonákságát szelidíthetik, sőt egészen érezhetlenné is tehetik, de az ilyen fonákságot, ha egyszer fonáksága beláttatott, újból behozni nem lehet. Így például Angliában a katolikusok ellen még most is képtelennél képtelenebb törvények léteznek, és nincsenek eltörölve későbbiek által. És ezek veszély nélkül állhatnak fen, mert úgy sem meri vagy akarja senki is végrehajtani, de azért újból illyeket indítványozni nem jut senki-

nek eszébe. Mikor az angol parlamenti eljárásokba becsúszott azon szokás (mert törvény erre ottan sincs, minthogy az efféle jogok a dolgok normalis rendében, nem törvény által szereztetnek, hanem eszélyes gyakorlat által válnak olly szokássá, melly régisége által jognak színet veszi magára), mikor, mondók, ime szokás, mellyre ezen theoria pártolói nálunk támaszkodnak, ott becsúszott, még akkor az angol alsóházban döntő befolyása és túlnyomósága volt azon tagoknak, kiket a felsőház tagjai küldöttek de facto oda, mert még akkor az ugy nevezett rotten boroughok fenállottak, mellyek helyhez kötött választói joggal igen, de választókkal alig bírtak, ugy, hogy ezt a birtokosok merőben tőlök függő néhány egyén által gyakoroltathatták. Igy tehát az angol felsőház tagjainak érdeke ezen szokással könnyen megférhetett, és bizonyosan csak ezért is csúszhatott az be, valamint fenmaradása is csak azért szíveltethetik könnyen az illetők által, mert érdekeiket annak daczára elegendőleg biztosítva látják, 's magasabb politikai tekintetek és okok, a két ház közti összeütközések és elvharczok mellőzését javasolják. De máskép áll a dolog nálunk, mert nem valami régen fenálló szokás megváltoztatása forog kérdésben, hanem egy újnak behozatása czéloztatik. Itt tehát a „principiis obsta“ és nem egyéb, lehet a felső táblának feladása. Egyébiránt csalatkozik az, ki azt hinné, hogy az angol felsőházi tagra az alsóház, sine illo de illo, tetszése szerint vethet adókat. Azon különböző közjövdelmi források, mellyekből az ország financiája összeáll, vagy régi ős szokásból állanak fel, vagy törvényeknek tárgyait képezték, ezen törvényekhez pedig a felsőház beleegyezése is szükséges vala. Igy a legujabb időkben, hogy csak néhány példát hozunk fel, midőn Sir Robert Peel behozta a jövdelmi adót, az illető törvény a felsőház elibe is terjesztetett; — ily most, midőn lord John Russell a rhum vámját leszállította, az illető törvénnyel ugyanez történt. Igaz, hogy a kiadások feletti határozatok rendszerint csupán az alsóházban történnek, de ez sem mindig van így; így p. o. azon törvény, melly mellett a mostani királyné férjének évdíj szabattott, azon törvény, melly az Indiában hősködött lord Hardingennek nyugdíj rendelt, a felsőház elibe is vala terjesztve, sőt ez utóbbi itt módosított is. Aztán a kiadások általában kétfelé oszlanak. Vannak kiadások, mellyek egyszer mindenkorra törvény által, tehát a felsőház megegyezése mellett vannak megszabva. Ezek számára egy különös pénzalap létezik „consolidated fund“ név alatt. Ide fordítatnak a kincstárból a szükséges summák.

Mindenek előtt az a kérdés, (mellynek megfejtéséből az, hogy a pénz mikép állittassék ki, magából következik) vajjon mi a jelen szük-

ség, és milly somma felelhet annak meg? Itten már a capacitatio megkísértéséhez leszünk kénytelenek folyamodni, mert ez irányban számos a vélemények elágazása.

Mi végre hasznosítsuk egymást?

Igyekezünk magunkat az ország jelen szükségére nézve tájékozni és keressük főleg azon pontokat, téreket és mezőket fel, melyeken az ellenfelek gondolatmenete összetalálkozik. Mindenek előtt azonban rekeszszük ki a kívánt értesülés gondolható tárgyai közül mind azt, mi közös meggyőződés szerint, még megérve nincsen arra, hogy a legközelebbi időben elgázithassék. Illyen p. o. az ország hadi erejére megkívántató költség kérdése. Nem szükséges bővebben indokolni azt, hogy ezen tárgy olyan, mikép azt legcélszerűbb most nem venni fel azok közé, melyeket legközelebről eldönteni akarunk. Máskép áll a dolog a háziadóra nézve. Vannak sokan, kik úgy vélekednek, miszerint ezen ügynek eldöntése a teendők legelső sorába tartozik, és véleményüket jelesül azzal is támogatják, mi a mult országgyűlés alkalmával a katonatartás költségeire nézve történt, és a legközelebbin magát hihetőleg tökéletesen kifejtendi. Kormány és ország között ugyanis megvan az egyesség az iránt, hogy a katonaság természetbeni ellátásának rendszere megszűnjék, és ezen teher egy általános évenkénti summával megváltatván, ez adassék hozzá a hadi adóhoz, csak a részletek és gyakorlati alkalmazás iránti tisztába jövetel maradván fen még értesülési tárgyul. Mondatik, hogy ekép a házi adó rovatai közül eltűnendvén mind az, mi a katonatartás terheiből vette eredetét, ez által a házi adó kérdése fölöttébb egyszerűsítettik, miután így már a megmaradó összeg tisztán mint megyei közigazgatási költség jelenik meg, mellyet továbbra is egészen az eddig adótfizető osztály nyakában hagyni akarni, sem igazsággal, sem józan politikával meg nem fér. Így beszélnek az egyik oldalon, míg a másikon azt mondják, hogy sokkal célszerűbb egy országos financia megalapításán kezdeni a dolgokat, mint a megyei igazgatás költségeinek megosztásán, mert az országos financia az általa eszközölhető anyagi és szellemi javítások következtében, az általános teherviselési képességet és hajlamot fogja öregbíteni, és így közvetett uton ugyan, de biztosabban, és minden lehető reakcióktól fielelem háttérbe

szorításával, fogja lehetővé tenni a házi adó kérdésének az igazság és méltányosság alapjain eldöntését, mellynek irányában jelenleg az illetők részéről sokkal kevesebb hajlam és vállalási készség mutatkozik, mint a teherhordás más nemei iránt. Tekintve azon specialis feladást, mellyet jelen értekezésinkben magunk elibe tűztünk, minvéleményünkötől abstrahálhatunk azon egyszerű megjegyzés mellett, miszerint a dolog érdemére nézve most is azon nézetekhez ragaszkodunk, mellyeket „Alföldi leveleinkben“ kifejtteni vala szerencsénk. Mi a megyei igazgatás költségeiről azt hisszük, hogy azoknak egyedül az eddig adótfizető osztály nyakában maradni már soká nem lehet és nem szabad, azonban miután most a létesítés küszöbén állunk, úgy látjuk, hogy nem az a feladás : ezen nézetet bővebben indokolni, hanem az : széttekinteni azon módok között, mellyek használata mellett lehet teherviselés dolgában valamely nagyobb szerű oly haladási lépést tenni, melly ezen egész ügynek okos és igazságos kibonyolódását és eligazodását előmozdítaná. Szoritkozhatunk tehát annak vizsgálatára, vajjon az itt felebb érintett vélemény-elágazás az ellenfelek között valóban létezik-e, van-e reménység a legközelebbi időkben bekövetkezhető kiegyenlítéséhez, és így az egyedül célhoz vezethető egymást hasznosítási politikának, mi volna e körül természet szerű feladása?

Ha magunkat csalni nem akarjuk, el kell ismernünk ezen vélemény-elágazás létezését, és el azt is, hogy annak kiegyenlítéséhez egyelőre reménységet táplálni, nem volna egyéb, csalódásnál. Érti ugyanis mindenki, hogy a megyei közigazgatás költségei, az eddigi rendszer mellett, igen hiányosan vannak fedezve, és így látja, hogy ha ezen kérdés most érdemileg és egész terjedelmében tárgyalatik, nem lesz mellőzhető, miszerint ezen költségek tökéletesebb és illőbb fedezéséről is gondoskodás történjék, sejtí tehát mindenki, hogy nem az eddigi költségekbeni részesülésről, hanem, ha a dolog kenyértörésre kerülne, sokkal nagyobbakbani osztozásról volna bizonyosan szó; — e közben másrészt érti mindenki és látja azon sok szorító és mellőzhetlen szükségét is, melly, ha eligazittatnék is a házi adó kérdése, mégis mint országilag pótolandó és fedezendő fenmaradna, és mivel magával aziránt: mindezeket önpusztulása nélkül mikép fogja teljesíthetni, tisztában nincs, tehát inkább ahoz érez hajlamot, mitől az ország általános gazdasági és értelmi állapotának közvetlen és gyorsabb gyarapodását reményli, mint ahoz, mi csak egy eddig is teherhordó osztály részletes megkönnyítésére menvén ki, a felebbi eredményt, legjobb esetben is, csak közvetve és lassabban eszközölné.

Menjünk már által arra, mit az ország jelen szükségeinek nevez-

hetni. Hogy itt sikerülhessen egy oly közös alapot találni fel, melyre az ellenfelek együtt állhassanak, és így egymást kölcsönösen használhassák, mindenekelőtt és felett valamely oly formulát kell felállítani igyekeznünk, mely a partialis nézet-különbségeken és specialitásokon felülállva, az eszmék idevágó rendében, a közkívánatok és ohajtások mintegy sommás kifejezését képezze, egyszersmind pedig a kitűzött cél közhasznúsága és nagyszerűsége által a nemzeti összes erőknak, mint eszköznek, igazságos, méltányos és egyedül célhoz vezethető igényelhetőségét kimondja. Van az angoloknak az előttünk lebegő eszme kifejezésére egy ottan közdivatává vált szójárásuk, melyet legzűlésebb lesz elsajátítanunk. Ennél keresztényhez, emberbaráthoz, törvényhozóhoz, hazafihoz és a haladás barátjához méltóbbat, inkább illőt találni nem lehet. Ezen szójárást következőleg bátorkodunk magyaráítani: „a nagy közönség erkölcsi, értelmi és anyagi állapotának javítása“ (improvement of the moral, intellectual and physical condition of the community at large). Ki van ebben mondva minden emberi társadalmi szövetkezés célja, ki előre a társadalom minden tagjának, a közremunkálásban részvétel tekintetében, solidaris kötelezettsége; ki az igazolási ok, hogy mindenkinek tehetsége és ereje igénybe vétethessék a társadalmi főhatalom által; ki a főhatalomnak azon tisztje, hogy az ezen célt megközelíthető módokat és utakat szakadatlanul keresse és rajtok haladjon. A hol a polgári szervezetek mivolta a társadalmi főhatalmat törvényhozó testület körében pontosította össze, ott ezen tiszt a törvényhozást és nem az egyéni szeszélyt illeti. Ugy látszik, hogy ezen biztosíték daczára illy széles alapra fektetve, mindenhatóság tulajdoníttatik ekép a főhatalomnak, az egyéni jólét, szabadság, bátorság rovására. Ámde korlátolt és véges minden emberi erő már magában is, a hatásnak mindig ellenhatás felel meg, előzményekből következhetnek csak következmények, a létezőnek rugékonysága, ellenállási ereje mérsékli az átalakítási hatást, a fenállóból sarjadzott particularis érdekek védik magokat önfeláldoztatásuk ellen, a valóság eszközei és lehetőségei sohasem számnélküliek, hanem csak bizonyos mennyiségűek, és így mindezekben együtt véve, nagyerejű akadályok léteznek a korlátlanság, az átalakítások rögtönössége, a kísérletek vákmerősége és egyéb veszélyei ellen, midőn egyszersmind már magában a feladás illyképeni formulázásában is fekszik biztosíték, mert nem valamely a priori és elméletileg felállított állapot valósítása tüzetik ki, hanem a létező állapot mint egy oly tárgy állíttatván oda, melyre irányzandók a működések, annak a nagy közönségre kiterjedő javítása, tehát egy relative jobb állapotnak, mely egy létezzel tapasztalatilag összehasonlítható, és így a posteriori már

ismért előidézése czéloztatik. És van a feladás ilyen felfogásának egy más jó oldala is. Az, ki működésre hivatva van, gyakorlati mezőre tétetik ekép által, kénytelen felhagyni az általánosságokkal és így szükségkép irott malasztokkal bibelődő izgatás terét, és oda vezetetik, hogy azon sok között, mi előtte mint teendő feltűnik, legelőbb is azt tegye, mi a későbbi teendőknek leginkább áll utjában, mi a jótékonyság legnagyobb és legtöbbekre kiterjedő sommáját igéri, miben legnagyobb biztosíték fekszik, hogy igen sokaknak fog használni, ártani pedig vagy senkinek, vagy csak igen keveseknek. Ha úgy fogja föl a működésre hivatott feladását, minden egyes specialis teendőt az általános feladás szempontjára fog visszavinni és ebből megbírálni — ezen specialis teendőknek nem lesz szemében több, sőt csak épenannyi becsök lesz, mint a menyinyivel azok, mint a főczél megközelítésére szolgálható eszközök, valóban bírnak, az eszközöknek tehát a czélt feláldozni vagy alárendelni nem fogja.

Ha az ellenfelek a tárgy illy felfogását, mint az egymást hasznosítási politikának egy újabb és olly alapját, melyre együtt állhatnának, elfogadni hajlandók volnának, úgy, az igaz, még mindig fenmaradna mindazon számos divergentia kiegyenlítésének szüksége, melly a felebbi főelv a lka lma z a sa körül közöttük elfordulhat, de a vita mégis sokkal szűkebb körre volna már szorítva. Nem tanakodnának többé és nem versenygenének tovább azon : házi adót, hadi adót, vagy másféle adót vállaljunk-e el, hanem az iránt igyekeznének mielőbb tisztába jöni : hogy mik a fenálló viszonyok közti lehetőségek sorában azon teendők, melyek a nagy közönség értelmi, erkölcsi és anyagi állapotán leginkább és legrövidebb idő alatt javítanának; mik azok, melyek a további teendők legtöbb akadályát elhárítanák, a legsikeresebb továbbfejlődést előmozdítanák? Ekkor nem kellene többé egymás és a kormány ellen recriminálniok, és az lehetvén a közös jelszó : „bűnhödtünk, tespedtünk, hanyagok valánk, tévutakon kalandoztunk mindnyájan, javuljunk, igazodjunk utba tehát mindnyájan!“ nem volna többé szükség arra, hogy egymásnak és a kormánynak keserű historiographusai legyünk csak minduntalan; nem volna szükség minden kérdésnél az osztálygyűlölségek harcát idézni fel és tenni kizsákmányolhatóvá; megszűnnék azon viszketeg, melly minden fenállónak megtámadására késztet, és így mindent ellenállásra, önfentartási harczra hí föl; elnémulna azon meddő harcz, melly az anyagiaknak vagy szellemieknek elsősége felett olly sokáig foly már, és lehetnének a legnépszerűbb és legérthetőbb haladási elvek alapján, egy mindenki közremunkálását igénylő 's a faramdalmak gyümölcszincinek élvezéséből senkit ki nem záró szebb jövődönnek előkészítői; és a mi legfőbb, hozzá foghatnánk elvégre komolyan és eré-

lyesen a nagy munkához! És valóban olly nagy volna-e a nemzetünkön fekvő átoknak sulya, miszerint, ha illy szempontból fogatik fel a feladás, a felett értesülni ne tudjon, hogy miből háromolhatnék erkölcsi, értelmi és anyagi gyarapodás tekintetéből, a nagy közönségre, legrövidebb idő alatt legtöbb és legnagyobb malaszt?

Nyavalyánk diagnosisa.

A legfőbb szükségét úgy mondhatni ki legrövidebben és legkime-ritőbben, ha állitjuk, hogy az legfőbb bajaink megszüntetésében vagy legalább enyhítésében határozódik. Mélyebb elemzés után két osztályra szakad szét azon bajok serege, melly hazánk sok tekintetben szomorú, és sürgető orvoslást igénylő állapotának okozója. Az egyik a következőket foglalja magában: legelőbb is a legfőbb hatalom tekintélyének sülyedését, a kormány alkotmányos állása és feladása iránti eszmék teljes zavarát, rendeleteinek büntetlen mellőzését, és végre a bizalom hiányát, közhatóságok igazgatási képességében és részrehajlatlanságában. A bajoknak ezen categoriája nem képezi jelen fejtegetéseink tárgyát, mondtunk mi rólok és az ellenök alkalmazható orvoslási módokról már más uttal is elegend. A létező bajok másik categoriáját úgy véljük dióhéjba szoritva kifejezhetni, ha azt mondjuk: kellemetlen és nyomasztó érzete azon úgy értelmi mint anyagi, egy sommában tehát műveltségi alárendeltségnek és elmaradottságnak, mellyben magunkat, a polgárosodott világhoz és legközelebbi szomszédainkhoz, sőt velünk ugyanazon dynastia uralóihoz képest, szemléljük, képezi elégtelenségünk legfőbb alapját. Mellyik nagyobb a bajok ezen két osztálya közül, az első-e vagy másik — mellyre jelen fejtegetéseink vonatkoznak — azt most elhatározni akarni nem lehet szándékunk, mindkettő egyképen sürgető orvoslást követel. A mi különösen a másikat illeti, annak kapcsolata az elsővel, minden elemzés nélkül is világos, és méltán a legnagyobb bajok közé számitható, mert a létező politikai kapcsolat jótékonyságainak egész terjedelmökben kifejlődését gátolja, olly keserőségeket fejleszt, mellyek a létező kellemetlen helyzetből kivergödhetés valódi módjainak megismerését nehezítik, és végre réseket tart nyitva, mellyeken a politikai ábrándok, kalandok, és veszélyes kísérletek különféle neme, az ország népéhez férközni törekedhetik. Innét van, hogy az ország lakosainak része, magára hagyatva, elégtelenségi nyomasztó érzetinek átadva, igényeinek a kielégítés eszközei-vel aránytalanságát érezve, könnyen eshetik és esik is valóban ábrán-

dos és rosz politikai tévtanok martalékaul, mellyek zászlója alá gyűl össze a foglalkozást nélkülöző fők, kezek és politikai középszerüségnek serege azon végre, hogy annak árnyéka alatt összeházasítván kiállítási tehetségének csekélységét, mértéktelen vágyainak tarkaságával, egy gyümölestelen izgatás színhelyévé tegye az országot.

Egybevetve már a nyavalya diagnózisát az alkalmazható orvosszerek reménylhető hatásával és különösen a teherviselést mint ezen orvosszerek egyikét vevén szemügyre, egy magyar financia megalapításának morális iránypontja — melly minden törvényhozói eljárásban, mint a melly értelmes lényekre van számítva, a legfőbb figyelem tárgyát képezi, — abban határozódik, hogy a közgondolkodás, és belőle származó közmunkássági főirányzat eddigi meddő mezejéről minden további halasztás nélkül elvonassék, és más gyümölcsözőbbre tétessék által. Ezt azonban csak úgy lehet elérni, ha az országban és népében létező szellemi és anyagi erők gyakorlati módon, a közhaszonra mozgásba tétetnek, lehetőleg öregbítettnek, és ekép az általános cselekvési és kiállítási képesség gyarapíttatván, mind azon terhek hordozására, a sikeres közredolgozás mind azon különb nemeire is képesekké, készekké tétetnek, mellyeknek egyetemes viselése mellett emelkedhetik ki csupán ezen haza, alárendelt és elmaradott állapotából. A szellemi és anyagi erők mozgása röviden ezen fogalomban: munka, resumálja magát, az eredményes munka végre tőkét és értelmességet, mint nélkülözhetlen kellékeket, föltételez. A gyümölestelen izgatások alkalmaitól és ürügyeitől megfosztani a dologtalanokat, és hivalkodókat egy részről, más részről pedig közhasznu működésre tért és mezőt nyitni a dolgozni és tenni képeseknek és akaróknak, — úgy erőknek mint személyeknek — ebből áll a jelen pillanatban a magyar politika feladásainak egyik leglényegesebb része.

Az előrebocsátottakból világos, milly nagy a feladás, hogy következőleg annak kis eszközök meg nem felelhetnek; kitűnik tovább az is, hogy a nekünk szükséges financia mostani és mindenekelőtti rendelkezésének, ész- és okszerűleg, nem szorosan közigazgatási, hanem investmentalis, magyarul országjavítási és gyarapítási természetűnek és célzásúnak kell lennie. Felebb elsorolt főbajainkból csak ez uton vergődhetünk ki, és semmi más on. És csak tegyük magunknak azon kérdést, és feleljünk reá őszintén: vajjon ha ma osztozunk a házi adó költségeiben, ha ma fizetjük mi is a hadi adót, fog-e azért csökkenni alárendeltségünk és elmaradottságunk érzetének keserősége, melly, tudtunkon kívül, minden izgágánk, minden ide s tova kapkodá-

saink és különféle zavaraink szülője és életetője? vajjon fog-e javulni legkiáltóbb hiányaiban azon szánandó állapot, mellynek fenállását oly nehezen tudjuk túrni már? Vajjon ha mind azon adófizetőnek, ki jelenleg évenként száz forinttól le ötíg és öt forinttól fel százíg fizet a házi- és hadi pénztárra, évenként 2 ft 30 krtól fel ötveníg, és ötventől le 2 ft 30 krig, ezen forintok és krok zsebében maradnának, és ezen forintok és krok fizetését a nemesség vállalná magára: volna-e ezzel legkisebb hatályos lépés téve az ország felvirágoztatására, jelen legfőbb bajaiból kivergődésére? Hiszen magának azon adófizetőnek legfőbb baja nem azon 2 ft 30 krtól 50 ftig terjedő somma, mellyet ekép nyakáról levennénk, hanem az ő legfőbb baja is csak az, melly a nemességet sanyargatja. Hárítsuk ezt el, és ama másikat, mellyet most sokan előlegesen gyógyítandónak tartanak, alig fogja érezni. Azonban, miután korlátolt minden emberi erő, s minden működési kezdetnél elégtelenek az eszközök is, mert csak alkalmazás és használat által öregbedhetnek és szaporodhatnak, más részt meg csak célszerű munkafelosztás hozhatja létre a legnagyobb eredményeket, viágos : miszerint nekünk sem lehet máskép eljárunk, mint a munka-osztályozás rendszerének értelmében ; nem lehet pedig, mert azt sem szabad felejtenuünk, hogy a mennyiben törvényhozási közbejövételről van szó, szem előtt kell mindig tartanunk a nagyon sokat kormányozni akarás veszélyeit, és így működéseink, ha nem is nagyobb, de egyik tetemes részének nem lehet egyébből állni akadályhárításnál, göröngyegyengetésnél, szabadabb működési, erő kifejtési mezők szerzésénél, mert hiszen nem gépeket akarunk csinálni honfitársainkból, hanem önjavokat belátó, és arra szabadon működő lényekké kívánjuk őket kiképezni.

Ámde még ezen korlátozás mellett is nagyok finansziális szükségünk, és ha azt valamely nevezetesebb határozott mennyiségű pénzsommában eszményileg evaluáljuk, és az általunk felebb formulázott feladással úgy vetjük egybe, miszerint soha szem elől ne téveszünk azon erkölcsi és politikai cél, melly végett akarunk főleg egy magyar finansziát alapítani, azt fogjuk találni, hogy az a teendők nagyszerűségéhez mérve kis eszköznek színében fog megjelenni, és így siker reményével csak úgy biztathatjuk magunkat, ha az öszves feladás nagyszerűségével öszve hasonlítva a csekély eszközt, oly téren alkalmazzuk, mellyen tőle aránylag legnagyobb haszon, a rendelkezésünkre készen álló eszközök leggyorsabb öregbedése, és a folytonos működés fenlevő akadályainak legészrevehetőbb elhárítása várhatók. Ezen elvekből kettős szükség fejlődik természetesen következményként, ugymint az egy-más után és a legsürgetőbbek kiszemelésekének szüksége.

Nincs is benne kétségünk, hogy ezen alpra készek leendnek, együtt állni az ellenfelek. De már vajjon ép oly hajlandók lesznek-e az iránt értesülni, hogy milly nagy legyen legalább is azon somma, mellynek mint közjóvedelemnek előállítására egy magyar financia megalapításánál törekedni kell, az nem lebeg ép oly biztos remény gyanánt szemeink előtt. Pedig ettől függ minden, legalább a mi véleményünk szerint, mert ha nem válik azon meggyőződés közössé, hogy czélt érni ahoz mért eszközökkel lehet csak, hogy csupán valamely nevezetesebb sommával lehet valami nevezetesebbet létesíteni, természetesen, az egymásután és kiszemelés elvének fentartása mellett is, alkalmazásban csak kisszerűekre kellend szoritkozni, a mi egymással legszorosabb kapcsolatban van, és a mi egymásnak sikerét föltételezi vagy elősegíti, azt egyszerre létesíteni nem lehetend, és így el lesz szalasztva azon legnagyobb becsü morális malaszt, melly minden cselekvési sikerben annál fogva feltalálható, mert a további hason szándékbani kitűrésre, új ösztönt és bátorságot ad. És pedig ez nálunk a legfőbb, mert egyszerre minden ugy sem történhetvén, azon biztosíték szerzendő meg mindenekelőtt, hogy a hátra levő is meg fog kellő időben történhetni.

Azonban igyekezzünk specialisálgatni, és talán jobban kiderülend annak, mit megértetni szeretnénk, czélzása. Számtalan az ellenfelek, sőt az egyesek között is a divergentia a felett, hogy mit kelljen in specie tenni, mibe fogni mindenek előtt. Minden sorozat és osztályozás nélkül emlitsük meg csak egy részét annak, a mi czéloztatik, a mi az egyiknek kedvencz eszméje, másiknak legsürgetőbb szüksége, harmadiknak jámbor ohajtása, negyediknek édes álma és kifőzött terve. Kivántatnak, ohajtatnak, terveztetnek: emlékoszlopok, ipariskolák, népiskolák, művészeti iskolák, gazdaszáti intézetek, siketnéma-intézetek, árvaházak, lelenczházak, bolondházak, kórházak, javítóházak, dolgozóházak, ország-házak, színházak; könyvtárak, magtárak, képtárak; magánbörtönök, többes börtönök, magán-rendszer, hallgató-rendszer; fiemei vasut, kikötők, vasutak, kőutak, viziutak; áradás-gátlás, hajózás-rendezés, esatornák; jobban fizetett megyei tisztviselők, statusrésztvévelői örökválság, válság-bank, hitelbank; fiskalitás eltörlése, határvámok eltörlése, védvámok behozása, országos tűzkármentesítés; Ludoviceum, museum, Athenaeum, conservatorium; academia, Ludovicea, — nem is említvén azon 300,000 pftot, mellyel a kamarának az országos küldöttségekre tett előlegezésekért adósai vagyunk, és a mult dietán megfizetni épen azok nem akartak, kiknek nyelvök legjobban meg szokott eredni, ha nemzeti hitelről van szó.

A két ellenfelet egybevéve és egy összegbe gondolva, tagadni nem lehet, hogy a felebbiek általok ohajtatnak, kívántatnak, terveztetnek. Igaz ugyan, hogy a pártnézetek és egyéni vélemények szétágazásához képest az nem mind ellenzéki, nem is mind conservatív kívánat, ohajtás és terv. Azonban lehet-e tagadni, hogy ha van is a felebbiekben olyan, mi kivetni való, de hogy másrészt a legsürgetősebb teendők is bennök foglaltatnak? lehet-e kétségbe venni, hogy ha szétágaznak is a nézetek a teendők részletei iránt, de abban minden párt szándéka összefág, hogy mindegyik sokat és nagyokat akar? És ez nem kedvencz eszméinek, elfogultságainak következménye. Ne legyünk igazságtalanok. Egyik az: hogy mindnyájan igen sokféle hiányt látunk, és pedig nem képzelget, hanem valódit, kézzel foghatót, naponkint érezhetőt; másik az: hogy a századnak, mellyben élünk, eszméi, iránya, typusa az egyesek és pártok gondolkozására untalan és naponkint gyakorolja befolyását. Amde mi a jelen századnak kiváló typusa? Kétségkívül az, hogy anyagi és finanziaális dolgok körül a hajdan ismert proportiókat tökéletesen meg- és óriásokká változtatta. A jelen század nem a százezerek százada többé, hanem a millióké. És ez leginkább az ugynevezett anyagiakban, mellyeknek azonban szellemi hatása is roppant, vehető észre. Mai napságegyesek és társaságok olyan vagyonokkal birnak, olyan jövedelmeket kezelnek, olyan vállalatokba vágnak és olyakat visznek is keresztül, millyeneket hajdan a leghatalmasabb nemzetek és kormányok nem bírtak, nem kezeltek, nem kezdettek és nem létesítettek.

Csak egy példát mondunk. Magának az egy London-Liverpool-Birminghami vasutnak 350 és 400 ezer pgöft között áll hetenkinti jövedelme, és így az évenkinti 18 és 20 millió pgöft között — a mi egy ötödrésze a porosz birodalom statusjövödelmének, és bizonyosan több, mint az egész angol birodalomé volt Cromwell, és nem sokkal kevesebb, mint a mennyi vala Erzsébet idejében. És ne is menjünk olly messze. Szomszédunkban az egy északi Ferdinánd-vasut jövedelme 1846ban igen kevéssel volt alacsonyabb, mint az összes magyar házi adó, ha belőle azon sommákat, mellyek a katonatartásból erednek, kivesszük.

Azon roppant fordulat és lökés, mellyet már elébb a könyvnyomtatás feltalálása az emberi értelem fejlődésének adott, jelentkezik másfelől közvetlen az anyagiakban és közvetve a szellemiekben is, a gőznek alkalmazása, a vasutaknak elterjedése és a pénzforgásnak a bankok tökéletesedése folytán beállott gyorsítása következtében. Ezen tényezők combinált hatása az emberi munkásságnak minden kigondolható irányban olyan lökést adott, olyan uj mezőket nyitott fel, olyan mozgását keletkeztette a szellemi és anyagi erőknek, és mindezek folytán épen azon

okból, hogy ezen munkássági ösztönnek tárgya legyen, mellyen magát gyakorolhassa, oly szükségeket és igényeket támasztott, mellyek olyannyira az összes polgárosodás postulatumaival vágnak össze, olyannyira világtörténeti fontosságúak, miszerint azoknak ki kell elégíttetniök, — azonban ezek olly természetűek, miszerint az csak milliókkal történhetik. A gőz, a vasutak, a papiros-pénz épen úgy és annyira a világtörténeti fejlődés momentumainak tekintendők, mint a reformatio, a könyvnyomtatás és Amerika feltalálása. Az illy világesemények vibratiója kihat mindenhova, hova a keresztény hit és a kíséretében járó civilisatio melegítő sugárai elhatottak, az abból származó kénytelenségek alá pedig kormányok és nemzetek egyiránt hajolnak. És itt kell keresnünk azon bennünket nyugodni nem engedő ösztönnek okát, melly előre hajt s állapotainknak a civilisált világ viszonyaivali nivellirozására tudtunk nélkül kényszerít bennünket. Egy a civilisatio szükségeivel és menetelevel helyes arányban álló magyar financia nem egyedül magyar kérdés — általában postulatuma az egyszersmind a polgárosodásnak és a századnak, mellyben élünk. És ezért, legyünk meggyőződve, nem is a körül forog tulajdonképen a kérdés : lesz-e illyen financia, hanem a körül : mi fogjuk-e azt megalapítani, vagy pedig az meg fog-e nélkülnk alapítva lenni? Még most, és egy rövid ideig, kezünkben van az egész, és hogy az első alternativa foglaljon helyet és ne a második, ez csupán tőlünk függ.

Ugy tartjuk, ez a dolognak philosophiai oldala, mellyet, meglehet, csak igen tökéletlenül valánk képesek előtüntetni, és az olvasót inkább csak gondolkozásra sikerült ébresztenünk, mint azt eszközölnünk, hogy magát a mondottak igazsága által meggyőzöttnek érezze. És azért legyen szabad még néhány más indokot is kiemelnünk — röviden, nehogy az olvasó béketűrésével visszaélni mondathassunk.

A magyar faj egy maga teng rokonok nélkül az európai népek közepett. A legkülönbemű viharok között megőrzötte maig alkotmányos szerkezeteit és nemzetiségét. Ámde az e miatt kiállott fáradalnak folytában egy bizonyos apathia fogta el egy részről, és az általános polgárosodással magát kellő időpontban azonosítani el kelle mulasztania, midőn másfelől a társadalmi lét legbecsesb javaiért küzdött harcok után, a pihenési vágy verte egy bizonyos marasmus békóiba munkásságát. Ezen állapotban találjuk fajunkat, midőn az általános polgárosodás és az újabb eszmék hódító hatalma elvégre velünk is éreztetni kezdi magát 's vibratióji marasmusunk és apathiánkra sürűbben kezdnek kihatni. Ezen contactusnak sulypontját, azon gyűlpontot, mellyből a sugarak szétlövellenek, azon eszköztárt, mellyből a hódító erő azon fegyvereit

szedi, melyek segélyével alapítja meg rajtunki uralmát, nem bennünk, hanem rajtunk kívül látjuk, következőleg azon irány, melyet a hódító erő követ, nem tőlünk függ, hódításainak terjedelmét nem igazgathatjuk, nem mérsékelhetjük — nem hódítunk, hanem hódíttatunk — nem a magyar faj veszi fel magába öntudatosan a civilizatiót, hanem a magyar faj, öntudatán kívül, vétetik fel a civilizatióba; olvadunk tehát, és nem olvasztunk. A civilizatio illy körülmények között nem eszköz a mi kezünkben, mellyel alkotmányosságunkat és nemzetiségünket erősítjük, nemesítjük, hanem mi tárgy vagyunk, mellyen a hódító hatalom erejét próbálgatja, mi eszköz vagyunk a hódító hatalom kezében, mellynek segélyével természetében fekvő céljait valósítja, — természetében, melly kiválólag épen ez által jellemeztetik, hogy keresztül tör minden nemzeti sajátságokon, hogy az állapotokat egyenvonalozza. És ime itt a veszély, melly nemzetiségünket, fajunk csekély száma és elszigeteltsége mellett a civilizatióval érintkezés közben fenyegeti. Ez ellen csak egy orvosság van. Az öntudatos **nemzeti** munkásságot az activitás ugyanazon fokáig kell felmagasítani, mellyet a polgárosodás hódító hatalma tetteleg kifejt; a gyúlpontot, mellyből sugarai szétlövellenek, minhatalmunkba kell keríteni; az eszköztárt, mellyben a hódítás fegyverei találatnak, át kell helyezni honunk belsejébe; a **defensiv** csatatervet **offensivv** kell átváltoztatni, mellynek, kivitelben, **vezére** az alkotmányosság és nemzetiség combinált fogalma, egyes **hadtestei** pedig legyenek mindazon eszközök, mellyeket a polgárosodás a nagy közönség erkölcsi, értelmi és anyagi állapotának javítására mozgásba tenni képes.

És ime egy új igazolási ok, egy a civilizatio szükségével arányban álló magyar financia megalapítására, a nemzetiség és alkotmányosság szempontjaiból merítve. És ime még egy. Ne zárjuk be szemünket a kor intései előtt. Tekintsünk magunk körül, és mit fogunk tapasztalni? Azt tapasztaljuk, hogy az ország gyarapodik, de fajunk pusztúl, pusztúl kivált azon része, melly alkotmányosságunkat és nemzetiségünket jelenleg legtöbb relativ értelmességgel, elszántsággal és politikai képességgel képviseli. Ezen pusztulásnak gátot vetni, nemzeti közérdek, melly elől minden egyébnek háttérbe kell szorítani, ha csak fajunkat a nemzetek sorából eltűnni látni nem akarjuk. Országjavítás tehát nagyban, mielőbb és összességel, tehát ezen szükséggel arányban álló financia!

A közpénz-erő mennyiségének puhatólása.

Formulázzuk már a sommát, mellynek kiállítására törekednünk kellene, ha oly financiát akarunk alapítani, melly a század és polgárosodás exigentiájival némi arányban álljon. És pedig csak egy ilyen financiával leszünk mai napság képesek valami oly befektetéseket eszközölni, mellyeknek sikere a nagy közönség szellemi, értelmi és anyagi állapotának javítására haladék nélkül észrevehető legyen.

A világ nem leggazdagabb népe, a francia, 1845ben kicsi híján 100 millió franknyi, a mi pénzünk szerint mintegy $38\frac{1}{3}$ millió pftnyi dohányt pipált és szivarozott fel. Ez ott a status jövedelmeinek mintegy $\frac{1}{15}$ öd részét teszi és a költségeknek ezzel körülbelül ugyanezen része fedeztetik. Azonban hagyjuk a francia példát és ragaszkodjunk inkább egy alkotmányosabb nemzet példájához. A világ leggazdagabb és legalkotmányosabb népe, az angol, a mint a később előterjesztendő 1844iki angol budgetből ki fog világítani, egyedül csak mazsolaszőlőkért és törökszilvaért 184 $\frac{3}{4}$ ben, egy év alatt 482,942 font sterlinget, vagyis 4,829,420 frtot pöböben fizetett behozatali vám fejében, mellyet természetesen a kereskedő hozzáadván a beszerzési ár és egyéb költségeihez, ugy kereskedelmi nyereségéhez, ezen mazsolaszőlők és törökszilvák elfogyasztói fizettek be az ország kincstárába. Ezen 4,829,420 ft pöböben az angol tiszta statusjövodelemnek mintegy $\frac{1}{104}$ ed részét teszi (a nyers jövodelem, mellyből a beszedés költségei nincsenek levonva, mintegy 57 millió sterlingre megy évenkint, a tiszta 50—51 millió között ingadozik), és azzal a statusköltségeknek körülbelül $\frac{1}{100}$ ad része fedeztetik. Ugyanezen angol nemzet ugyanazon évben, egy év alatt 843,244 font strlget, vagyis 8,432,440 ft pööt fizetett egyedül csak szappanértili fogyasztási adó fejében, a mi utánozandó tisztaságának csalhatatlan jele ugyan, de mi megköszönök, ha így szappanoznának be bennünket. Ezen somma az ottani statusjövodelemnek mintegy $\frac{1}{61}$ részét teszi, 's azzal a költségek mintegy $\frac{1}{60}$ ad része fedeztetik. Ugyanezen angol nemzet gazdagabbjai, ugyanezen évben, egy év alatt, csupán csak fényüzési lovakért, kocsikért és kutyákért (lovak 376,002, kocsik 428,904, kutyák 151,857 font st.) 956,763 font st., vagyis 9,567,630 pft direct adót fizettek. Ez az ottani statusjövodelemnek mintegy $\frac{1}{53}$ ad részét teszi és hasonlag a költségeknek is mintegy $\frac{1}{52}$ ed részét fedezi. Ezen néhány somma, szappan, mazsolaszőlő, fényüzési ló, koci és kutya együtt teszen 2,282,949 f. strlget, vagyis 22,829,490 frtot pöböben. Megjegyezzük, hogy

ezen sommában maga a mazsolaszőlő és törökszilva meg a kutyaadó 634,399 font strlget, mi pénzünk szerint 6,343,990 pengőt teszen.

Ezt teszi a világ leggazdagabb népe — az angol. Nézzük már, mit tethetne ennek ellenében Europa legszegényebb nemzete — a magyar. Isten ójjon bennünket attól, hogy azt javasoljuk, miszerint mi is mazsolaszőlő-vámot, vagy pedig kutyaadót fizessünk. Nem akarjuk sem azon számos magyar hölgyeket ellenségeinkké tenni, kiknek bájait csodáljuk, lelkességét szeretjük és kegyeit megnyerni mindig törekedtünk, sem pedig azon honi agarászokat és rókavadászokat magunk ellen zudítani, kiknek rokonszenvére a tárgyalásunk alatti kérdésnek oly nagy szükségé van. Jól tudjuk ugyan, hogy a felebbi adók által az angol nemzet alkotmányossága nem szenved semmit is, de másrészt ismerjük nemzetünk keleti dignitását, ismerjük komolyságát, ismerjük táblabiráit, és így ovakodunk azt igényelni, hogy illy furcsa és kacajzt gerjesztő czímek alatt járuljon bárki is filléréivel a haza jólétéhez. Azonban azt hiszszük, hogy ha az angol nemzet csupán mazsolaszőlő fejében 4,829,000 ftot kész fizetni, és e felett még 530 millió ft pengőt egyedül a statuskincstárnak (mert ebben a megyei, városi, községi terhek és a szegényadó, melly maga 55 millió ftra megy pgőben évenként, befoglalva nincs), azt gondoljuk, hogy a magyar nemzet összes fejeitől, vagyonától és jövedelmeztethető élvezeteitől, ha nem fizethetne is épen annyit, mint a mennyit az angol csupán mazsolaszőlőjétől és kutyáitól összes országos terheinek mintegy $\frac{1}{100}$ ad része gyanánt fizet, de e somma mintegy $\frac{5}{6}$ ad részének, azaz mintegy évenkénti $5\frac{1}{3}$ millió forint pengőnek, összesen és mindössze, hogy minden országjavítási céljainak irányában el legyen az követve, minek józanul elkövetetni lehet, előállítását és országos jövedelmekre szánását azon roppant teendőji mellett, mellyek előtte állanak, és épen azért, hogy szegénységéből kivergődjék, nem kellene keleti méltósága alattinak tartani, kivált ha megbizonyittatik neki, hogy ez pusztulása és nyomása nélkül előállíthatatik.

Meglehet, hogy sokak előtt igen nagyoknak és ábrándosnak fog tetszeni azon somma, mellyet felebb kimondtunk, annyira hozzászoktunk a kis summákhoz, mellyeknek azután természeteseu garasos eredmények felelnek meg. Ámde nekünk igen sok okaink vannak, mellyek bennünket arra indítanak, hogy a különböző politikai irányzatot követő ellenfeleket arra kérjük, miszerint ezen szétágazást felejtve e helyen, egy magyar financia megalapítása körüli törekvésekben az évenkénti 5 és 6 millió közti jövedelem basisára együtt álljanak. Szabadjon némieket elsorolnunk.

Mindenekelőtt barátokozunk meg azon eszmével, hogy mihelyt hozzá fogunk a befektetésekhez, ugy a szellemiekhez mint anyagiakhoz,

tüstint azon kénytelenségben látandjuk magunkat, miszerint hitelhez, kölcsönözéshez folyamodjunk. Ugyanis mihelyt elkezdünk működni, elkerülhetlenül két részre fognak szakadni kiadásaink. Az egyik neme a kiadásoknak olyan lesz, melly azon cél és kilátás nélkül adatik ki, hogy pénzüleg jövedelmezzen vagy visszaforduljon. Illyen mind az, mi nemzeti intézetekre, museum, academia, ludoviceum, országház, műegyetem, gazdasági intézetek, emlékoszlop, országház, nevelési célok, könyvtár, színház, hajózás-rendezés és egyebekre, mellyek sem jövedelmet nem adnak, sem vissza nem fordulnak, kiadatni fogna. (Ezeket csak példának okáért hoztuk fel, minvéleményünk előadása későbbre lévén fentartva). A másik neme a kiadásoknak olyan, melly vagy azon céllal adatik ki, hogy jövedelmezzen, p. o. vas- és kőutak, hidak, csatornák, vagy olyan, melly csak előlegezés gyanánt adatik és így később és lassan visszafordulhat, p. o. kölcsönök, áradás-gátló, mocsárszáritó társulatoknak 'sat. Már most legyünk egyről bizonyosak : ha egyszer van országos közjöveldelmi pénztárunk, tömérdek szükségaink mellett, nem lesz elkerülhető, hogy a kiadásoknak első neme évenként nevezetes részét elnyelje a bevételeknek, ellenben első tekintetre világos, hogy a szükségeknek második categoriája épen az, melly legnagyobb kiadási summákat igényel. Már most tegyük fel, hogy azoknak véleménye talál győzni, kiknek imaginatiója tovább nem terjed, mint annak képzeléseig, hogy az országnak évenként 1 vagy 1 1/2 millió közjöveldelme legyen, mi fog természetesen következni? Kettőből egy fog természetesen bekövetkezni; vagy az, hogy ha ezen egy vagy másfél milliónak 1/3 részét vagy felét elnyeli az elkerülhetlen kiadások első neme, évenként legfelebb 6—700 ezer forint fog mindössze is maradni a kiadások második nemére, miből két mérföld vasutat, 2—3 mérföld kőutat és egy mérföld csatornát építhetünk, és így semmi észrevehető siker nem fog mutatkozni; — vagy pedig az lesz a következés, hogy ha ezen felmaradó 6—700 ezer ft alapjára kölcsönt teszünk is, mégis csak igen keveset vihetünk vele végbe, és ha erőnket végtelenül szétdarabolni és így a sikert veszélyeztetni nem akarjuk, csak egy vagy legfelebb egypár középszerű vállalatra kell minden tehetséget központosítani, és így öszvevágólag, az ország külön vidékeinek emelésére, egyszerre nem hathatunk. Már pedig épen azon kilátásban, hogy az ország külön vidékeire öszvevágólag és egy időben fog kiterjedni a befektetések jótékonyasága, és így, hogy sikerök is általánosabban érezhető lesz, fekszik azon legnagyobb erősség, mellynek segélyével honfiainkat a fizetési eszmével megbarátkoztathatjuk. És ez csak egy oldala a dolognak — nézzük a többit is.

Az örökváltságra nézve különbözök a nézetek. Vannak kik egyesesen az országos pénztár közbejövetelével szeretnék azt eszközölni. Mások elégnek tartják, ha az ország a magokat megváltani akaró és képes községeket kölcsönökkel segíti, vagy az általok országos közbejövetel mellett felveendő kölcsönök kamatait csupán biztosítja. E tekintetben elágazók a nézetek, és nem célunk itt e helyen elemzésökbe bocsátkozni. De abban összevágunk, miszerint az örökváltság előmozdítandó, miszerint el nem kerülhető, hogy az ország azokat hitelével ne segítse. Tegyük fel már, hogy a felebbi nézetek közül nem az előbbi, mely sokkal nagyobb pénz-sommákat feltételez, hanem az utóbbi győz. Még ez esetben is, eredmény csak úgy remélhető, ha azon országos pénztárnak, mely ekép kamatokat garantirozna, van szükségeivel arányos jövedelme, mert hitele csak annak van, kinek cassája nem minduntalan üres, és fizetési képessége és készsége jó szagban áll. Azonban ha ezen országos pénztár jövedelme évenként csekély, és annyi egyéb-felé vétetik igénybe, lesz-e annak nevezetesebb hitele? Ugyan ez áll a hitelintézetre nézve is. Hogy egy országos hitelintézet kibocsátandó hitellevelei, az europai pénzesarnokokon hitellel birjanak, és érettök az intézet azon készpénzt megkaphassa, melyet aztán az országbeli birtokosoknak hypothekalis biztosítékra kiad, szükséges, hogy ezen hitellevek országilag garantiroztassanak. Ez megint nevezetesebb országos jövedelmű pénztárt, és így hitelt föltételez, mely ismét hiányzik, ha nincs olly országos közpénztár, mely nevezetesebb, rendesen bele folyó forrásokból áll össze. Jól tudjuk, mit fognak itt sokan ellenünkben felhozni. Lássuk.

Legelőbb is azt mondandják : „hiszen ott a kormány, garantirozza ő mind ezeket.“ Igen jól van, magunk is nagyon szeretünk mindent a kormánynyali legjobb egyetértésben végezni, nélkülözhetlennek tartjuk jó akaratát, tényleges közrehatását, felette nagybecsü előttünk azon morális hatás, melyet az ő őszinte kézfogása, szándékainkkaლი egyetértése minden magyar finansziális működésnek nyujthat, és országot más-kép mint kormány és nemzet együtdolgozásában, törvényhozást fejedelem nélkül képzelni sem tudunk. Igen jól tudjuk azt is, hogy az europai tőkepenzeseknél, (bármit beszéljen némelly magyar megyei szónok, lipcei röpiratok után, az ausztriai finansziák rossz állapotáról, noha azokról semmi bizonyost vagy kimerítőt nem tud, mert valamely illyennek tudásához jutni nem is igyekszik) nekünk még semmi sincs, a kormánynak ellenben hitele igen is van ; — jól tudjuk, hogy ha mi magunk akarnánk kormány nélkül kölcsönt tenni, ha a kezelést, kormányt mellőzve, országos küldöttségre akarnók bizni, egy fillér kölcsönpénzt sem kapnánk, még uszorás kamatra sem — mind ezeket igen jól tudjuk, és ez e tekin-

tetben az egész finanziaalis világ véleménye. De kérjük, vajjon kívánhatjuk-é, hogy minden eféle dolgainkban a kormány legyen a kezes? kívánhatjuk-é, hogy a birodalmi finanziaákat a mi kiadásainkért zálogba vesse? kívánhatjuk-é, hogy illy eventualis kötelezések vállalásával hitelét gyengítse, és ha kölcsönhöz kell folyamodnia, melly kénytelen-ség a mint a naponkinti tapasztalás tanusítja, minden europai hatalmas-ságnál előfordulhat és előfordul, állása a tőkepenzesek irányában nehe-züljön? Aztán, in ultima analysi, mivel garantiroz a kormány? és mi az a garantia? Garantia szerintünk annyit tesz, mint azon kötelezettség, hogy ha az, kiért a kezességet vállaltuk, nem fizetne, mi fizetünk. Már most kérjük, szabad-é nekünk pirulás nélkül illyen hátulsó ajtócskára csak gondolnunk is? És ha mi nem fizetnénk, miből fizetne a kormány? Ausztriai pénzből — magyar vasutakért vagy örökváltságért? De hát az ausztriai nem kívánhatná-é ugyanazon joggal, hogy mi meg az ő szá-mára készülő vasutakra felvett kölcsönökért vállaljunk kezességet? Avagy a magyar királyi jövedelmekkel garantirozna magyar vállalatok-érti kölcsönöket? Ámde érdekünkben fekszik-é az, hogy ezt kívánjuk? Sőt nem az van-é inkább érdekünkben, hogy a magyar királyi jövedel-meket illyen teher ne nyomja? Mert hiszen, elvégre is, ha azok kítűzött czéljaikra többé nem lennének elegendők, a pótlás terhe kinek vállait nyomná, ha nem a miénket? — Nem az illyen hátulsó ajtócskák keresé-sével, mások zsebeibe nyulkálással, nem a magunk erejére, hanem min-dig csak mások tetszésére támaszkodással, fog magának az europai szá-razföld egyik legtermékenyebb országában lakó 13 milliónyi nemzet hitelt és tisztelt nevet szerezni. Jólétünkért teendő kölcsönök, és álta-lunk vállalandó kezességek reális hypothekájának, a mi tulajdon teherhordásunk és adózásunkból összeálló országos közpénztárban, mo-ralis garantiájának a nemzet és kormány jó egyetértésében, a közrend, belbéke, törvény iránti tisztelet stabilitásában kell feküdni; alkotmányos nemzetek példájára a törvényhozásnak kell a kölcsönt el-határozni, a garantiát elvállalni — a hozandó törvény, melly a célt, kamatolási és tőketörlesztési módokat kijelöli, természetesen a kormány megegyezésével hozatik — a végrehajtás és pénzkezelés alkotmányos és okossági elvekből az illető köztisztviselőnek a törvényhozás irányábani felelősége és számadási terhe mellett, a kormányra bízandó. Mind ezen tényezők combinatiojában fekszik a tőkepenzesre nézve a biztosság, és egyéb-re szükség nincs is — de fő szükség van igen is cassára, melly nem üres, és valami nevezetesebb évenkinti jövedelemmel bir; fő szük-ség van rendre, szigorun végrehajtott törvényekre, mellyek naponkint tanusítsák, hogy a nemzet szavával játszani nem akar és nem tud.

És van még egy ellenvetés. Sokan azt fogják mondani : „ez mind igen szép, de nekünk nem is célunk, hogy az ország vasutakat vagy kőutakat építsen, csatornákat ásson, vizeket szabályozzon, áradás-gátlás végett kölesönöket adjon, majd megteszik ezt mind az egyesületek, a társaságok, az egyesek, és leglegfebb itt ott kamatokat garantírozhatunk; így is annyi pénz fog jöni az országba, hogy no, hiszen ott van a só felemelt árábólí pénzalap, ezt e célra igen jó lesz fordítani! Nézzünk Angliára, ott mindent az egyesületek tesznek.“ Igen szépen van, csakhogya ha Angliára nézzünk, értsük is meg, a mi ott történik, és ne csak oda nézzünk, hanem nézzünk szét magunk körül is, és ha akarunk előmenni valóban, ne lakjunk mindig csak csalódásokkal jól, és ha ezt a sóféle pénztárt emlegetjük, jöjünk tisztába iránta, hogy mi az : Hercules eszímája-e vagy valami piczi kis pénztár, melly úgy meg van terhelve, hogy mindig üres, és csak a kormányi előlegezések mentik meg a tökéletes kiapadástól. Azonban jól van, nem bánjuk, nézzünk Angliára, sőt nézzünk az europai szárazföldre is; és átaljában nézzük, hogy micsoda fejlődést vehet, a finansziális világ létező körülményei között, nálunk az anyagi befektetéseknek legtöbb milliókat igénylő ügye, ha nem felette távol fekvő sikereket akarunk, társulatit-e tulnyomólag vagy pedig országot? Mert hiszen ettől függ az egész kérdés. Ha tulnyomólag társulati fejlődést vehet a mi anyagi befektetéseink ügye, investmentális célú közpénztárunk a siker veszélyeztetése nélkül, lehet kisebb erejű, ellenben ha tulnyomólag országot, úgy már maga ezen körülmény követeli, hogy az ilyen pénztár jobban legyen felkészítve.

Tekintet a világ jelenpénzügyeire, és az abból folyó tanulság.

Az europai finansziális állapotok régen nem valának olly kritikus és legnagyobb figyelmet igénylő helyzetben, mint jelenleg. Egy részt a tömérdek számmal megkezdetett vasutak, más részt az élelemszerek halatlant drágasága, a burgonyának megromlása és ez által veszendőben ment roppant értékek, a vert pénznek ezek miatt szükségessé vált kifolyása Európán-kivüli tartományokba, honnét az csak lassankint és idővel folyhat vissza : mind ezek együttlve, a finansziális bajok olly esomóját képezik, melly a civilisált népek solidaritásánál és azon körülménynél fogva, hogy a pénz, mint egyéb kereskedési tárgy, oda vándorol, a hol legdrágább, kisebb nagyobb mértékben mindenütt érez-

hető, és bizvást állíthatni, hogy idő kell hozzá, míg az öreg Európa ezen bajokat kiheveri. Angliában csupán a burgonya megromlása által okozott veszteséget a legnagyobb tekintélyek 150 millió pengő forintra teszik. A mult évitől folyó évi aratásig szükséges élelemszerek külföldről beszerzésére legalább is 120 millió pengő forint kívántatik, melly, miután a gyárcezkek kivitele nem elegendő, hogy azt fedezze, nagyobbára vert-pénzzel fizetendő. 1846ban körülbelül 220 millió pengő fnyi tőke fektettetett vasutakba, melly még alig kamatoz, és noha a legproductivebb befektetésnek tekintendő, már csak annál fogva is, mert minden, a mi hozzá szükséges, a honi munkát alimentálja, de azért a pénz normalis forgását mégis megzavarja, mert eddigi csatornáiból kiveszi és mások felé irányozza, mellyekből a régiekbe csak lassan tér ismét vissza. Az 1851ig tervezett és nagyobbára engedményezett vasutakra további 1200 millió pengő forint kívántatik, és a vasuti munkálatokat a mellettök élelmöket nyerő munkások elbocsátásának, keresetöktől megfosztásának és így a közbéke koczkaztatásának veszélye nélkül félbenszakasztani nem is lehet, a mint ezt azon 6 millió pgő forintnyi kölcsön bizonyítja, mellyet a parlament az irlandi vasutársaságnak csak most legközelebb megvokolt. Irland a mult aratástól a jövőig, esupa alamizsnákban, elnyel legalább 100 millió pengő forintot, a mint az angol kormány által e végre kénytelenségből legujabban tett 80 millió pgő forintnyi kölcsön mutatja. A pamut ára 40 percentummal emelkedvén, ez ujabb tehert híz maga után, midőn a gyártmányok megdrágítása által egyszersmind azok keletét csökkenti. A pénznek kamatja mind ezek folytán hallatlanul emelkedett, és ott, hol ezelőtt 2½ és legfelebb 5 volt, száztól 9re—13ra szökkent *). Az elismert soliditású bank szorongásban van, arany kincse 3 hó alatt 16 millió font sterlingről 9 millióra olvadt le. Franciaországban a baj nem illy óriási, de itt is elég nagy. A pénzcrisis csak alig szelidült legközelebb egy kicsit. A bank állapotja még mindig nem egészen kielégítő. Élelemszerekért innét is 60—80 millió pforint vándorol ki, — a statusnak finanziaí mindinkább bonyolodnak, és egy uj nagy 350 millió franknyi kölcsön el van határozva. A vasutársaságok mintegy 1300 millió frankot igénylő roppant vállalatokba fogtak belé — mellyekhez szükséges anyag nagy részének ára kivándorol, és így csak idő mulva térhet vissza —

*) Csak mint egy nevezetes adatot jegyezzük fel itt, hogy Sir Robert Peel az Angliában forgó a rany pénzt körülbelül 300—400 millió pengő forintnyi értékűnek állítja. (Lásd május 10iki beszédét az alsóházban, Galignanis Messenger majus 13. 1847.) Az ezüstről nem tőn említést.

nágyon könnyelműleg és felületesen tett előszámítások után, és már most akadoznak, s nagy részök kénytelen leend a status segélyét igénybe venni. Legközelebb a paris-lyoni vasuttársaság mélyebb és bővebb számítások után azt találta, hogy 50 percentumban csalatkozott, és nem az előlegesen föltett 200 millió, hanem 300 millió frankra leszen szüksége. Az angol tőkepénzesek, kik francia vállalatokba fektették pénzüket, a börzejáték által mesterséges árkeletre felszökkenett részvényeiket eladták, és a nyereséget magokhoz vándoroltatták. Ezt látjuk Franciaországban *). Poroszországban a status finanziaí szép rendben találtatnak, de a vasuttársaságok ott is nagy bajokban vannak, s az egyesült országgyűlésnek a kormány vasuti előterjesztvényeket igéri, mellyek kétségkívül nagyobb tőkék igényléséhez fognak eredménykint vezetni. Hannovera most legközelebb tett egy jókora kölcsönt vasutakra, így Würtemberg, így Szászország, így Ausztria a mult év végén 80 millió pengő forintig. Mint öszves eredmény mind ezekből az derül ki, hogy a fluctuáló tőkék nagyja, — azok, mellyek nyereszkező vállalatokra szánhatók, — több évekre előre igénybe vannak véve és lefoglalva — mialatt az Európán kívüli országokba élelemszerekért kivándorlott vertpénz, csak lassan és évek mulva folyhat ismét vissza, a legjobb esetben is. Illy körülményekben két kérdés tolja fel magát önkint, mellyet egy tényre való tekintettel szükség megfontolni; a tény pedig az, hogy országgyűlésünk lesz, mellyen az ország investitiójának tekintetében csak kell már elvégre valamit határoznunk.

Legelsőbb is azon kérdés támad : a finanziaális világ ezen helyzetében, miután a leggazdagabb országok mind önmagok speculatióival és egyéb bajaikkal vannak elfoglalva, és miután hazánk a civilisált világ szemeiben még mindig terra incognita, van-e reménység és valószínűsége alapuló kilátás, hogy magyarországi speculativus vállalatok felé fog folyni annyi tőke, mennyi arra szükséges, hogy pangásunkból kiemelkedésünk végett csak az első jelentékenyebb lépések is megtörténjenek, ha csupán csak a társulati utra bizzuk a dolgot, és a helylyett, hogy magunk tennénk, azt várjuk, hogy majd tesznek mások és külföldiek? Ez az egyik kérdés. Mindenki megfelellhet magának reá, ki csalódásokkal jóllakni nem szeret.

A másik magát önkint feltoló kérdés pedig ez : a mintegy egy év

*) Franciaországnak benforgó vert-pénze iránt, az aprilis 13. és 14ki követi kamarai ülésekben igen érdekes viták foglaltak helyet. A több oldalról meghányt kérdés, mint eredményt azt tünteti elő, hogy a vert-pénz öszves értéke körülbelül 2000 millió frankra, mi pénzünkben mintegy 800millió pengő fra, tehető.

óta készül, és néhány hónapok óta kitört pénzcrisisek, hol mutatkoznak legnagyobb intenzitással? mi ezen intenzitásnak oka? miért nem mutatkozik az olyan intenzitással az ausztriai birodalomban, mint másutt? és mi azon tanulság, mellyet mi mind ezekből magunk számára meríthetünk?

Nem szenved kétséget, hogy legnagyobb intenzitással ott mutatkoznak a pénzcrisisek, hol a vasutügy társulati uton és nem status kezében van, a hol tehát a nyereszkesedési vágnak, a börzei játéknak korlátlan vagy igen nagy, és statusi befolyás által nem kellőleg ellensúlyozott a mezeje. Ezt világosan bizonyítja Anglia és Franciaország példája. Ezen országok törvényhozó testületeiben megszólalt legnagyobb pénzügyi tekintélyek egyértelműleg úgy vélekesznek, hogy a létező finanziaális bajok igen nagy része a társulati vasutláznak és vele járó börzejátéknak felrovandó, melly ha nem is egy maga eszközlötte a bajt, de az egyéb bajok közrehatása mellett, bizonyosan súlyosította. Anglia és Franciaország nagyszerű forrásaik nevezetesebb forgó vert-pénzök mellett, elvárzeni hihetőleg nem fognak, de ebből a körülmények egy egészen különböző rendére nézve, semmi következtést húzni nem lehet. És itt találjuk meg okát, hogy miért nem mutatkozik a crisis hasonló intenzitással az ausztriai birodalomban. Megengedvén ugyanis egészen azt, hogy itt az élelemszerek megfogyatkozása oly mértékben mint másutt helyt nem foglalt, és így a vertpénz sem vándorolt ki olyan mennyiségben, azon jelenetnek, hogy itt a pénzcrisis azon intenzitással nem mutatkozott mint másutt, oka mégis nem egyedül és főleg ezen körülményben keresendő, hanem abban fekszik, hogy Ausztriában a vasutügy, egynéhány már nagyobbára építkezéseivel készen lévő társulatot kivéve, a status kezében van, és így a pénzforgás oly könnyen meg nem zavartathatik, 's a börzejáték által éltetett, és minden egyéb tekinteteket mellőző 's csak magára gondoló nyereszkesedési láz, tetszése szerinti időben és mennyiségben a tőkét nem veheti igénybe, a kereskedéstől és ipartól tetszése szerint el nem vonhatja, hanem normalis csatornáiban maradhat a pénzforgás, és azokból csak a szerint engedtetetik kiugrani, a mint azt az öszves pénzforgás igényei, az ipar és kereskedés érdekei kívánják vagy megbírják. Ezen rendszer, kombinálva azon rendszabályokkal, mellyek legujabban a börzejáték megakadályozására a legjobb sikerrel életbe léptek, az ausztriai birodalom öszves finanziaális helyzetét tekintve imperiosus szükségű intézkedés, melly azt eszközi, hogy az europai börzéken uralkodó crisis Bécsre alig észrevehetőleg hatott, 's hogy az alatt, mig a párisit és londonit az orosz czár aranytól és ezüstitől túláradozó pénztára menté szorongásaikból ki, 's mindkettő többször volt kénytelen a leszámítolási rovatot (disconto)

felebb emelni, és jelenleg is 5 száztólin alól a legjobb váltókat sem számítolja le, a bécsi bank folyvást 4 száztóli mellett adja ki pénzeit váltókra, és már két év óta e tekintetben semmi változtatást tenni nem volt kénytelen.

Ezen körülményben ránk nézve nemcsak nagy tanulság fekszik, hanem ha nem restelünk a dolgok összefüggésének mélyére hatni egy kissé, ebben és abban, mi belőle következik, fekszik ránk nézve az eldöntő erősség és ok, miszerint a mi anyagi befektetéseink ügye, ha t. i. azt akarjuk, hogy az bizonyos összefüggésben, öntudatos egymásutánal, a közérdekre való tekintettel és józanul kívánható gyorsasággal fejlődjék, nem a társulati uton, hanem tulnyomólag az országos rendszer mellett kezeltessek, a mi természetesen közjövédelmi pénztárunk nevezetesebb forrásokkali felkészítését elkerülhetlenül következteti. Ugyanis figyelembe vétetni kérjük a következőket: Az európai finanszialis körülményekben nem lehet reménység ahoz, hogy nevezetesebb nyereszkedési tőkék (mert ilyenekről kell itt szónak lenni, szükségünket tekintve) hozzánk külföldről forduljanak egyhamar a társulati uton. Ellenben nem szenved kétséget, hogy azon második neme a tőkéknek, mely állandó's a nyereszkedés eshetőségeitől ment befektetést keres, mindazon tőkék, melyek egyesek vagy családok összes vagyonát képezik, és így általok mérsékelt kamatra, de minél biztosabban és mégis könnyen pénzzé tehetőleg befektetni kívántatnak, kellőleg elrendezett közjövédelmi alapításaink folytán, statuskölcson utján könnyebben irányulhatnak felénk. Ezen paradoxonnak látszó állítás a következőkben leli magyarázatát.

Ha a mi anyagi befektetéseink ügye társulati uton kezeltetik, ez azt föltételezi, hogy a befektetendő sommáknak megfelelő értékben részvények bocsáttassanak ki. Itt azon kérdés áll elő: ezen részvényeknek természetes vására, hol azokat adni, venni, velök nyereszkedni lehet, hol van? Magyarország, tudjuk, hogy pénzszegény és igen kevés részvényeket képes megemészteni; a honunkban épülő vasutak részvényeinek csak igen kis része talált itten elhelyezést; Pest nem börzepiacz (kein Börsen-Platz), nem olly hely, mely pénzcsarnokkal birna, és azzá egyhamar nem is lehet. A külföld el van árasztva részvényekkel, szemciben terra incognita vagyunk; magyar részvények előtte csak annyiban birnak kelettel, becsesel, jó szaggal, a mennyiben a hozzánk közelebb fekvő Bécsben kapósak, izletesek, becsültek és jó szaguak. E szerint tehát minden magyar vállalat részvényeinek természetes és ugyszólván kirekesztőlegi vására és elhelyezési mezeje Bécs. Igen, de hogy a bécsi részvény-vásárra juthassanak ezen magyar rész-

vények, azon vállalatoknak, melyekből ilyenek keletkezhetnek, a kormány által engedélyeztetniök kell. Ámde a kormánynak az a rendszere, az a birodalmi pénzügyi helyzetéből folyó rendszere, hogy a börzejátékot megakadályozza, hogy eltávoztassa azon veszélyeket, melyek a nyereszkesedési láz által tetszése szerint igénybe vehető tőkék normális forgási csatornáikból kizavarásából származhatnak; ezért vette önkezébe a vasutügyet, ezért épít statuskölségen a vasutakat, ezért nem tétovázott az ugysis nevezetes statusadósságokat tetemesen nevelni; ezért állított egy pénztárt, mely a vasutrészvényeket valódi jövedelmeknek megfelelő áron összevásárolja, ekép azok árkeletének minden jelentékenyebb habzásait meggátolja és a börzejátékot majdnem lehetlenné tegye. Ámde mi történék, ha a részvényvásár új papirosokkal árasztatnék el; képes volna-e ezen pénztár rendeltetésének megfelelni? lehető volna-e megakadályozni a börzejátékot? elkerülni, hogy az a kereskedéstől és ipartól sok tőkét elvonjon?

Aztán van még egy, mire figyelmeznit kell. Az európai országok majdnem egyikében sem felel meg az ércpénz a kereskedés és ipar terjedelmé által igényelt forgás szükségéinek, — mindenütt bankjegy pótolja ezen hiányosságot. Angliában az összes forgóság mintegy fele bankjegy, Franciaországban mintegy $\frac{1}{6}$ od része. Mennyi Ausztriában? azt nem tudjuk, de az bizonyos, hogy az angolnál sokkal kisebb, és hogy igen nevezetes része a birodalom népességéhez, szükségéihez, terjedelméhez képest ugysis épen nem tulságos forgóságnak (Umlaufsmittel, currency) bankjegyből áll. Az ausztriai birodalomban csak egyetlenegy intézet van, a bécsi, mely bankjegyeket bocsát ki. A legnagyobb európai pénzügyintézetek, a mint ezt a francia és angol parlamentek vitakozásai mutatják, ezt nagy előnynek tekintik, és ugysis Peelnak ez iránybani intézkedései, mint a francia kormány néhány év előtti eljárása oda mutatnak, hogy az általános irány, mely felé s dollog indul, oda vág, miszerint lassankint mindenütt csak egy illy intézet legyen országunkint. Tény továbbá az, hogy minden nevezetesebb európai jegy kibocsátó bank szoros viszonyban és összeköttetésben áll a statusszal, annak pénzügyiális jobb kezét képezi és így a statusszitel és az egész pénzforgási rendszer egészséges állapota az illyen bankok helyes kezelése által biztosítatik, helytelen kezelése által veszélyeztetethetik. Következöleg tulnyomó fontosságú és parancsoló szükségü azon szakadatlan gond, hogy a jegyek mennyisége a pénztárakban levő ércpénzzel helyes arányban legyen, mert a jegyek hitele csupán készpénzzétehetésök (Convertibilität) által biztosíthatatik. Innen magyarázható, hogy p. o. Ausztriában a bankjegyek kibocsátása egyenesen kormányi

ellenőrség alá lőn helyezve; Angliában az 1844iki intézkedések által tetemesen korlátozva és a dolog mechanizmusa által szabályozva van. Innen van, hogy miután minden a birodalomban keletkező vállalatoknak Bécs a természetes részvény-vására, azok mind tulnyomólag a kormánytól függnnek, ha t. i. bezárja a finanszminister a bank zacskóját, mellynek madzaga az ő kezében van, nem akad pénz rájuk; ha tágit rajta, mindjárt van pénz; mert legyünk egyről bizonyosak, miután ez tapasztalás által igazolt tény: minden új nagyobb vállalat egy bizonyos időre eddigi helyeikből kimozdítja a tőkéket (déplace les capitaux) és így azon helyen, hol az ilyen részvény-vállalatoknak természetes székhelye van, hol t. i. a részvényvásár létezik, és így p. o. Ausztriában a bécsi piacon, tőkék utáni nagyobb kérdezősködést támaszt és így a bankokra, mellyek a forgási eszköz nagy részének lerakóhelyei, a bankjegyek kibocsátói, természetesen visszahat. Ha ezen igények nem elégtetnek ki, akkor a kereskedés és ipar szenvednek; ha kielégítetnek, alig lehet a bankjegyek és érczpenz közötti helyes arányt fentartani; ha pedig mindezekhez még a börzejáték járul, melly nevezetes tőkéket mindig függőben tart és az ipartól és kereskedéstől elvon: akkor természetesen meg kell zavarodni a pénzforgás egészségének. Mindezt Anglia és Franciaországban igazolva látjuk, midőn másrésztől meg azt vehetjük ki belőle, hogy az ausztriai kormánynak azon elhatározása, miszerint az örökös tartományokban önkezeibe vegye a vasuti ügyet és statuskölségen építsen, a birodalmi finanziaák és a pénzforgás jól felgott érdekei által volt ráparancsolva.

Mindezekből az derül ki, hogy a mi anyagi befektetéseink ügye csak úgy nem jó a kormány e tárgybeli rendszerével összeütközésbe, és így szükségünkkel arányban álló fejlődést csak úgy vehet, ha országosan kezeletik. Ez esetben ugyanis szükségeskép statuskölsön utján kell a befektetendő pénzt megszerezni, illy elhelyezést pedig a tőkék egészen más neme keres, a kamat egyszer mindenkorra meg levén szabva, a nyereszkedési kilátásnak, tehát a képzelődésnek mezeje nincs, a börzejáték ennél fogva elmarad, a tőkéknek rendes csatornáikból kiszorításától és a mindezekből származó megzavarásától a pénzforgásnak félni nincs ok. A felebbi rendszer szerencsénkre a mi érdekünkkel tökéletesen azonos, mert csak segélyével lehet a birodalmi összes pénzforgás egészséges állapotát fentartani, mellynek megzavarása mennyi bajjal és nyomorúsággal jár, azt Magyarország elég sajnosan tapasztalta. Igaz ugyan, hogy ezen rendszer mellett Ausztriában statuskölségen évenként 20, egyébkint pedig 10 mföld vasutnál nem igen épül több; de ez ott, hol a közlekedés egyéb nemei már túrlhető, némelly országokban pedig, mint Olaszország-

ban, igen kielégítő állapotban vannak, sokkal kisebb baj, mint a pénzforgás megzavarodása, mely a társulati uton, ha a nyerészkedő vasutláznak korlát nem tétetik, itt is és pedig annyival inkább bekövetkezett volna; mert ha a társulatok tetszésére bizatik ezen vállalatok keletkeztetésének ideje, miután a birodalmi vasipar az igényeket nem elégíthette volna ki, a vasutak építésére megkívántató anyagnak legnevezetesebb része, a vas-sínek, ez esetben egyenesen és tulnyomólag Angliából hozatott be, és azért olly összegek vándoroltak volna ki, mellyek a birodalomnak Angliávali nem igen jelentékeny kereskedelmi érintkezései mellett aligha egyhamar visszajőnek, mi alatt most a lassabb építés mellett a vasuti sínekre és egyéb vasszerekre kívántató summák egy birodalmi iparágat termékenyítenek, és mi is örömmel vehetjük észre, hogy ezekben már honunk szinte kezd részesülni.

Aztán van még egy. Ha társulati uton maradunk, minden illy uton keletkezhető vállalatok részvényei, miután léteznek az említett részvényvásárló pénztár Ausztriában, és valóban már a magyarországi vállalatok részvényeit is összevásárolja — a mi, a mint hálával el kell ismerni, hitelöket nagyon emelte — mindezen részvények lassankint ugyis a kormány kezébe kerülhetnek. Mi ugyan nem tartunk tőle, hogy ennek folytán érdekeink szenvedhessenek, de mint alkotmányos nemzet azt sem kívánhatjuk, hogy közlekedéseink dolga ekép a törvényhozás befolyása alól el legyen vonva. Ellenben, ha magunknak van elegendő erejü országos pénztárunk és érdekeinkkel összehangzónak látjuk, a magán-vállalatokat ez uton az ország számára lassankint absorbeálhatjuk, és igazgatásukat tetemes költségkimelés és kezelési összehangzás mellett központosíthatjuk.

Ezek azon okok, mellyek azt kéretik velünk a politikai mezőn különböző irányt követő ellenfelelektől, hogy egy megalapítandó magyar investmentialis financia körül valami nagyobbszerű alapra együtt álljanak.

A régi és új „Maradi“ak.

Vajjon egy 5—6 millió pöftra rugó esztendőnkinti financiaát mi-kép lehetne az ország számára előállítani a nélkül, hogy bárkinek is e miatt pusztulása, vagy pedig a létező vagyoni és közigazgatási viszonyok tetemesebb megzavarodása következne?

Ha ezen kérdést teszszük magunknak, visszavezettünk azonnal a források kérdésére, Financziális dolgokban bizonyosan azon rendszer

érdemli az elsőséget, mely legegyszerűbb módon, legkevesebb zaklatásával a honpolgároknak, legkevesebb nehezítésével a kereskedési forgalomnak, üzleti, természeti és iparszabadságnak, minden honpolgárnak a teherviselésbe behúzása mellett, de a közgazdagság forrásainak kiapasztása nélkül, legbizonyosabban adja a szükséges jövedelmeket, és mivel a szükségek is szaporodnak, tehát oly kutföket is veszen igénybe, mellyek természetesen fejlődni és emelkedő jövedelmeket adni képesek. Számítalanok azon kísérletek, mellyeket a civilisált nemzetek tőnek a végett, hogy ezen megkívántatóságoknak meg legyen felelve. Azon igyekezet, hogy nagy legyen a jövedelem és senki a közterhek alól ki ne búhassék, igen különféle adózási nemek feltalálásához vezetett, mellyek, főbb különbözőzéseikre figyelmezve, két főosztályra, ugymint a direct és indirect adókra, szakadnak szét. Az elsőnek legegyszerűbb fajtája a jövedelmi adó, de ezzel nagyban még csak Angliában, és itt is csak ideiglenesen, történtek kísérletek, 's mai napság a civilisált nemzetek finanziaja vegyesen direct és indirect adókból áll össze. Egyszerű finanziajának alig örülhet egy is a polgárosodott nagyobb nemzetek közül, ha az egy Északamerikai egyesült statusokat, mint ilyeneket, kiveszszük. Ezeknek ezen minőségökben igen egyszerű a finanziajuk. Az 1845ben 29,769,000 tallerra (1 tallér körülbelül 2 ft 5 krt tesz pengőben) menő jövedelem csak három forrásból eredett. 27 millió tallért adott a vám, 2 milliót az Unio birtokában levő földek eladása, 769,000 tallért pedig némi rendkívüli források jövedelmeztek. Ámde már nem illy egyszerű az Egyesületet képező egyes statusok finanziaja, és még bonyolodottabb az európai nemzeteké. Vegyünk itt például csak kettőt fel, ugymint az angol és francia nemzetét.

A francia (ki a juliusi forradalom alkalmával egy leendő ország kormány csalódásaiban ringatta magát, de a kinek azóta a ministerialis ujságok értésére adták, hogy a francia nemzet elég gazdag, miszerint öndicsőségét megfizesse), 1847ben a következő szép adó-sommácskakat fizeti főbb fejezetek szerint direct adó fejében: földtől és ingatlanoktól $275\frac{3}{4}$, személyétől és ingóságaitól $58\frac{3}{4}$, ajtajától, ablakától $34\frac{1}{4}$, keresetmódjaitól 46 millió frankot, összesen $414\frac{1}{2}$ millió frankot, mellyből $48\frac{1}{2}$ millió mint elengedés, inexigibilitás 'sat. lahajlik. (Jegyezzük meg itt, hogy a föld és ingatlanoktól fizetett adó az összes statusjövdelemnek mintegy $\frac{1}{3}$ öd részét teszi.) Fizet ezenkívül bejegyzési adót, adás és vételektől, pénzkölcsönöktől $214\frac{1}{2}$, bélyegadót $39\frac{1}{4}$ millió frankot, mi ismét teszen $253\frac{3}{4}$ milliót. Halászatból fizet $4\frac{3}{4}$ milliót, vámot és hajózási adót $160\frac{1}{3}$, sófogyasztási adót 58 millió franknyit. Ezen három somma ismét tesz 223 milliót. Indirect adók czime alatt fizet;

az italoktól 102, sógyártástól $12\frac{1}{2}$, cukorgyártástól $19\frac{1}{3}$, dohánytól, burnóttól és szivaroktól $112\frac{1}{2}$, puskaportól 6, és különféle ide nem tartozóktól 42 millió frankot. Ezen 6 somma ismét tesz $294\frac{1}{3}$ millió frankot. Azonban a francia tanul, levelez és utazik is, pénzt kénytelen ide oda küldeni, egyszer másszor kénytelen egyet 's más megméretni, esze találós és így új találmányokat fedez fel, ezen czimek alatt ismét fizet $51\frac{1}{2}$ millió frankot. Van ezenkívül a statusnak különféle jövedelme mintegy 97 millió, melynek egy része status-erdőkből, uradalmakból és gyarmatokból származik, a fennmaradó mintegy $\frac{1}{3}$ ad része pedig szinte az adózók zsebéből kerül ki. Hogy az — ilyen 1847ben mintegy 1335 millió rendes bevételre számított — financiában nem lehet egyszerűség, azt nem szükség magyarázni, 's hogy itt végtelen a bonyodalom, vizsgálódás, kutatás, ellenörködés, zaklatás, az nem kevésbé világos, de a francia alkotmányosságon legkisebb csorbát sem üt.

Igy megyen a dolog Franciaországban, hol felelős ministerium és parlamentaris kormány áll a dolgok élén, és nem is igen mehet máskép; mert csupán a statusadósság kamatja, törlesztése és a nyugpénzek évenként 380, szárazföldi és tengeri haderő 420, maga a közjvedelmek kezelése és beszedése 152 (és így a rendes jövedelem mintegy $11\frac{1}{2}$ petjét) a különféle adók melletti elengedések és beszédhetlenségek 58, és a portékák kivitelezéért fizetett jutalmak 15 millió frankot nyelnek el évenként, mialatt király és családja és a törvényhozó testületek $14\frac{3}{4}$, az igazság kiszolgáltatása $26\frac{3}{4}$, a vallások szolgálói $38\frac{3}{4}$, külügyek $8\frac{3}{4}$, közoktatás 18, beligazgatás 113, földművelés és kereskedési ügy $14\frac{1}{4}$, közmunkák $62\frac{1}{2}$, pénzügy $17\frac{1}{2}$ milliót rendes költségkint szükségelnek, — nem említve a rendkívüli, összesen 120 millió frankra számított kiadásokat, melyek közül csupán a kikötők javítását, vasutakat, a kőutak kiigazítását 's a közöttök létező hézagok betöltését emeljük ki, mely három tárgy egy év alatt 90 millió frankot kíván.

Nézzük már most Angliát. Az angol 1844ben fizetett vámat: külföldi szeszes italoktól 22, bortól 17, cukortól 53, theától $44\frac{1}{12}$, kávévételől 7, dohánytól 37, vajtól $1\frac{6}{12}$, sajttól 1, mazsola-szőlőtől $4\frac{10}{12}$, gabonától $7\frac{6}{12}$, gyapju és gyapottól $8\frac{5}{12}$ *) , selyemtől $2\frac{8}{12}$, bőröktől $\frac{3}{12}$, épület-fától $6\frac{8}{12}$, egyebektől $10\frac{8}{12}$ millió pengő forintig. Ezek összesen tesznek mintegy 223 millió pengő forintot. Lássuk már a fogyasztási adókat. Belföldi szeszes italokért fizetett az angol $49\frac{6}{12}$, malátaért $46\frac{6}{12}$, komlóért $3\frac{1}{12}$, papírért $6\frac{3}{12}$, szappanéért $8\frac{11}{12}$, gyer-

*) Ezt azóta Sir Robert Peel ajánlatára a parlament megszüntette, valamint a gabona-vám is de facto megszüntnek tekinthető.

tyákért $1^{11/12}$, köszénért $1^{4/12}$, üvegért 6 *), tégláért $3^{7/12}$, árverésektől $2^{9/12}$, szeszes ital-árulási szabadalmakért $10^{2/12}$, posta lovaktól $1^{8/12}$ millió pengő forintot. Ezek ismét tesznek együtt mintegy 142 millió pengő forintot. Nézzük tovább a bélyegadókat. E cím alatt fizet az angol: oklevelektől $16^{3/12}$, birói hivatalos okiratoktól $20^{1/12}$, tűz- és vízveszély elleni biztosításoktól $12^{3/12}$, váltóktól és bankjegyektől $6^{8/12}$, ujságoktól és hirdetésektől 4, postakocsiktól $3^{10/12}$, nyugtatványoktól $1^{9/12}$, postai levelezésektől $15^{4/12}$, egyebektől $4^{5/12}$ millió pengő forintot. Ezek együtt ismét tesznek 84 millió pengő forintot. Következnek a direct adók. Ezen cím alatt földadó fejében nem fizet az angol többet a statusnak $11^{6/12}$ millió forintnál pengőben, miből világos, hogy az öszves statusjövedelemnek a földadó csak mintegy $1/48$ részét teszi. Ellenben fizet ablakadót $15^{5/12}$, cselédadót 2, loádót $3^{9/12}$, kocsiadót $4^{3/12}$, kutyaadót $1^{6/12}$ millió pengő forintig. Ezek ismét tesznek mintegy 39 millió pengő forintot. Van ezenkívül mintegy 7 millió pengő forintnyi rendes jövedelem a felebbiekén kívül, melly adózásokból áll öszve, és azonkívül mint rendkívüli fenáll a jövedelemadó 53 millió pengő forinttal, mellyhez a kézimunka után élő osztályok nagyja semmit sem fizet, mert csak az fizet hozzá, kinek évenként 1500 ft pengőnél több jövedelme van, 's ez aztán körülbelül 3 percentet fizet évi bevételétől, a mi természetesen igen nagyszerű vizsgáldásokat, kutatásokat, és család-viszonyokbai behatást föltételez — mit azonban az angol, úgy mint a többi adózással járó alkalmatlanságokat is, alkotmányosságának minden csorbája nélkül tűr.

A szabad angolt ennyiféle cím alatt kell megadóztatni, ennyi különféle módon kell zaklatni, hogy az adózásokból összeálló mintegy 550 millió pengő forint jövedelmet ki lehessen csinálni. És ez így van ott, hol parlamentararis a kormány és felelős ministerium áll a dolgok élén; de nem is mehet másképp, mert a jövedelmekből azok beszédésének költsége elnyel évenként $27^{10/12}$ millió pengő forintot, vagyis azoknak mintegy 5 petjét — a közadósság (melly 1845. január 5kén 7941 millió pengő ftot tett, és azóta 80 millióval ismét szaporodott) $292^{7/12}$, beligazgatás $16^{3/12}$, igazságszolgáltatás $17^{10/12}$, külügy $3^{5/12}$, a szárazföldi és tengeri had $145^{2/12}$, posta 10, közmunkák 4, és egyebek mintegy 20 milliót pengőben kívánnak évenként.

Ezeket csak azért volt szerencsénk előhozni, hogy mindenkinek legyen módja választani ezen fizetési módok közül, egészen tetszése szerint. Mi magyarok ugyanis nem igen sok találóésszel birunk, financia-

*) Ez is ben foglaltatik azok között, mellyek Peel idejében megszüntek.

lis dolgokban tapasztalásunk kevés, talentumunk ez irányban nem nagy, és így valami újat, mit mások előttünk már nem alkalmaztak volna, felfedezni alkalmasint nem fogunk, hanem a közterhek fedezésének forrásait ott leszünk kénytelenek keresni, hol mások keresték és föltalálták. Aztán figyelembe veendő az is, hogy választásunk meg van szorítva, mert több nemei a felhozott kutforrásoknak nálunk is léteznek ugyan, de általunk föl nem nyithatók, más részek viszonyaink között nem is alkalmazható, úgy, hogy — mint mondók — választásunk nagyon össze van szorítva.

Minden attól függ, hogy mi uton akarja valaki ezen hazának financiáját megalapítani, és e kérdést tisztába hozni. Vannak, kik így szólnak : „az ország el van látva elegendő közjövödelmekkel. Ott a só, a bányák, a koronai és kamarai jövedelmek, a posta, a hadi adó, a harminczad, a fiskalitások, a királyi városok censusa, a katonai végvidék, a taksák, a megürült püspökségek'sat., és így van mindenre provisio, az ország rendkívüli védelmére fenáll a felkelési köteleesség, subsidium mikor szükséges, a domestica elég a megyei szükségekre, csak azt kell hát sürgetni, hogy ezek mind a kitüzött czélokra fordíttassanak; számon kell kérni a kormánytól, hova teszi a pénzt, és az fog kiszülni, hogy van elég mindenre, és így csak maradjunk a magunk régi levében, megmutatják az „Acták,“ hogy mikép kell itt eljárni, ha sikert akarunk.“ Ezt mondják a régi Maradiak, kik letettek azon reményről, hogy a kaputosoknál népszerűséget nyerjenek, hanem a Verbőczyanus nemzet gatyás részére számítanak. Mások meg így beszélnek : „igaz biz az, van az országnak tetemes közjövödelme, és azt számon is kívánjuk kérni, de azért mégis, mert az örökigazság úgy kívánja, 's haladnunk kell, mi a házi és hadi adónak reánk háramló részét birtokaránylag elvállaljuk; de egyéb terhet addig nem vállalunk, mig ki nem mutatattik nekünk a budget, és nem látjuk világosan, hogy nem elég a fenálló jövödelem a közczélokra.“ Így szólnak az új Maradiak, kik ezt teljeséggel nem azért mondják, hogy népszerűséget nyerjenek. Isten mentsen, nincs nekik illy mentalis reservátájok. Ők ezt a legjobb szándékkal mondják, és nem is tudják lelkök ártatlanságában azt, a mi belőle következik, pedig az igen egyszerű. A következőzés pedig ez : a házi és hadi adó elvállalása pusztá szó, a számoltatás pusztá obajtás marad, budgetnek hire sincs, minden marad a régiben, és ők ott a hol, mégis népszerűségben maradnak, tudniillik azoknál, kik vagy a régit, vagy annak merő ellentétét, — más szavakkal azoknál, kik a semmit-akarában maradnak. Jönnek ezután az ellenzékiek. Ezekről nem lehet állítani, hogy semmit sem akarnak, de hogy mit akarnak tulajdonképen,

az megint más kérdés. Ők így szólnak: „a teendők közé számítjuk a közterhekbeni osztakozást, kötelességünknek tartjuk az eddig egyedül adózott nép terheinek könnyítését, és az ország közszükségeinek eddig el nem látott fedezésénél a czélok országgyűlési meghatározását, számadást és felelőséget föltételül kötünk.“ Miben álljon ezen könnyítés? mik ezen közszükségek? melyek azon közterhek, melyekben osztakozni kívánunk? mi azon mérték, mely szerint ezt kívánják? mind ezt a titoknak áthatlan leple fedí, és az meg nem mondatik, alkalmasint azért, mert magában a párt belsejében sincs tisztába hozva. De miután az egészben annyi positivum mégis van, miszerint ők is bevallják, hogy az ország közszükségei eddig ellátva nincsenek, és így magokat a régi és új Maradiaktól határozottan megkülönböztetik, tehát annyi világos, miszerint olly véleményt képeznek, mellyel értesülni igyekezni már azért is czélszerűnek mutatkozik, mert kinyilatkoztatják egyszersmind, hogy minden előlépést, melly őket céljaikhoz közelebb viszi, a nélkül, hogy a jövő fejlődést gátolná, elfogadnak. Következnek a conservatívek, kik azt mondják: „az ország növekedő közszükségei új kutforrások megnyitását igénylik — ezen szükségek fedezésének egyik legalkalmasabb módja abban áll, ha ahoz az eddig tehermentes osztályok alkotmányos biztosítékok mellett járulnak.“ Ebben is elegendő tér van hagyva a kölcsönös értesülésre, 's a positivum, mi benne van, az ellenzéki hitvallás főágazatával összevág. Hátra vagyunk végre mi, kik kevesebb tartózkodással mondhatjuk ki véleményünket.

Országos pénzügyünk megalapításának stádiumai.

A melly nemzet a polgárosodás és természetszerű kifejlődése exigienciájival arányban álló közfinansziát alapítani és életben tartani nem tud, vagy nem akar; a mellynek a status céljaira szükséges nervus rerum gerendarum előállítására és hova fordítására nincsen meg illő befolyása, és a mellyre tetszés szerint akár direct, akár indirect adókat és kötelezőleges fizetéseket megegyezése nélkül lehet háritani, vagy a törvényesen létezőket megegyezése nélkül lehet változtatni: az vagy tökéletesen még éretlen arra, hogy alkotmányos életet éljen, vagy pedig még magát alkotmányosan megalakultnak nem tekintheti. Hogy tehát financiális tekintetben alkotmányosan kellőleg megalakuljunk, igyekeznünk kell 1ször: a nervus rerum gerendarum előállítására és hova fordítására való befolyás megszerzésén; 2szor azon, hogy direct és indirect adók, a mennyiben törvényesen fenállanak és megegyezésünket nélkü-

löző mennyiségben szedetnek, arra visszaszálltassanak, és jövőre biztosság szereztessék, hogy sem ezen eset előfordulni, sem törvényen kívüliek, megegyezésünk nélküliek, ránk hártatni nem fognak. Hogy pedig a polgárosodás és természetes kifejlődésünk exigenciájával arányban álló finanziaát alapíthassunk, készeknek kell lennünk mindnyájunknak, személykülönbség nélkül, az ezzel járó minden terhek hordozására. Ezen feladások összegében látjuk a teendők egész summáját, bevégzéseket azonban egy törvényhozás feladását meghaladónak tartjuk. Azon mértéket, mely szerint kelljen egy adott pillanatban, és így p. o. most a nervus rerum gerendarum előállítására és hovaforditására való befolyásunk megszerzésén vagy alapításán igyekeznünk; azon végpontot, melyig e tekintetben jelenleg mennünk cél- és okszerű; a pillanat alkalmasságát végre, melyben a feladás egyes részleteinek megoldását munkába venni kell: mindezt általános és elméleti elvekből elhatározni nem lehet, hanem ezt csak a fenálló politikai és törvényes viszonyokrai tekintet, a jövő eshetőségeinek méltánylása és gyakorlati illdomosság dönthetik, el mert nem egy „tabula rasa“val, hanem bonyolodott állapotok csomójával van dolgunk.

Ezeket előre bocsátva, megmondjuk, mennyire terjednek a legközelebbi jövőt tartva szem előtt, finanziaális tekintetbeni alkotmányos megalakításunk irányában, melyet a talpkövek letételével kezdendőnek tartunk, egyéni ohajtásaink. Ohajtásunk summája jelenleg ez: a) a korona finanziaját egy teremendő országos finanziaával ne zavarjuk össze; b) teremtsünk egyszerű országos finanziaát, alkotmányos biztositékokkal ellátottat és most egyelőre oly specialis forrásokra, meg teherhordási rendszerre alapítottat, melyek természetesen fejlődni képesek legyenek és így módot nyujtsanak, hogy segélyökkel és több tárgyakra terjesztésökkel az általános közjóvelmi rendszerben is megtörténhessenek a szükséges átalakítások; c) ne beszéljünk most arról: a korona jóvelmei elégségesek-e kitűzött céljaikra vagy nem? és több efélékről; hanem az ország alkotmányos jogait mindenütt fenntartva és mellettök felszólalva, a régi bajok és vitályok iránti eligazodást magát hagyjuk későbbre, három tárgy kivételével: igyekezzünk most eligazodni a fiscalitási jog iránt, mely a birtok biztosságának; a harminczad iránt, mely anyagi kifejlődésünknek áll utjában, és sürges-sük a lotteria megszüntetését, mely törvényen kívüli és a közerkölcsiségre roszul hat. Ezen három tárgyat, melynek két elsejénél a teherhordási eszme népszerűsítésére alkalmasabbat gondolni sem lehet, egyuttal lehetne elvégezni. Ne beszéljünk pedig most kelletinél többet a régi bajokról, és ne ide irányozzuk most főtörekvéseinket, azon egy-

szerű okból, mert ha beszélünk, első az, hogy végtelen vitákba keveredünk, melyeknek vége bizonytalan, eredménye valószínűleg semmi; második pedig és legfőbb az, hogyha azokról beszélünk és mindig azt pengetjük, hogy arra, mire szükségünk van, volna pénz, csak hogy nem a magunk zsebében van; ha egy szóval: a zsebeket eltévesztjük, legyünk bizonyosak, miszerint, mivel most az feladás: az eddig nem fizetőket behuzni a fizetésbe, más részről azonban sokan vannak közöttünk, kik a hátulsó ajtócskákat keresik csak, melyeken a fizetési kénytelenség elől elsurranhassanak, kétségkívül azt fogjuk tapasztalni, hogy hatalmas lesz a zsebtévesztési hajlam, és azon szép szándékunkkal, miszerint finanziaális átalakulásunknak mindenki teherviselésében álló talpkövet egyszer már letelessük, újra — felsülünk.

A magyar finanziaális dolgok alkotmányos alapokoni megalapításának, a mint mi a dolgot képzeljük, három stadiuma van. Első stadiumnak hiszszük azt, melyet jelenlegi teendő gyanánt felebb említünk. Ennek positiv feladása, egy eszmében kifejezve, abban határozódik: letenni az alapot, melyre hiányos finanziaális épületünk, természetes egymásutánnal, újra építhetessék. Ezen alapot, véleményünk szerint, három alkotórész képezi; — egyik: a közteherhordás köteletségének elvbeni általánosítása, de facto pedig egy specialis tehersommánál és e végre megnyitandó jövedelemforrásoknál alkalmazása, tehát átültetése a vitatás teréről az élet mezejére; másik: az alkotmányos nemzeti állásból folyó azon jognak, közczélokra vállalt terhek hova fordításáról törvényhozásilag rendelkezni, számot kérni és felelősséget követelni, átvitele az ohajtások mezejéről a gyakorlati életbe; harmadik: hiányos közjövdelem előállítás rendszerünk fokontkinti átalakíthatása végetta direct teherhordás behozása mellett, az indirect adózásali kísérlet megtétele. Ennél most nem mennénk tovább.

A második stadium, felfogásunk szerint, abból állana: a kölcsönös méltányosság alapján eligazodni a kormányval, 's valóítani az alkotmányos élet azon főpostulatumát, hogy a koronát törvényesen illető, de a mi fizetéseinkből és hozzájárulásunkból összeálló jövedelmek, meg egyezésünk szerinti mennyiségben szedessenek (ilyen a só dolga), és továbbá azon jövedelmei a koronának, melyek az ő tettleges birtokában vannak, de törvényesen rendezve nincsenek, törvényesen rendeztesse nek (ilyen a posta, taksák és püspökök várépítési segedelmének dolga); szóval: hogy a „nihil de nobis sine nobis“ alkotmányos elv, minden

közjövedelemhez járulásban de jure et de facto valósítva legyen. Ez későbbi lépés volna.

Harmadik és végstadium, ismét egyéni meggyőződésünk szerint, az volna : a honpolgárok mindenikének hozzájárulásából alakított elégséges, állandóan csergedező közjövedelmi forrásokat nyitni meg, 's azok hovatartozásáról időről időre törvényhozásilag rendelkezni a közszükségek mind azon ágait illetőleg, melyek fedezéséről ez eddigi törvények által állandóan gondoskodva nincs, hanem ez iránt törvényhozásról törvényhozásra rendelkezni a nemzetnek részint joga részint kötelessége, (ilyen p. o. a hadi adó dolga és minden, mi a haza szellemi és anyagi emelésére vonatkozik), vagy a melyekre nézve az eddigi törvények gondoskodása időmultával elégtelennek mutatkozik (ilyen a haza rendkívüli védelme a nemesi fölkelés által), vagy végre, a melyek fedezésének akár törvényesen, akár gyakorlatilag fenálló módja megfelelőnek vagy igazságosnak nem mutatkozik. Ez volna a végpont, melyig finansziális ügyünket fejleszteniünk kellene, és nem tovább. Mig azonban ide juthatunk, le kell még egy jókora időszaknak peregni, melyet privilegialis fogalmainkból ki-, és az alkotmányos nemzeti fogalmakba mindinkább benövésre kell használnunk. Szabadjon ezen végstadium beállása utáni állapotot egy példában világosítanunk.

Most így állunk : a korona el van látva derék jövedelmekkel, melyek azon célokra, melyekre törvényesen rendeltetvék, elégségesek, de forrásaik egy része megegyezésünket nélkülöző mennyiségben szedik. A' hadiadót országgyűlés egy dietától a másikig ajánlja, csupán polgár és paraszt fizeti; a háziadó dolga a törvényhozás rendelkezése alatt nincs is, és ezt is csak polgár és paraszt fizeti. A nemesi felkelés kötelessége fenáll, de mindenki tudja, hogy a mai hadviselés mellett, a hazavédelem ezen módja többé nem elégséges. Az ország egyéb szükségéinek fedezésére fenálló folytonos jövedelem nem létezik, és ha valamely szükség előáll, egy új adórendszert kell improvizálni. Ilyen mai finansziális állásunk — valódi privilegialis, csak hogy nincsen egyéb privilegiuma, mint az, hogy magát minden létezők között bizvást legroszabbnak tarthatja.

Másképp állana a dolog az említett végstadium beállása után. A koronának derék jövedelme meg volna, nem nyulna hozzá senki más, mint a kit illet, és az, miután ollyasokból áll össze, melyek emelkedni és öregbedni alkalmasok, az eredeti rendeltetésében fekvő céloknak is, noha azok növekedő költségeket igényelnek, képes volna megfelelni. A koronát illető, de a mi fizetéseinkből összeálló jövedelmeknél, keresztül volna vive a „*nihil de nobis, sine nobis*“ alkotmányos elv, és így azok

teljesen jogszerű alapra fektetve. Az országnak pedig volna egy, kettő, három, négy, vagy annyi a mennyi, állandóan csergedező finantz-forrása, ugy kiszámítva, hogy derék jövedelmet adjon, és ugy fektetve, hogy a hozzájárulás kötelessége alól senki ki ne búhassék. Az országgyűlés ekkor már nem azon szomorú helyzetben volna mint most, és nem az volna a kérdés : a polgár- és paraszttal fizetessük-e a hadi- és házi-adót, vagy pedig magunk is fizessük? nem az volna a kérdés, ha egy könyvtárt vagy régiség-gyűjteményt meg akarunk venni : hol vegyünk a pénzt? miféle adózási rendszert improvisáljunk? Akkor már máskép, és alkotmányos nemzethez illőbben járhatnánk el. A legelső kérdés, finantz-át illetőleg, országgyűlésen az volna : mennyi volt a mult törvényhozás óta országos jövedelem? hova fordított? hogyan teljesítettek az e tárgybeli törvények? hogyan áll a közpénztár? Másik kérdés : mennyi lesz jövő törvényhozásig a valószínűleg jövedelem? álljanak-e tovább is az eddigi források? öregbítsenek? csökkentessenek? ujjakkal pótoltsanak vagy cseréltsenek fel? Aztán jőne azon további kérdés : mik a szükségek? mennyit ajánlunk fel az országos rendszer hadi erejének fentartására? mennyit rendkívüli honvédelemre, ha ennek esete van jelen? mennyi jár a koronának, megelőző egyezkedések folytán megszűnt jövedelmi pótlékul? mennyi kell kamatra, tőketörlesztésre, ha adósságunk van? mennyi kell rendszeresített közköltségre, közintézetekre, közigazgatási tisztviselők fizetésére? mennyivel rendelkezhetünk országjavításokra, közlekedési eszközökre, értelmi műveltség terjesztésére?

Ez a mi fogalmunk szerint finantzialis tekintetben alkotmányos megalakulásunk képe. Ha ezt még néhány vonással kiegészítjük, mi a közjogra vonatkozik, akkor egy a szó valódi értelmében alkotmányos nemzetnek képzelhetendjük magunkat. Ezen vonások pedig, futólag eesetelve, következőkből állanak: józan politika által javasolt garantiák melletti képviseltetése a törvényhozásban azon osztályoknak, mellyek eddig innét ki voltak zárva; ugyan illy módoni befolyása a helyhatósági ügyekre; nyilvános és szóbeli törvénykezés; czélszerű törvények által fékezett sajtó. Azonban mig ide juthatunk, még egy jókora időszaknak le kell peregni, és a conservatív szellemnek elterjedni és mélyebb terepélyebb gyökereket vernie szükséges a honfiak kebelében. Mert hiszen a conservatismus nem egyéb, mint azon politika, melly a békés reformnak útját és az erőszakos rázkodások és nyers erő felülkerekedése elkerülésének gyakorlati módját mutatja ki, a fentartás politikája — *politique de conservation* — mint ellentéte a forradalmi politiká-

nak, mely semmi fenállót sem akarván átalakításaiban alap gyanánt elfogadni, minden létezőnek fenállását problematicussá és így a fentartási irányzatot mulhatlanul szükségessé teszi. Ámde illy nagy dolgok utáni törekvés közben és azok létrehozása mellett mennyi mérsékletet, eszélyt, tapintatot kell conserválni, hogy céljainkon túl ne csapongjunk, hogy a monarchiai szerkezet tekintélye 's a kormányi erő megőrzésének szükségét soha szem elől ne téveszszük, hogy a kedvező cselekvési pillanatokat el ne szalaszszuk? azt mindenki beláthatja. Azonban nem szabad felejteni, hogy mindenkinek meg lehet utját mutatni, csak annak nem, ki nem tudja, hogy hova szándékozik. És ezért szükséges tisztába jönni ügykezni a végcél iránt mindenek előtt, mely felé törekszünk.

Igy fogva fel a dolgot, oda esik a kérdés vissza : vajjon az általunk első stadium gyanánt említett eljárási mód, valóban conservatív-e vagy sem? Mi határozottan annak hiszszük, 's azt tartjuk, hogy számos előnyökkel bir a felett, melyet más oldalokról javasoltatni hallunk. Azonban mind ez még jobban ki fog fejlteni a fejtegetések további során. Ma még csak azt jegyezzük meg, mielőtt finantztervünk formulázására átmennénk, hogy azok, kik mindig budgetet, alkotmányos hatáskör terjesztését 's több efélékert szeretnek pengetni, ide eljutni bizonyosan csak úgy fognak, ha ezen haza finantzialis megalakulásának feladatát, nem érzelmi és philanthropicus, hanem ildomossági és constitutionalis szempontokból fogják fölfogni;— ha a közterhek mindenki általi hordozásának keresztülvitele közben, egészen el fognak arról felejtkezni, és nem azt fogják kutatni: vajjon az ellenzék vagy conservatív párt fog-e ez által erősödni, hanem csupán azt vizsgálándják, hogy mit kíván az alkotmányos lét fokozatos fejlesztésének ügye, és mit és mikor enged tenni a politikai ildomság?

Javaslat, fővonásaiban.

A mi finantztervünk, melyet mint egyéni nézetünket az olvasó figyelmébe bátrak vagyunk ajánlani, a következőkből áll.

Előbbi cikkeink által motivált erős meggyőződésünk az, hogy ha évenkinti 5—6 millió pengő forint között álló finanziaát az ország és azon közszükségek fedezése számára, melyekről eddig gondoskodva nincs, alapítani nem tudunk, bizonyosan csak rák módra fogunk, mind szellemi mind anyagi dolgokban, előhaladni. További meggyőződésünk, hogy illyen finanziaát direct adózással, birtokra vetett terhek utján, a

birtokos osztály pusztulása nélkül most előteremteni, és őt annak hordozására most reábirni, teljes lehetlenség, — és így multhatlanul szükséges indirect adózással is tenni kísérletet. Nem kevesebbé tisztán áll előttünk, mint lélektani igazság, hogy ha finansziális tekintetben alkotmányos megalakulásunkat, bizonyos osztályok vállán fekvő jelen terhek bizonyos részének átvételével kezdjük, más szavakkal : ha a teherhordozók könnyítését, terhek levételével, és nem a létező terhek könnyebb viselésének eszközésével akarjuk megkezdni, finansziális fejlődésünk elibe magunk gördítjük a legnagyobb akadályokat, először azért, mert ezen terherlevétel, miután az ország el nem látott szükségeinek fedezéséről ezen esetben is multhatlan maradna a gondoskodás, semmi esetre nagy nem lehet, sikere is igen csekély és észrevehetetlen lesz tehát, és így az eddig tehermenteseket, kik teherhordásuk sikerét nem látandják, további tehervállalástól, — ami pedig teljes finansziális megalakulásunk föltétele, — inkább eljjeszteni mint arra édegetni fogja; — másodszor pedig azért, mert ezen terherlevétel a népben csak egy igen rövid ideig tartható megelégedést szülhetne, és olly várakozásokat ébresztene, mellyeknek rövid idő múlva meg kellene hiusúlniok, a mit előidézni nem tanácsos; ugyanis mihelyt finansziális megalakulásunkat és közszükségeink fedezését országosan és alkotmányosan megkezdjük, előreláthatólag és rövid idő múlva meg fogunk győződni, hogy azon szükségéről, mellyek fedezése az eddigi teherhordók vállain feködt, kielégítőleg épen nincs gondoskodva, és így, hogy több és több jövedelmekre van szükségünk; ámde ezeket csak úgy fogjuk előállíthatni, ha nemesak az eddigi tehermentesek azokhoz igazság szerint járulnak, hanem az eddigi teherhordók is, habár a mostaniaktól különböző, de egyetemesen azoknál nagyobb terheket visznek; — harmadszor végre azért, mert ha terhek levételével és nem országos finansziális megalapításával kezdjük, hitelünk nem lesz, kölcsönt nem tehetünk, és így anyagi fejlődésünket nagyobb szabásokban elő nem vihetjük. Ezekre támaszkodva erős hiedelmünk az, hogy létező terhek bizonyos részének vállainkra vétele, nem egyéb silány palliativ orvoslásnál; — a gyökeres orvoslás az ország értelmi és anyagi állapotának emelésében áll, erre pedig létező terhek vállainkra vétele nem eszköz, hanem akadály, melly a valódi eszköz kellő kiterjedésében alkalmazását gátolja. Ezen valódi eszköz pedig nem egyéb, mint egy országos finansziális megalapítása, mellynek, ha vele valami nagyobbszerűt akarunk kivinni, ha azt teendő kölcsönök alapjául akarjuk használni, ha a sikert még magunk is látni és élvezni akarjuk, jelentékenynek kell lenni. Körülményeink között végre 5—6 millió évenként igen jelenté-

keny somma, mellyel, ha a mint kell, kölcsönszerzésre is használjuk, igen nevezetéseket lehet eszközölni. A kérdés tehát az : mikép állítsuk ezt elő?

Feleletünk (mellyről azonban az olvasó ítéletét akkorra kérjük halasztatni, ha e tárgy értékezésinket végig olvasta) igen egyszerű: az ország anyagi és értelmi állapotának 's közigazgatásának javítására, és a részletesen kijelendő közszükségek fedezése végett, hozzunk be egy személyes adót, mellyhez az országnak minden 18at haladó, 65 évet pedig el nem ért férfi lakosa járuljon, és ez legyen egyforma mindenkire nézve személykülönbség nélkül. Fizetessünk a birtokos nemesség és a megyei hatóság alatt álló honoratiorok által, összesen évenként 18 száz ezer vagy 2 millió pengő forintot. Fizetessük a polgársággal és városi honoratiorokkal ennek $\frac{1}{10}$ részét, vagyis 200,000 pengő ftot; eszközöljük ki, hogy a só fölemelt árábóli pénzalap, melly évenként mintegy 300,000 pengő ftot tesz, mint ugy is közczélokra szánt, tétessék által az országos pénztárba; hozzunk be az állandósítandó megyei törvényszékeknél mérsékelt törvénykezési taksákat és végre egy indirect adót, melly valamelly általános fogyasztási cikkre téve ugy legyen kiszámítva, hogy évenként $2\frac{1}{2}$ től egész 3 millió pengő ftig behozzon. Kössük ki, hogy a közjövedelem-szerzés ezen rendszere tartson addig, mig a törvényhozás azt nem itéli, hogy a kitüzött czélok el vannak érve, és ellenkezőt vagy mást nem rendel. Ez uton évenként 5—6 millió pengő ft közti évenkénti jövedelemről rendelkezhetnék az ország — a közigazgatási gépezetben pedig semmi egyéb változtatás nem volna szükséges, mint az, mellyet az ország pénzével, a hozandó törvények értelmében felelőség és számadási teher mellett sáfárkodó kormányi tisztviselőség létesítése, és az indirect adózás egy nemének behozása föltételez.

Igen örömet megengedjük, hogy ez nem egyéb, mint egy nagy-szerű tökéletlenség és kísérlet. Azonban — ha csalni nem akarják magokat — gáncsolóinknak meg azt kell elismerniök, hogy valami bevégzettet és kipróbáltat ajánlani ök sem tudnak, mert biztos alap, mellyre számításaikat alapithatnák, nem létezik, és az épen csak gyakorlati kísérlet által szerezhető meg. Bármit csináljunk, az hihetőleg mindig, eleinte pedig bizonyosan tökéletlen és kísérlet lesz. A mit mi ajánlunk, az legalább azon előnnyel bir, hogy könnyebben tökéletesíthető tökéletlenség, mialatt a mostani véghetetlen tökéletlenül lefektetett

adóknak nyakunkba vétele, finanziaialis tekintetben előlépésnek nem tekinthető, eredményében csak silány lehet, országos hitelünk megalapítására módot nem nyújt, és a tökéletlenség megörökítésével azonos.

Ezen perfectibilitása pedig felebbi tervünknek következőleg áll szemünk előtt a jövőndő képében : a mint az indirect adózás egy nemével megtettük a kísérletet, 's az sikerült, hozzunk be egy másodikat, harmadikat 'sat.; a szükséges költségek nagyját ezen jövedelmekből pótoljuk, az eddigi teherhordókon feküdt egyenes adózási terheket pedig ugyanazon arányban, mellyben az indirect adózásbóli jövedelem szaporodik, kevesítsük mindaddig, míg az egyenes terheket-hordozók minden osztályai között, az egyenes terheket illetőleg, egy méltányos proportióra alapított egyformaság behozásának lehetősége, mellyet az időközben szerzett tapasztalások nagyon könnyíteni fognak, elő nem áll; — ekkor rendezzük jövedelmi rendszerünket az egyszerűség alapján, azaz úgy, hogy az országos jövedelem legnagyobb része indirect adózásból álljon össze, és ezért hagyjunk fel egy pár indirect adót, t. i. azokat, mellyeket legjobban jövedelmezőknek tapasztaltunk, az addig fenállott direct adókat pedig töröljük el egészen, mint országos jövedelmet, és helyettök, mikor már körülményeink erre meg lesznek érve, hozzuk be a jövedelmi adót, mint legigazságosabbat. Ezen irányt kezdik a dolgok venni Angliában, melly finanziaialis ildomosság tekintetében, méltán példányul szolgálhat. Mit csinált Peel? 34 millió pgő ft évi deficitet vette által az ország pénztárát, és három év mulva ugyanannyi fölösleget mutatott be. Ámde mit tett? Eltörölt mindenek előtt 800 vámtételt, leszállított 145 mást és behozta a jövedelmi adót. Utóbb eltörölte a gyapjun, gyapoton fekvő vámot, 's az üvegen fekvő adót, mellyek együtt 15 millió pgőftot jövedelmeztek évenkint, és végre úgy módosította a gabonatorvényeket, miszerint azok eltörölteknek tekinthetők. És mi vala a következés? A jövedelmek nem csökkentek, hanem szaporodtak. Ugyanezen politikát folytatja most lord John Russell, és minden oda mutat, hogy a legjobb sikerrel koronázott kísérletek ezen irányban tovább fognak folytattni. Ha már utánozni kell, utánozzuk az utánzásra méltókat. Ez uton elkerülhetjük a cadastert, melly Angliában ismeretlen és a mellynek bonyodalmai végtelenek, eredményei kétesek, költségei pedig olyanok, hogy az ország nagy részének anyagi felvirágoztatására bizonyosan elegendők volnának. Másrészt meg azon előnyben részesülhetünk, miszerint az indirect adók az ország természetes gyarapodása, népességi és forgalmi emelkedésének folytában minden feleborugtatás nélkül, évenkint növekedő jövedelmeket adnának, a jö-

vedelmi adó pedig, mely egy bizonyos száztóliban mondatik ki (p. o. száz forinttól egy, két, három 'sat.), rendkívüli esetekben nagy könnyűséggel kínálkoznék, nagyobb jövedelmek szerzésére, új adózási nemek behozása és egyéb bonyodalmak nélkül, mert csupán az addig fenállott száztólit kellene a szükséghez képest felebb rugtatni, azt régi fokára visszazállítani, annak megszüntével ugyan ilyen könnyű levén. Ez volna, véleményünk szerint, egy egészséges alapokra fektetett országos finanzia kifejlési processusa.

És mi azt hiszszük, hogy a kérdéses 5—6 millió évenkinti finanziaát megerőtetése nélkül bírná el az ország, ha t. i. némi átalakítások történnének meg egyszersmind, és a jövedelem a nagy közönség értelmi és anyagi állapotának javítására fordíthatnék. Ezen kettő azonban szerintünk mellözhetlen föltétel. Szabadjon ezen hiedelmünket indokolnunk. Hogy azonban ezt tehesük, elmondandjuk egyéni nézetünket arra nézve, hogy ezen említett országos jövedelmek hova fordításáról mikép gondolkozunk.

Illó a nemzethez, hogy a mivel adós, azt megfizesse, a mibe belévágott, azt be is végezze, mert a jövődő ivadéknak romokat hagyni szégyen, fizethetni és még sem fizetni pedig csunyaság. Mindenek előtt tehát gondoskodni kellene, hogy a mivel tartozunk számunkra tett előlegezésekért a kamarának, az kifizettség; museum, ludovicaea 'sat. bevégeztessenek, fentartásukra és gyarapításukra szükséges járandóságokkal elláttassanak. Szüksége van rá az országnak, hogy közte az értelmesség tanítás által jobban terjedjen; ajánljunk tehát e végre ipari és gazdászati tanintézetek megalapítására egy évenkinti sommát, mindaddig kijárót, míg a szükséges tőke össze nem gördül. Jobb közigazgatásra van az országnak szüksége, ha virágozni akar, de az jobb nem lehet mindaddig, míg tisztviselői roszul fizettetnek, közigazgatás és igazság-szolgáltatás összezavarva vannak. Válaszszuk el egymástól. Hozzunk be megyénkint állandó törvényszékeket, költségeiket vegyük által az országos pénztárra; — a megyei tisztviselőket, ha ekép foglalatosságai megkevesednének, száma nézve reducáljuk, de fizessük becsületesen, és azoknak, kik megmaradnak, adjunk az országos pénztárból annyi pótlékot, mint a mennyi mostan összes fizetésök, de ezen pótlékból azokat, kik most legroszabbul vannak fizetve, nagyobb, kik jobban vannak fizetve, kisebb arányban részesítsük. Szüksége van az országnak mulhatlanul hitelintézetre, hogy a fekvő birtok a szükséges kölcsönpénzt jutányos föltételekre megkaphassa, és az örökvaltság is előrehaladhasson, a magokat megváltani akarók kölcsön-tókékkeli ellátása által. E végből az első megalapításra pénz kell; rendeljük ki, — a ki-

bocsátandó hitellevelek kamatainak törvényhozási biztosítása szükséges; mi végre ismét mindig disponibilis pénzalapról kell gondoskodni. Szüksége van az országnak tűzveszély elleni biztosítási közintézetre — hozzuk be, mert csak illy nagy scalára fektetve, élvezhetjük az olesó és teljes biztosítást. A járandóságokat szedessük be az országos terhekkel; rendkívüli tűzveszélyek alkalmával előfordulható előlegezések végett gondoskodjunk pénzalapról. A földbirtoknak, hogy terheket hordozhasson, biztosságra van szüksége; tudnia kell mindenkinek, hogy mi valódi tulajdona. Hozzuk tehát rendbe az ősiség dolgát, egyttal szüntessük meg a fiscalitási jogot, és az ekép megszűnő királyi jövedelemnek tőkét bizonyos évenként ajánlat által rójjuk le. Az országnak szabad kereskedésre van szüksége az ausztriai birodalommal, igazodjunk és egyezzünk meg a kormánnyal, a határvámok tökéletes megszüntetése iránt, és az ekép megszűnő királyi jövedelem helyett gondoskodjunk a szerződési pótlék kifizetéséről. Mi azt hisszük, hogy ezekre, miket itt említünk, évenként $3\frac{1}{2}$ millió elégséges volna. Anyagi javításokra van sürgetőleg szüksége az országnak. Vegyük meg a ludovicaea-utat — javítsuk a fiumei kikötőt kitelhetőleg. Jeleljük ki a kő- és vasutak azon vonalait, melyeket országosan építeni, illetőleg, hol a kőutakban hézagok léteznek, azokat kiegészíteni akarjuk, — vizeinket, melyeket hajózási czélból javítani, csatornák által egymással öszvekötni szándékozunk. Szánjunk mind ezekre évenként 2 milliót. Építsünk évenként 20—25 mérföld vas, 40—50 mérföld kőutat, fordítsunk hajózáskönnyítésre, és csatornázásra egy bizonyos évenkénti sommát, — a mi hiányzik, vegyük kölcsön. Jövedelmeztessük vas- és kőutainkat, meg csatornáinkat, és ezen jövedelemből fizessük a kölcsönök kamatait; törlesszük a tőkét lassankint; a mennyiben pedig ezen jövedelemből nem telnek, pótoljuk az évenkénti erre szánt 2 millió jövedelemből. Igyekezzünk minden a hazában létező vasutat az ország birtokába keríteni, ha azt akarjuk, hogy közlekedésünket érdekeink szerint rendezhessük. A mi fogalmunk egy magyar vasuti hálózat főbb vonalai iránt — a belforgalom és külfölddeli kereskedelem szükségait, és nem a technikai még ki nem fürkészett lehetőségeket tekintve — következő: kiindulási pont: Buda-Pest, kisugárzási végpontok: Ausztria, Morva, Galiczia, Tenger, Stájer, Erdély, aldunai fejedelemségek. Ausztria és Morva felé a Duna balpartján Pestről épül a vasut; hátra vannak: szárnyvonalai a bányavárosok felé, — folytatásai: Szolnoktól egy részt Debreczenig, Nagyváradig és Nagykárolyig, szárnyvonallal Miskolczra és innen Kassáig, és a mennyire lehet Galiciáig nyujtva, Debreczent pedig öszvekötvé Tokajon és felső Szabolcsan által, Ungvár és Bereggel, másrészt Aradnak, öszvekötvé

Szeged és Temesvárral, Erdély és az aldunai tartományok felé — Szegedet pedig Bajával és így a Dunát a Tiszával. A Duna jobb partján kiindulva Budáról, hátra vannak a következő vonalak : Székesfejváron át Győrre, onnét Bruckra, jobbról Pozsonyig balról Sopronyig ki nyujtva, kisugározással Vas- és Zalamegyék felé a stájer szélekhez, Fejérvárról le a Balaton mellett, összekötve Pécescel, Péceset Mohács-csal, Kanizsának, szárnyvonallal Eszéknek, Kanizsától Zágrábra, onnét Fiumébe, ha lehetséges, mi még mindig bizonytalan, vagy minél közelebb hozzá, ha egészen oda nyujtani nem lehetne.

Igy rémlenek előttünk a teendők, és ezeket nevezzük mi a conservativ reform legközelebbi feladásainak. Az igaz, számosak és nagyszeműek ezek, de koránsem lehetlenek, ha elvégre sikeres cselekvésre határozzuk el magunkat; de igenis lehetlenek, ha azzal gondoljuk emelhetni a hazát, ha az eddigi teherhordók nyakáról néhány forintot le és a magunk nyakára veszünk, és nem azon vagyunk egész erővel, hogy mindegyikünk sokkal többet bírjon elviselni mint eddig, összeroskadás, sőt még meggörcbülés nélkül is. Azonban már nagyon teli beszéltük nyájas olvasónk fejét, méltóztassék tehát egy kissé kipihenni és az 5—6 millió miatt épen nem rémülni meg, mert hiszen mi alig kívánunk valami újat; annak legnagyobb részét minden önmagára nézve productiv haszon nélkül, ma is kegyeskedik fizetni, — csak hogy más címek alatt.

Financzpolitika a kormány, — kormányi financzpolitika az ország ellenében.

Lesznek, kik azt restelendik, hogy a felebbiekben az ország régi és alapos követeléseit, p. o. a só-ár leszállítását, megemliteni egészen mellőztük; nem ajánlottuk, hogy mindenek előtt az sürgettessék, miszerint minden kormányynali viszonyunk, melly pénz körül forog, előlegeszen hozassék tisztába, és hogy végre az ez iránybani eligazodásokat mind későbbre tartjuk halasztandóknak.

Ne csaljuk magunkat! Valamig minden terhet mással hordoztatunk és nem magunk is viszsük erőnk és tehetségünk szerint, valamig mindig csak a régi philanthropikus szerep mellett maradunk 's az adózó nép könnyítését pengetjük, magunkat meg e mellett, mennyire lehet, egészen megkímélni szándékozunk: mindaddig kormány iránybani szavunk financiális dolgokban súlytalan leend, lépéseink min-

dig a hátulso ajtoni kisurranas szandekanak csunya szineben fognak megjelenni — es meltan. Ha pedig meg szamadast is emlegetunk, magunk pedig fizetni minel kevesebbet, vagy epen semmit sem akarunk, akkor egész Európában kinevetnek — es meltan. Ha egész finanziaális bölcseségünk végre mindig csak só, házi és hadi adó körül forog, ugy csak azt bizonyítjuk, hogy a 19dik század fejleményeitől végtelenül elmaradtunk, és még nem is bírjuk felfogni, hogy mit tesz az : egy nemzetet alkotmányosan, finanziaáliter megalakítani, és aztán — nemcsak kinevetnek, de még meg is sajnálnak.

Hagyjunk fel elvégre ezen elavult és rozsdás politikával. Ha be-szélni akarunk, szerezzünk elébb nyomatékot szavainknak. Ne legyen semmiféle rögeszménk, és ne emlegessük örökké csak ezt a sót. Az alkotmányos szempont ebben, nem ott fekszik : hogy fontja 10 kr. és nem 6 kr, hanem ott : hogy ezen 10 kr megállapítására nincs meg törvényes befolyásunk, a finanziaális szempontban pedig nem az a döntő körülmény, hogy 10 kr sok, hanem az, hogy olly szegények vagyunk, miszerint azt sokalhatjuk. A finanziaális feladás tehát nem az : 10ből hatot igyekezni csinálni, hanem az : ugy megerősödni és vagyonosodni igyekezni, hogy ha 10 marad is, mégis könnyen bírjuk. Hiszen igaz, hogy jobb volna, ha 10 v.kr helyett 6—7 kr volna fontja, de még jobb volna, ha épen ingyen adnák ezt is, és még sok mást hozzá ; — de itt aztán hol a határ? Finanziaális dolgokban, mellyek országos dolgokra vonatkoznak, a legjobb számítás a legjobb philanthropia. Tizből hatot csinálni egy helyen, még semmi nyereség, ha más helyen 6ból 10et kell aztán csinálni. A kérdés az : miből jó be legkönnyebben, legbiztosabban és legkevesebb faggatásával a teherhordónak az, a mire szükség van.

A mi pedig a hadi és házi adót illeti, változtassuk meg erre nézve is a némellyeknél divatossá válni kezdő gondolkozási módot. Hiszen tudja mindenki, hogy azokkal, a mint állanak, sem az ország kellő védelméről, sem a közigazgatás szükségéről illőleg gondoskodva nincs. Mit nyer tehát vele a haza valódi java, ha ezt az elégtelenséget nyakunkba vesszük és így czélszerű javítását dolgaink összegének nehezítjük? Nem nyer vele semmit. Ha annyi részét vesszük által, mennyi birtokaránylag ránk esnék — elpusztulunk, meg nem bírjuk, mert hiszen ez esetben nem tehetünk semmit, minek észrevethető sikere lehet, az ország anyagi és szellemi emelkedésének előmozdítására — tehát a pusztulásnak ugy is indult nemességnek, végkép el kell pusztulni, a nagy tömegnek pedig tovább is csak tengődni és szorongani. Ha csak egy részét vesszük által, ugyanannyival kevesebbet tehetünk értelmi és anyagi állapotunk javítására, és azért még az ország kellő védelméről 's a köz-

igazgatásról illőleg gondoskodva nem lesz. És azután micsoda szerepet fog játsznani törvényhozásunk, ha finanziaális feladása mindössze is abból fog állani, hogy azt a hádi meg házi adót repartíálja? mert hiszen leszállítani ugy sem lehet, mert ugy sem elég azon czélokra, mellyekre fizettetik, ha csak joggyakorlási gyümölestelen viszketegből nem, feljebb-
vinni pedig az illyen, semmi látható eredményt nem mutató adózást bizony nem igen lesz nagy kedve senkinek, és így nem marad más provincia, mint a repartitio. Mi lesz így belőlünk egyéb, mint egy valóságos Postulaten-Landtag? Ha most, midőn kezünkben van még az egész, nem tudunk a nemzetnek több jogot és hatáskört szerezni, mint azt, hogy azon szörnyű nagy malasztban részesülhessen, repartíálhatni arány szerint maga között azon sok sommákat, mellyek a végre szükségesek, hogy a bakkancsosnak naponkint 4, a szolgabírónak pedig 30 krt, vagy legfelebb 50 krt fizethessünk, — ha ennél magasabbra ohajtásainkkal emelkedni nem tudunk, ugy csak feküdjünk le, megyék és községek leszelnek hazánkban, de nemzet soha sem. Valamig az eféle, koldusokhoz illő krajezáros fogalmak nem szorulnak háttérbe a nemzeti gazdálkodás magasabb fogalmai elől, valamig a lágyszívü és ferdén megértett philanthropia helyére nem lép a nemzeti önérzet büszkesége, mindaddig csak sinyleni, szorongani, nyomorogni fogunk. Eddig a polgár és paraszt sinylette leginkább a tétlenséget, mellyre magunkat mint nemzet szándékosan kárhoztattuk, a lethargiát, mellyben századok óta belérekedtünk. Ezentul a nemesség is fogná érezni, ez volna az egész különbség, ha ezen szerencsétlen álphilanthropikus házi és hádi adó átvételi szemével fel nem hagyunk. Ha a házi és hádi adónak egy bizonyos részét holnaptól fogva a nemesség is fizetné, ugyan volna-e az ország anyagi és értelmi állapotja csak egy mákszemnyivel is javítva? Ha például felét, vagy két harmadát fizetné, ez könnyítés volna, az igaz, mellyet az eddigi adófizető megérezne, de megérezné ugyancsak a nemesség is; a azon könnyítve volna, de ez meg elsovadna mellette, mert nem bírná el, és mindenesetre igénybe veendő tehetsége az ország anyagi és szellemi állapotának javítására, ugyanezen arányban fogyna. Ha kisebb részét venné által, ugyanezen arányban kevesebbet tehetne a nemesség közczélokra — mert hiszen tehetsége vajmi korlátolt, kivált még most — a könnyítést pedig az eddigi adófizetők alig éreznék meg, 's ha érdekeiket értik, — meg sem köszönnék.

Fordítsuk tehát meg a dolgot egészen. Könnyítsünk, de nem terhek levételével, hanem azok könnyebb viselésének eszközzésével. Így általános könnyítést, amugy csak részletest eszközölhetünk. Ne a létező, a direct terhek kevesítésével kezdjük a dolgot, hanem azon tárgyak be-

csének és jövedelmének emelésével, melyekre ezen terhek róva vannak. Például, ha valakinek birtoka mellett vasutat viszünk el, vagy neki utat építünk, hogy a közel hozzá elvonuló vasutttal össze legyen kötve, földjének becsét, jövedelmét emeltük, talán 100, talán 200 percentummal. Már most mi jobb ezen föld birtokosára nézve : az-é, ha az ezen földön fekvő tehernek — a mi magában mint somma mindössze is csekély — 50 percentjét leveszszük; vagy az, ha a földnek becsét és jövedelmét 100zal emeltük? Ámde, hogyan emeljük fel ide, ha ezen 50 percentumot magunkra veszszük, 's ekép — mert éppen nem úszunk pénzben és tehetségünk korlátolt még nagyon — szándékosan megakadályozzuk, hogy ezen vas- vagy kőut oda épüljön, hova épülhetne, ha az említett 50 percentet ide, és nem tudja Isten hova máshova, valami ösztövéer sikerű philanthropiára fordítanók? Ha például a gazdaszati értelmesség terjesztését nagyobb szabásokban előmozdítandók, czélszerűen rendezett gazdaszati tanintézeteket létesítünk a nép számára, bizonyosan nagyobb hasznot tettünk, jobban neveltük ezen nép adófizetési képességét, jólétét, birtokának becsét, mint ha ugyanezen nép mindegyikéről nyomorult 10—20 ft adót levettünk. A nemzeti tőkének legjelentékenyebb része az értelmesség — ez ép olly szükséges mint a pénz, 's az anyagi felvirágzás egyedül a tőke ezen két nemének szövetekezéséből származhatik.

Hogy azonban a könnyítést illy nagyobb szempontokból vihessük keresztül, összevágó intézkedésekre van szükségünk, — olly kezdetre, miben a leendő egésznek csiráji ben legyenek, szükségünk van egy egész esomójára a reformoknak, melyek összege, morális hatásával a közgondolkozásnak határozottan az eddigitől különböző irányt adjon, anyagi eredményeivel pedig a dolgok gyökerére hasson, és ne a felületen maradjon, — szóval : arra van szükségünk, mit az angol „comprehensiv measure“nek nevez. Dolgaink oda jutottak, miszerint a próságokkal, csekélyszerű foltozgatásokkal, valamire való sikert eszközteni nem is lehet. Finanziális tekintetben egy egészen „novus rerum ordo“nak kell születni. Le kell egy okszerű finanziaális alakulásnak talpkövét tenni haladék nélkül; a századba, melyben élünk, be kell gondolni magunkat, és végkép letenni a mult kornak a mai fejleményekkel és szükségekkel már teljességgel össze nem férő balitéleteit, hagyományait, kisszerű fölfozásait. Legyünk országos emberek és ne misericordianus fráterek, nézzünk a dolgoknak szemébe, egész összefüggésökben és nem elszigetelt részleteikben.

Ne irigyeljük a koronának azon szép jövedelmeket, mellyekkel alkotmánynál fogva bir. Tegyük le minden viszketeget, melly oda mutatna, hogy azokat nyirbálni, csökkenteni akarjuk. Szégyenlenünk kellene, ha királyunk szegény volna. Örvendjünk, ha koronája kellőleg van ellátva, sőt legyünk rajta, hogy büszkélkedhessünk benne, mikint bő sőt dús pénz-eszközökkel rendelkezhetik. Hiszen tudjuk, hogy azon költségek, mellyek törvényesen és gyakorlatból a koronát terhelik, egyre szaporodnak. Ne legyünk tehát kisszerűek és szórszálhasogatók; támaszkodjunk magunkra, 's ezen állás előnyeit meddig csak lehet, ne áldozzuk fel; tartsuk fel intacte a korona jövedelmi forrásait; legyünk rajta mennyiben tőlünk függ, hogy bőven jövedelmezzenek; ha valamelyik neme, kifejlődésünknek útjában áll, pótoljuk más hason értékűvel; higyük el, hogy érdekünkben áll, miszerint gazdag legyen a király, és ha bizonyosak volnánk is benne, hogy a magyar korona fényéből néhány sugár vetődik azon koronákra, mellyeket a magyar királyok egyszersmind a miénkkal hordoznak, tudjunk lenni büszkéek és nem irigyek. Ha azt mondják nekünk : csak ugy erős a magyar király, ha erős az ausztriai császár, ezt egész készséggel ismerjük meg, és valljuk be, de tegyük mindjárt utána : „igaz, azonban ugy erős egyszersmind az ausztriai császár, ha erős a magyar király, kinek számos drágakövekkel fénylik ugyan koronája, de ezer felett egy van, mi minden fényt felül múl, mi tehát mindenek felett áll fontosságban : egy hű lelkű, alkotmányosan kifejlett, és szabad nemzet megelégedése, alkotmányos jogállásabani bizodalmának szilárdsága — és a magyar király erejének léggazdagabb forrása ezekben van.“ — És ime ez volna a mi tanácsunk, ha azt kérdenék tőlünk, hogy a kormány irányá-
micsoda politikát kelljen az országnak finaceziális dolgokban követni. Mindig legjobb az egyenes út!

Hasonló őszinteséggel mondandjuk meg, hogy mi volna tanácsunk, ha kormányférfiak azt kérdeznék tőlünk : a kormánynak finaceziális dolgokban az ország irányában micsoda politikát legezlszerűbb követni? Ez esetben ezt mondanók : egyszerűsítsétek és csökkentsétek lehetőségig a bonyolodott, drága és még sem sikeres kezelést és költségét; álljatok ellent körömszakadtig a bureaucraticus tovább terjedésének; investáljátok magatokat is, mennyire birjátok, ez országot, menjetek példával elő, és fordítsátok oda minden befolyástokat, hogy beruházások szükségéről az ország is meggyőződve, ugyan ezt tegye; ha pedig tenni akar, ne gátoljátok; kicsiségeken ne akadjatok fel, hanem mozdítsátok elő kitelhetőleg cselekvési szándékát. Több pénzre van szükségtek? ne kérjetek többet, hanem csináljatok több jövedelmet azon források-

ból, mellyek kezeitekben vannak. Támaszkodjatok, míg csak lehet, magatokra, éreznetek kell a helyzet ezen előnyét. Terhes az adósság? soha se higyétek, hogy általveszszük, hanem igen is higyétek, hogy igen örömet látjuk, 's örömet munkálunk közre a végből, ha minjólétünk gyarapodása mellett, jövedelmek szaporodik. Nincs eléggé gondoskodva ez ország hadi erejéről, 's e miatt a birodalom azon szilárd és büszke állást, melly terjedelménél, népességénél, helyzeténél fogva őt illetné, nem foglalhatja el a világ dolgaiban? mozdítsátok elő a közész gyarapodását, a nemzeti önérzet fejleményeit, teherhordási képességét, szölgatok aztán nyiltán, a kellő pillanatban, bizodalommal a nemzet, bizodalommal tinmagatok jó ügyéhez, és ne kételkedjete, megértendi érdekeit az ország, belátandja, hogy a birodalmiakkal azonosak, és nemzethez illőleg fog gondoskodni. Azonban soha ne felejtsetek : az alkotmányos szerkezet, a vitásnak, nyilvánosságnak szerkezete — ezen szabadságot nem szabad olcsón megvenni az alkotmányos népeknek; de bármilly magas legyen az ár, azt kisebbre szokták becsülni mégis annál, mit érette várnak. — Az öszves birodalom súlyát akarjátok növelni? növeljétek töletek telhetőleg ezen hazáét, mert már a nagy Eugen megmondta : itt van az öszves birodalmi erő valódi súlypontja. Egy szóval gazdagítsatok, ha gazdagodni, éleszsetek, ha magatok is éledni, erősítsetek, ha magatok is erősödni akartok. Ez volna tanácsunk, ha azt kormányférfiak tőlünk kérdenék.

És ime ez a mi fogalmunk kormány és nemzet viszonyos finaneziális politikájának szükségéiről. Minden kormány és ország közötti viszony csak ugy nyugszik szilárd alapokon, és kedves egyaránt mindkét résznek, ha tiszta és átlátszó, ha egy szóval ezen szabályban találja sarkkövét : *clara pacta, boni amici*. És ez oka, hogy illy nyiltan és tartózkodás nélkül szölgottunk, mert hiszen ezekkel végre tisztába kell jönni, ha el akarunk igazodni. És épen azért, conservativ ember feladásának kelle tartanunk egész őszinteséggel szölgani, miután elég jeleit adván annak, hogy a kormány barátai vagyunk, hogy azon számos nehézségeket, mellyekkel küzdenie kell, igen nagyon értjük, jó szándékait legőszintébben méltányoljuk, bizvást gondoltuk kimondhatni nézetinket a nélkül, hogy félreértethessenek, és ezért hiszszük is, hogy azon ügynek tettünk ezzel szölgálatot, mellyet gyenge tollunk és tehetségeinkkel gyámolitani, határozottan megállapodott szándékunk.

Javaslat, lehető eredményei.

Vannak nálunk politikai kontárok, kik mindig csak azon nehézségekre, azon bonyodalmakra speculálnak, mellyekkel azoknak, kiket eleneiknek tartanak, küzdeniök kell. A' német kávéházi politikusok ezen kores fajtája például nem örül semminek inkább, mint ha azt hallja, hogy az ausztriai kormány uj kölcönt tett. Repes örömében, ha Lipcsében irkafirkált röpiratokból magyaros németiséggel azt olvassa ki, hogy ebben az évben ennyi, másokban meg ennyi volt az ausztriai kincstár fogyatéka. Hogy igaz-e nem-e? azt nem is vizsgálja, magának kellő ismeretet, a' dolgok gyökeresebb fürkészése által, szerezni nem is igyekszik, hanem csak örül — de e mellett kormány iránti loyaltását tele torokkal emlegeti. Előtte minden igaz, a mi kedvetlen vagy lealázó, ellenéről hirdettetik. Ezen fajta már előre tervezget, hogy milly komoly hangon fog szólni, milly szigorú föltételeket szabni, ha egyszer bekövetkezik a capitulatio ideje, az általa előre üdvözölt Staats-bankerott, és magyarra szorul a német. Majd akkor víjja ő ki a nemzet jogait, — a ki lelke van — majd akkor megmutatja, hogy mit tud; majd akkor ő alkudni fog és nem kérni! Ha valaki figyelmeztetni találja ezen fajtát, mikor holmi légvárat tervezget, hogy az nem megy, mert nagy a financia, bánjuk is mi sokat, ha ma bomlik szét egészen, sőt szeretjük, mert hiszen akkor könnyebben boldogulunk a kormánynyal, kivált ha a nép rokonszenvére támaszkodhatunk, ha érdekegységet hozhatunk be, és azért vegyük csak át a hadi- és háziadó részét aránylag, mit nekünk az ausztriai financia, süssék vagy főzzék meg, a mint tetszik! Vannak nálunk fájdalom olyanok, kik így okoskodnak, és igen mély status-embe-
reknek tartják magokat. Szerencsénkre számuk nem nagy és ezek azoknak categoriájába tartoznak, kikről az olasz azt mondja: chi vive sperando, more ca-ando, kikről tehát bizvást elmondhatni, hogy ennél szebb véget nem is érdemelnek. Bajos elhatározni, hogy ezek a rövidlátásban tettek-é nagyobb haladást, vagy inkább a kislelkűségben. A Staats-bankerott, melly országboldogítási terveiknek sarkkövét képezi, általok már 20 év óta emlegetteik, és még sem jön. Ha azt találja nekik mondani valaki, az év kezdetével: no's, tehát hol az annyira ohajtott Staats-bankerott? és miért nem csináltok már egyszer valami okosat? ők azzal vigasztalják és mentik magokat, hogy cselekvésre a' kellő pillanat még el nem érkezett, addig csak lavírozunk, népszerűségünk kockáztatása nélkül, hiszen az általános bomlás már soká el nem ma-

radhat. Így tön azon egyszeri szegény házaló zsidó is, ki midőn egy nagy ur elibe bocsáttatnék és hüledezése közben rosszul viselné magát, 's a kellemetlen illatot érző nagy ur által ezért megtámadtatnék, azzal menté magát, hogy nem ő, hanem a házi kutya a bűnös, és midőn erre azon feleletet nyerné, hogy nincs a kutya a szobában, erre azzal válaszolt: „er wird schon kommen.“ Olyanok ezek mint azon rosszlelkű ácsmester, kiről a mese azt mondja, hogy egy égő falut látva áhitattal ekép fohászzkodott fel: köszönöm uram, hogy illy jó aratást adtál! de mentében, ugyanakkor nem sejtve a' lábai alatti gödröt, abba beleesett — mit ezen politikusoknak is igen szivesen ohajtanánk, ha csak róluk, és nem egyszermind a hazáról volna szó.

Ha a politikusok ezen neme feltalálna kapni és megszaporodni, úgy bizonyára kétségbe kellene esni, hogy ezen nemzetből valaha lehessen valami ollyas, miről, ha egyszer elpusztulni 's elenyészni talál, a' történetírás máskép, mint kárhoyattal és utálattal tudjon emlékezni. A kislelkűség és szűkkeblűség illyen atmospherájában, csak pörveszti ügyvédek, semmirekellő váltó-hamisítók, tervkoholó charlatanok, haszontalan járdatapodók, hivalkodó politikai speculánsok, piszkoslelkű börzejátékosok tenyészhetének, de nem statusférfiak. És valóban jobb sorsra nem volna érdemes, mint pusztulásra és enyészetre azon nemzet, melly félelemtől és nem bátorságtól, melly kislelkűségtől és nem önértetétől kérne tanácsot, melly önboldogságát mások nyomorára kíváná építeni, vagy csak annyi lélekkel birna, miszerint önemelkedését attól várni ne piruljon. Ezen fajtája a' leghitványabb kávéházi politikusoknak, a' századtól annyira el van maradva, a tudatlanság és elfogultság ollyan pocsolájában fetreng, miszerint a polgárosodott nemzetek között fenálló solidaritásról fogalma sincs. Neki a' Staatsbankerott, mellyre speculál — még pedig egy szomszéd birodalom bankerottja, mellyel politikai, kereskedési és finanziaális legszorosabb viszonyban állunk — csak épen ollyannak látszik, mint serdülő ifjunak a három napos láz tavaszkor, mellyet könnyen áll ki, és még megis nő következtében. Ha egy bécsi kereskedőház megbukik, néhány pestit maga után ránt, ha egy pesti jön esőd alá, az megint néhány szegedit, aradit, gyórit tesz tönkre; ezt látja a bonczolás alatti politikai species, de azért mégis azt reményli, hogy ha Ausztria tenne bankerottot, mi nagyon felvirágoznánk mellette; ha az ausztriai császár, ha politikai szövetségeseink, feleslegünk megvevőji jönnének tönkre, és keverednének kigázolhatlan hinárokba bele, a' magyar király és mi nagyserűleg erősödnénk!

Boldog Isten, milly könyörületet érdemlő rövidlátás, milly barba-

rus fölfogás, milly népvándorlás idejébe illő politika, de a mely a XIXd. században már a' legotrombább szénégetőhöz sem illik! És a mi legfüresább, ezen korcs fajtája a barbár politikusoknak, az angol és francia nemzetet, vagy más polgárosodott nemzeteket, még emlegetni is merészli, és olly példányokul kítúzni, melyeket ő követni, utánozni akar! Utánozni a francziát, ki minden nemzeti rivalitás és számos öszve-ütköző érdek daczára, örömmel látja, ha bankja az angol bankot szorongásaiból kiségit, — az angolt, kinek bankja ugyanezt tenni a francziával, még a' legkritikusabb pénzügyi viszonyok között sem vonakodik, — az angolt, mely azon töri fejét, és e czélból önvámrendszerén nevezetes változtatásokat tenni készül, csak hogy Chinának, mellyel kereskedési viszonyai mindinkább szaporodnak, legyen nem kevesebb, hanem minél több pénze!? Az angolt akarják utánozni ezen politikusok, ki egyenesen azért is avatkozik bele egy más önálló nemzetnek — a portugallnak — belügyeibe, azért küldi oda katonáit, hajóhadát, azért tesz nevezetes költséget igen kritikus pénzügyi viszonyok között, hogy ottan a bankerottot, ugy az országost mint a magánost, meggátolja; — ki az amerikaiaknak — kikben pedig már is hatalmas versenytársa nő fel az angolnak, minden irányban — megnyitja piaczeit azért, hogy azon nyers termékeiket jól eladhatva, gazdagodhassanak, és angol tőkepenzesek által kölcsönzött adósságaikat megfizethessék, és ne repudiálják! És ezen említett nyomorult politikusok az angol utánzásáról még csak beszélni is merészelnék! Ők — ezen politikusok — egyszersmind lehető legnagyobb ellenei az oroszoknak és az ottani autokrátiának; azt hiszik, hogy ott még a világ egészen durva és barbarus — de nem veszik észre, hogy még ez is sokkal magasabban áll, sem hogy általok utánzathatnék. Mert hiszen mit tesz az orosz czár, kinek pedig a mint mondják, ninesen az alkotmányos eszmék iránt semmi rokonszenve; látván, hogy az angol és francia rászorultak buzájára, és bankjaik a vertpénz hirteleni kifolyása miatt, szorongnak? talán arra építi országának reményeit, hogy az angol és francia bankok megfognak bukni, és annál inkább fog tündöklenni a' pétervári? vagy talán azon élvezetet keresi, hogy az angol és francia, éhenhalás elkerülése végett, kifoszssa magát utolsó fillérből, hogy az orosz buzát megvehesse? Koránsem, az orosz autokrata maga ad az angol és francia banknak, mintegy 40 millió pengő ftnyi kincset, mikép őket szorongásaikból kiségitse és kereskedőknek annál könnyebbé tegye, hogy honfiaikat élelemszerekkel elláthassák.

Mіндеzen tényekből kivetheti nyájas olvasónk annak indicatióját, hogy mi az, mit a polgárosodott nemzetek közötti solidaritásnak nevez-

nek? Ez a századnak iránya, mellyben élünk, ez annak előnye, szerzeménye, malasztja. A polgárosodás szerzeményei összes tulajdonai az emberiségnek, a veszélyek, mellyek azt fenyegetik, az összes emberiséget fenyegetik, és elhárításuk szüksége azon köztörvény, mellyet minden keresztény és művelt nemzetek elismernek. Ezzel kell összhangzásba tenni gondolkozásunkat, ha valamire menni akarunk. Nem bankerottól kell várnunk alkotmányos jogaink szilárdulását, hanem erkölesi sulyunk gyarapodásától, nem a mások nyomorára alapítanunk minvirágzásunk reményeit, hanem minmagunk tevékenységére, értelmességére. Minden egyéb politika hitvány kontárság, melly ha lábra kapna, mulhatlanul lealázná a nemzetet és örökre megrontaná a kormány és nemzet közti jó viszony minden lehetőségét. Nemcsak hogy azon kislelkűség, staats-bankerottoktól várni felvirulásunkat, olyan, mellyért pirulni kell, hanem az a lehető legroszabb számítás is egyszersmind. Nem, épen nem az a mi érdekünk, hogy zavarba jöjjön az ausztriai financia, hanem egyenesen az valódi érdekünk, hogy minél jobb rendben legyen, és a mennyire tőlünk függ és alkotmányosságunk meg jólétünk kára nélkül történhetik, egyenesen oda kell munkálnunk, hogy minél távolabb legyen minden zavar és bomlás lehetőségétől; ezen szándékunkról tehát a kormányt, mikor alkalom kínálkozik, tetteleg meg is kell győznünk! Ez a jó számítás, és nem a bankerottok utáni reménykedés. A kik a devaluatiót érték, azok megértendik szavainkat, és pedig azóta mennyire fejlettek a dolgok, mennyire szaporodtak az érintkezési pontok, mennyire nőttek egymásba bele a finanziaális, ipari és kereskedési viszonyok, szóval: az érdekek legkülönbözőbb nemei! Ha akkor a beállott zavart nagyon sulyosan éreztük, mai napság tőkéletesen tönkre tenne minket, ki-fejlődésünket egy századdal hátrább lökné, és a legnagyobb veszélyeknek tenne ki bennünket. Csak egyet említünk, — nemzetiségünket. E tekintetben nem kételkedhetik senki, kinek nincs hályog a szemén, hogy szilárdulásának és terjedésének kül- és belbékére van szüksége. Mindkettőnek legerősebb biztosítéka azon tekintélyes állásban fekszik, mellyet a monarchia a külföld irányában elfoglalni képes. Ámde az ilyen állás, ha nem is egyedüli, de egyik legfőbb föltétele a jól rendezett pénzügy, — a nervus rerum gerendarum. A feladás tehát, ha érdekeinket értjük, nem az, nyirbálni igyekezni, a hol csak lehet, a kormányi jövedelmeket, — hanem épen ellenkezőleg az: jólétünk gyarapodásával párvonalban emelni azokat, sőt a józan politika egyenesen azt kívánja, hogy ha olly forrásokról van is szó, mellyek nem törvényes alapból folynak, még ez esetben is inkább attól kérjünk tanácsot: quid consilii? mint ridegen attól: quid juris? mert forgassuk bármint a dolgot, bevég-

zett tények következesei alól menekülni bajos, és a' politikai ildomosság arra van szorítva: kedvetlen következeseiket minél érezhetlenebbekké tenni és megújulásuk ellen szerezni biztosítékokat.

Ezen kitérés után menjünk vissza a' tárgyra.

Az általunk ajánlott combinációkban lehetőség létezik a' következőkre: 1) hogy országgyűlésünk ne Postulaten-Landtag és repartialó iroda legyen finanziaális dolgokban, hanem nemzethez illő állást foglaljon el; 2) hogy a közizagztatás tetemesen javíttassék és eszközei jobban fizettessenek, mert ha behozzuk az állandó törvénysszékeket, a' megyei tisztviselők nagyja tisztán rendőri és közizagztatási tisztviselő lehet, és így feladásának, mind ideje, mind becsületes fizetése levén, megfélelhet; 3) lehetővé tétetik az ipari és mezőgazdaszati ismeretek nagybani terjesztése, és ez által új keresetmódok nyílnak meg és a nemzet értelmességí tőkéje gyarapíttatik; 4) a fiscalitási jog iránti eligazodással lehetőség nyílik, hogy az ősiség kérdése határozottan rendeztethessék és mindenki tudja meg, mi az ő valóságos tulajdona, minek folytában az összes földbirtok becese tetemesen emeltetik, a teherhordás kötelességének méltányosságban fekvő újabb alapja szereztetik; 5) tőkéletesen szabad és vámmentes kereskedést lehet behozni az egész ausztriaí birodalom és Magyarhon között, miből a külfölddeli kereskedés gyarapodásának és nagyobb szabadságának (a mint később talán még bővebben kifejten djük) szükségképen gyarapodni kell; 6) mód van nyújtva egy országos hitelintézet megalapítására, mert így volna elegendő pénzalap, mellyel a kibocsátandó hitellevelek kelete és kamatjai biztosíttatnának, és az, ki ingatlant bír, község, melly magát megváltani akarja, jutányos kamat mellett és hosszú töke-lerovási föltételekre innét kapnának pénzt, a nélkül, hogy pénzkerítők nyerészkedési vágyának martalékiul essenek, 7) lehető volna egy országos tűzveszély-elleni intézetet állítani fel, melly, mert nagy és széles alapra volna fektetve, felette olcsó lehetne, és mégis sokkal nagyobb biztosságot nyujtana, mint bármel ly magán-tőkékkel összeálló egyesület; 8) az anyagi javításokat nagyban és összefüggésben eszközölhetnők, és így sikereiket érezhetnők rövid idő mulva, mert hiszen ha e célra évenkint 2 millió pengőforint van rendelkezésünkre, csak 10 év alatt 200 mértföld vasutunk, 500 mértföld kőutunk, 30—40 mértföld új csatornánk lehet; és ha ezen 2 millió forint állandó jövedelem, úgy rá kölesönt is lehet tenni. Tegyük már föl, hogy évenkint 20 mértföld vasutat, 50 mértföld kőutat és 5—6 mértföld csatornát építünk, és legyen egy mértföld vasut költsége 250, egy mértföld kőut költsége 30, egy mértföld csatorna költsége 300 ezer forint pengőben, világos, hogy ez esetben is évenkint nem többre, mint 8 millióra volna szükség-

günk, melyet ha a szükséghez képest mind kölesön vennénk is fel (mi pedig nem volna szükséges, mert hiszen kivált eleinte a jövedelem egy részét is ide lehetne fordítani), még sem volna a 10 év multával több adósságunk mint 70—75 millió (mert törleszteni időközben is mindig lehetne), ennek pedig 200 mérföld vasut, 500 mérföld kőut, és 40 mérföld csatorna elegendő hypothekája, és így nem volna ok ezen adósságtól legkisebbé is irtózni, mert ha ezek legroszabb esetben csak $3\frac{1}{2}$ percentumot hoznának is be évenként egyre másra, a belőlök kerülő jövedelem a befordított tőke kamatjának $\frac{28}{40}$ részét pótolná, a hátra lévő $\frac{12}{40}$ részt az országos évenkénti 2 millióból fizetni és egyszersmind még a tőkéből is évenként egy percentumot törleszteni lehetne. 9) További előnye a bonczolás alatti combinatióknak, hogy az indirect adózást a gyakorlatba bevívén, módot nyújt, annak mindinkább elterjesztésére és ez uton egész adózási rendszerünk fokonszintű átalakítására.

Már most vessük össze ezen combinatiókat azzal, mely a házi és hadi adó egy részének átvétele körül forog, és mondja meg akárki, vajjon mellyik bir több előnnyel, mellyik ad a nemzetnek szebb és alkotmányosabb hatáskört, mellyik rejti magában nagyobb mértékben a könnyü perfectibilitas csiráit, és mellyik foglalja magában inkább a reformok egy egész csomójának lehetőségét, ez e vagy pedig az, mely a diétából egy repartitionalis irodát csinálna? Jól tudjuk mi: mit fognak erre ezen domestica és bellica-féle financiai mondani. Azt mondandják: „nem mondjuk mi, hogy ha domesticát és bellicát fizetünk, azért ne fizessünk javításokra is, sőt inkább.“.... És tovább: „az örök igazság azt kívánja, hogy mindenek előtt a nép terheit vegyük le, mert a legnagyobb eredmény mit elérhetni, abban áll: egy hálás nép szemeiből csorduló örömkönnyeknek örvendhetni.“ Az eféle beszédekre a mi feleletünk rövid. Az utóbbi lágyszivűsége azt mondjuk: „a ki pityeregni akar, az álljon be vénasszonynak, — de a ki országos dolgokról akar beszélni, az ne philanthropiáról értekezze, hanem eszét használja, és beszéljen érthetőleg, azaz magyarul.“ Az elsőre pedig azt mondjuk: „kettőn áll a vásár. Ezen szándékok ellenében egy nagy fügét fog nektek mutatni a nemesség — és tökéletesen igaza lesz.“

Indirect adó.

Mind conservativ mind ellenzéki párt beszél nyilatkozványaiban teherhordásról, forrásokról, közszükségek fedezéséről 'sat., következőleg az indirect adókat számításaiból ki nem felejtheti egyik sem, mihelyt valami nevezetesebbet akar, mert a földre nagy terhet vetni nem lehet, nemcsak azért mert nem bírja, hanem azért is mert nem vállalja, és ezt tökéletesen jól is teszi. Ha tehát conservativ és ellenzéki magokkal tisztába akarnak jönni, meg kell barátkozniok az indirectadó eszméjével.

A mi különösen bennünket illet, mi teljességgel nem tudjuk p. o. megbarátkozott-e a conservativ párt az indirect adó eszméjével, hanem csak azt tudjuk, hogy öneszméivel és irányzatával összehangzólag meg kell mielőbb barátkoznia.

Mi a magunk ideáinak részleteihez nem ragaszkodunk, hanem igen is ragaszkodunk fő irányzatához, és ezt pártunkéval összehangzásban megtartani, kötelelességünknek tartjuk. Ha valaki a mieinknél jobb finansziális combinatiókat talál, a legszivesebben hozzájárulunk, csak valódi alkotmányos előlépést, szellemi és anyagi szükségéinknek megfelelő eszközöket és öszves adózási rendszerünk átalakítására módot találjunk bennök fel.

Igy vagyunk az indirect adóval in specie. Mult évi octoberben indítványoztuk a dohányjövedelem országosítását. Volt miatta láрма elég. Ránk fogták, hogy a kormány unszolására, a conservativ párt kívánságára tettük, hogy egyedáruságot akarnánk behozni, hogy alkotmányellenes fejlődésnek szeretnők a dolgokat indítani és több eféle. Azóta mindez üres vádnak bizonyult be. Az emberek kilármázták magokat, és már most minden méltányos ember higgadttabban kezd a dologról itélni. Látja már mindenki, hogy az aerarium szivarainak és dohányának árultatásával nem hozatott be semmi monopolium, nem vesztett semmit a dohányipar. Megjósoltuk mi ezt annak idejében, 's a tények igazolják mondásinkat.

Igy áll a dolog, és nem látjuk be, hogy azért, mert épen mi indítványozunk valamit, miért kellene annak már eo ipso rosznak lenni, miért ne lehetne azt megvitatni? Nem látjuk át, miért ne kellene olyan embereknek is létezni, kik elég bátorsággal bírnak az eszméket fejtegetni, ha nem népszerűek is, kivált miután ország-világ tudja, hogy legnépszerűbb eszmék rendszerint a lehető legroszabbak és leginkább állnak ellentétben a polgárosodás exigentiáival? Igy p. o. adóízcetés dolgában bizonyosan legnépszerűbb eszme az, melly a tulnyomó többség vágyát foglalja magában, bizonyosan az, hogy semmi adó se legyen; de azért nem kell-e létezni olyan embereknek, kik az ilyen népszerűséggel legki-

sebbet sem gondolnak, hanem kimondják az igazat, ha nem tetszik is? És nem is panaszkodhatunk, hogy vitatásnak lett volna hiánya, mert hiszen eszménket bizonyos oldalon megvitatták, meghányták, szétbonczolták, elferdítették, — de mert meg nem értették, tehát elvetették.

Azonban ezért mi éppen nem panaszkodunk, sőt el voltunk rá készülve, mert igen jól ismertük azon végtelen balitéleteket, melyek békóiba fűzött bennünket hoszas privilegialis állásunk tétlensége, azon eszmei szegénységet, mellyben éppen e miatt lézengünk, azon ferde fogalmakat az alkotmányosságról, mellyeket privilegialis állásunk meg nem érdemlett kényelmei között magunknak időjártával képezünk. Hogy ezen eszme ellenzéki emberek részéről fog leghevesebben megtámadtatni, azt gondoltuk, mert jól tudtuk, hogy ők legtöbb balitéletekkel vannak megáldva (lásd védegyelet és mult dieta) alkotmányosságróli fogalmaik leghiányosabbak (lásd Pesti Hírlap és megyegyülések), legkevesebb szabadelműséggel bővelkednek (lásd három esztendő a mult dieta óta), és leginkább bele nőttek magokat a ferde fogalmak azon categoriájába, mellyeket egy hoszas privilegialis állás kényelmei támasztanak (lásd dohány iránti vitatás). Mert — tisztelet becsület, de igazság is — ellenzéki hazafiak, ti igazi keleti vér vagytok. Inkább szerettek élvezni mint dolgozni, inkább beszélni mint tenni. Nektek az alkotmányosságnak csak egyik oldala a r r i d e á l. Ministereket felelőségre huzni, a világ viszonyaiba beleszólni, szabadon írni 'sat. nagyon szeretnétek, amugy az angol és franczia, meg parlamentjeik módjára, de arra, hogy mi mindezeknek igaz ára, hogy az angol és franczia alkotmányos jogaiért másfelől roppant adókat fizet, hogy ezeknek beszédese mellett végtelen kellemetlenségeket kell túrnici, szabadságának, kényelmének végtelenül kell megszoríttatnia, arra figyelmet fordítani, országos gondjaitok között, nem találjátok méltónak. Egy lábatok még a Kaukaszus töviben, és csak a másik áll az ellenzéki tanácskozmányban. (Perse, hogy a potiori fit denominatio, és azért ne haragudjatok!) E tekintetben a valódi alkotmányosság megértésében a kortessel legnagyobb részetek még ugyanazon vonalon áll. Az alkotmányos szabadságot még mindig leginkább a közterhek és velök járó kellemetlenségek alóli szabadságban keresitek (perse, hogy a potiori fit denominatio). Önszemélyét mindig elvlasztva gondolja az egésztől legnagyobb részetek, és bensőleg magát legszebb democratico-liberalistico-opositionális álmaiban is alig tudja egyébnek, mint magyar kiváltságosnak képzelní, a ki magát semmiféle rendőri felügyelésnek, kutatásnak 'sat. alája nem veti, a kinek a perceptor nyakára nem jár — a ki lelke van — hanem a kinek ősei gondoskodtak a status szükségéiről, 's ha kell, ő is ad subsidiumot — absque nectendá consequentia — és a

háza védelme végett — a ki halála van — kész felkelésre, még — reggel 8 óra előtt, az ágyból is!

És ezért soha se haragudjatok ránk, kedves ellenzéki hazafiak — mert hiszen a potiori fit denominatio, és nem azt akarjuk mondani, hogy mindnyájatok az ilyen ázsiai fogalmak békóiban szenved. Hanem csak azt mondjuk, hogy szenved nagy részetek, mi iránt nagy kár magatokat csalnotok! Az eddigi indolentiának, mellyben mint nemzet sinlődtünk, jó oldala a házára nem volt ugyan, de kényelmes oldala a kiváltságosra volt elég. Sohase tagadjátok, mert hiszen ti is csak emberek és nem angyalok vagytok, nagyon el vagytok kényeztetve, és bajosan tudtok elvégre bizonyos eszmékkel megbarátkozni. És nem is lehet tagadni, végtelen sok csábító fekszik az eddigi állapotban. Talán sehol a világon nem volt eddig könnyebb, népszerűsége tenni szert, mint Magyarországon. Tenni nem kellett semmit, hanem elég volt a kormány ellen debachalni, népboldogításról, közteherhordásról disszerálni. És ha ezt az illető még mind annak, mi a németnél létezik, t. i. ellenörködés, kutatás, rendőrség 'sat. szidalmazásával tudta felpaprikázni, és képes volt ugyanakkor, mikor ezt tette, jól felcífrázni azon állást, mellyet az angol foglal el alkotmányában, pompásan kideríteni, mint jár el ott a parlament, mint számol a minister 'sat., — ha végre pro coronide az illető mindezt erélyes és harsány declaratiókkal fűszerezni értette, hogy mennyire kész ő alkotmányos garantiák mellett mindjárt mindenre (a mi de facto épen ezért se m m i r e megy ki), úgy már kész volt a roppant népszerűség, és az éljenek úgy harsogtak, hogy a föld rengett belé! A semmitnemtevés és hazafi hirre felkapás könnyüségének combinált kényelme embereinket szörnyen elkényeztette!

Ámde változni kezdenek a helyzetek. Népszerűsége szert lehetend tenni könnyen ezen is, — kérjük e tekintetben ne ijedjen meg senki, mert a kik annak babérját osztogatják, azoknak szája nagy leend ezen is, és azt befogni nem jut senkinek eszébe — hanem az leend a különbség, hogy a disertatio mellett nem fog elmaradhatni a háza irányabani tényleges és zsebleges, és nem csupán szóbeli praestatio. Es miután ez elkerülhetlen egy részről, más részről meg a népszerűséget ugyis mondva csinálják és az bizonyos commandoszavaktól függ, nem látjuk be, hogy azok, kik a népszerűségtől elválni nem szeretnek, miért ne nézhetnék főleg azt, hogy, ha már praestatióról van szó, olyan választassék, melly mellett és által a közre és önmagokra legtöbb haszon háramolhassék? Népszerűség mellett igen helyén van a számítás is. Már pedig indirect adó behozása nélkül a háza iránti praestatiók nem lesznek olly gyümölcsözők, mint azzal lehetnének.

Miért országjavítási lehet és nem hadi és házi adó-vállalás?

A végezlél kettő: egyik, hogy megszűnjék minden tehermentesség, mert az ország szükségeinek megfelelő financia csak az öszves nemzet teherviseléséből állhat öszve; másik: hogy a mennyire emberileg lehető, a közterhek igazságosan és aránylag legyenek elosztva. A kérdés azonban a körül forog, hogy milly utakon és módokon lehet ezen meggyőződést tetté érlelni, a végezlét milly fokozatokban és milly egymásutánnal utólérni, miután a napnál világosabb, hogy az egyszerre nem történhetik? Hogy ezen kérdés a discussio mezején megoldathassék, ismerni kell azon tényezőket, mellyeknek az eszmék megtestesítésében működési szerepök van. És itt mindenekelőtt, a nemesség, mint főtényező jön tekintetbe. Micsoda állapotban van ezen főtényező? millyen anyagi állása? millyen anyagi fenmaradásának az alkotmány és nemzetiséggel benső öszveköttetése? millyenek hajlamai, mellyeket hasznosítani lehet? millyenek balítéletei, mellyeket le kell küzdeni? Ezek azon alkotmányos, materialis és lélektani momentumok, mellyekre figyelmezeni, 's mellyeknek az eszmék megtestesítésére irányzott eljárást vezérelniök kell. És ha ezekre figyelmezőnk; minden tétovázás nélkül tartozunk magunknak bevallani, hogy a nemesség pusztulása az alkotmány és nemzetiség vesztélyével járna; hogy jelen materialis állása, egy öszvegben áttekintve, mostoha, mert az eladósodás szélesen és mélyen harapódzott közötte el; tartozunk bevallani, hogy számszerinti többsége, rendes és jelentékenyebb teherhordástól idegen, mert telve van balítéletekkel, mellyeket okosan még leküzdeni szükséges, és hogy csak kisebb részében van rendes teherhordás iránti hajlam, mellyet a tetté-érlelési működésben hasznosítani lehet. Illy körülmények között minden olyan működés, melly a végezlénak egy ugrássali elérését szándékolja, melly nagyon sokat akar, melly a nemességet most egyelőre nagy terhekkal fenyegeti, tehervállalásért semmi valószínű materialis helyzetjavítást nem nyújt, egyenesen czelelletes és képtelen; mert lélektanilag lehetetlent akar, eredménye tehát nem lehet egyéb a semminél, mert a nemesség értelmesebb részének önfentartási igen természetes és jogos ösztönével jön öszveütközésbe, melly a nagyobb de értelmetlenebb rész balítéleteiben, hogy magát a megnyergeltetéstől megmenthesse, kész támaszát találja, a mikor csak akarja, mialatt az értelmesebb, de kisebb rész teherhordás iránti hajlamai, a fentebbi kettős tényezők combinált hatásánál sokkal gyöngébbek, és így eredmény nélküliek maradnak. Azon jelszónak: „mindent, mindjárt, egyszerre, török szakad!“ mellyet tul-

zónk egy időben pengettek, természetes magzatai voltak a tyukodi és csengeri ólmos botok. Az egyik mód is kárhozatos 's a másik is az, de ép oly képtelen is az egyik, mint a másik. A morális dögönyözés, a materialis ledorongolást természetesen, előreláthatólag és előrelátottan, következtette. Ha reánk az ilyen leczkék sincsenek már hatással, úgy hagyjunk fel mielőbb a politikával, mert vaksággal vagyunk megverve.

A feladás most nem más, mint az: a nemességgel az első lépést megtétetni, és pedig úgy, hogy annak az összes haza és így az ő tulajdon állapotának javítására is kézzelfogható hatása, 's így neki aztán a második, harmadik, negyedik lépés megtételére ösztöne, kedve, oka és módja legyen; 's már ebben az első lépésben ben legyen foglaltatva azon természetes és logikai kénytelenség, melly a további lépéseket következteti. A taktika pedig következő: azon tényezőt, melly pusztulástól fél, czélszerű combinatiók felállítása által meg kell nyugtatni; azt, melly rendes teherhordástól idegen, le kell csilapítani; azt végre, melynek ide vágó hajlamai vannak, úgy kell működtetni, hogy mindenestre „siker“ legyen az eredmény. A dolgok illy helyzetében, a házi és hadiadónak birtokaránylagos elvállalása értelmes emberek közötti komoly vitatás körén kívül esik egészen, mert hiedelmünk szerint egy ember sincs az országban, a ki komolyan higye, hogy illyen elvállalás a legközelebbi időben helyt foglalhasson, sőt mindenkinek, ki a nemesség növekedő értelmességének némi becsét tulajdonít és arra épít, be kell látnia, hogy ezen adóknak birtokaránylagos elvállalása — mi a lehető legroszabb finantz-rendszer megörökítésével azonos — sohasem fog helyt foglalni, hanem hogy az ország ezen, kétféle szükség pótlásáról sokkal czélszerűbb módon fog gondoskodni. Ha azonban találkoznak mégis, kik az illyen meddő téren akarnak gyümölestelen szóvirágok és üres declamatiók által olesó népszerűségi babérokot szedni föl, és „mindent mindjárt egyszerre“ akarva, valóságban a „semmi“ben gyönyörködni, ezeknek haszontalan erőködéseiket közönyösséggel nézheti ugyan minden komoly ember, nézheti különösen az ellenzék, melyet sokkal inkább tisztelünk, semhogy róla fel is tehetnök, hogy magának egy illyen pusztán elmefuttatási és declamatorius, de inpracticus szerepben tetszhessék; azonban szükség mégis az illyeneknek, mint a teherviselési eszme veszedelmes, mert ügyetlen, barátainak működését lehetőleg ártalmatlanná tenni, és így felderíteni azt, miről tulajdonképen szó van, nehogy bizonyos népszerű esengésű jelszavak még nagyobb kárt tegyenek, mint a mennyit okoztak már eddig is minden irányban.

Ámde ez csak úgy történhetik, ha minden népszerűségi kaczerkódással, tömeglegyezetéssel, egyszer mindenkorra felhagyva, tisztába

ígyekezünk jöni nem az iránt, hogy : micsoda jelszavak pengetése teszen legnagyobb paradét és hangzik legharsányabban, hanem az iránt : mi hoz a hazának legnagyobb hasznot, a közjólétet mi mozdítja leghathatósabbban elő? mi nyújt legbiztosabb alapot további okos működésre, és minek sikere legkézzelfoghatóbb és bizonyosabb, tehát a választott ösvény követésére legösztönzőbb, legébresztőbb? Az adózás, teherhordás a polgári társadalomban nem mint czél, hanem mint a status czéljainak megközelítésére szükséges eszköz jó tekintetbe; és mivel a politika a czélszerűségnek tudománya, ennek szempontjából tekintve, midőn egy rendes teherhordástól eddig ment osztály, rendes teherhordásra megy által, a kérdés nem más mint ez : mikép lehet ezen nagy tényt a status czéljainak megközelítésére szolgáló eszköz gyanánt legnagyobb gyakorlati eredménnyel használni? És erre nincs más felelet, mint az, hogy : az ilyen új teherhordásból összegördülő pénzerőt legcélszerűbb olly célokra fordítani, mellyekről vagy nincs, vagy alig van eddig gondoskodva.

Az átalakulásnak nem szabad soha kiírtási irányt venni, mert az átalakulás csak minden művelt osztályok jószándéku és önkintes közremunkálásának lehet eredménye, de ilyen közremunkálást csak a létező érdekek méltányos szemmeltartásától lehet józanul várni, és nem fitymálásától vagy elméleti elvek alárendelésétől; — nem szabad, kivált a nemesség irányában ezt tennie, és nemcsak politikai okokból, hanem statusgazdászatiakból sem szabad ezt tennie, mert valamint egyebütt, úgy honunkban is a nemzeti vagyon és gazdagság túlsulya a földbirtokban és mezőgazdászati iparban fekszik, ennek nagyja pedig a nemesség kezében levén, ezen osztály elszegényedése és elpusztulása, szükségkép a nemzetgazdaság hanyatlását huzná maga után, ez pedig országos közbaj és veszély volna, mellynek előidézése senkinek, és a mostani adókat fizetőknek sem feketik érdekében; mert hiszen ezeknek is vannak magasabb és messzevágóbb érdekeik, mint az, hogy évenkint nem 60, hanem 20 v.ftot fizessenek, és ezeknek sem lehet más érdekek, mint hogy ezen haza alkotmányos, magyar és virágzó legyen. A törvényhozásnak a tömeg kisszerű felfogásánál magasabban kell állani. Egy törvényhozásnak, melly a 19dik században működik, termékenyebb eszmékkel, országosabb felfogással kell birnia, mint a mennyit házi és hadiadó, finanszialis és nemzeti kiskoruságunknak ezen ösztövérv szülőttei, kifejeznek. Tény az, hogy a haza öszves népe tengődik és szorong csak, a nemesség pedig pusztúl, és pusztúl épen azért, mert szükségei nagyobb arányban szaporodnak, mint azon eszközök, mellyek által azok kielegíthetnének. Világos tehát, hogy ezen pusztulásnak tökéletességre kell menni, ha ezen eszközök nem öregbítettnek. Ámde mikép fognak és

miből öregbítetteti, ha azon egész fizetési tehetség, mellyel bir, mellyet tőle igénybe venni lehet, házi és hadi adókra fog fordíttatni? Vagy talán azt hiszszük, hogy házi és hadi adó mellett másra is telik? Vagy talán hogy a kormány fog nekünk vasutakat, csatornákat és utakat építeni? Ugyan ne csaljuk örökké magunkat, ne tegyük magunkat köznevetség tárgyává!

A házi és hadiadóknak birtokaránylagos elvállalása, magyarra fordítva, következőt tesz: jelenleg fizetnek az adózók kerek számmal: hadiadót 4,376,000 pftot, katonai élelmezési megváltásért fizetni fognak 1 millió pftot, háziadót fizetnek legalább 3,200,000 pftot, összesen kerek számmal 8,500,000 pftot. A birtok legalább $\frac{2}{3}$ része a nemesség kezében van, és így a felebbi adókat birtokaránylag elvállalni annyit tesz, mint évenkénti 5,600,000 pftnyi egyenes terhet vállalni olly célokra, mellyekről, ha nem is egész tökélyvel, de némileg mégis gondoskodva van, és így annyit tesz, mint magát kivétköztetni azon tehetségből, melly oda lett vala fordítandó, hol az elhanyagolás legérezhetőbb 's a cselekvés és gondoskodás szüksége legnagyobb.

És itt bátrak vagyunk mindenkit, kinek valamije van, felszólítani — mert azok, kiknek semmijök sincs, természet szerint, teherhordásról, mellynek nálók alanya nincs, igen könnyen beszélnek — és kérdeni: vajjon hiszi-e, hogy egyéb egyenes terhet most, első lépés gyanánt, az ország és a maga jelen állásában, elbir önpusztulása nélkül a nemesség? vajjon hiszi-e, hogy ennyi egyenes teher mellett, ennyi szükségek pótlására még más új indirect terheket is elbirna a nemesség? Bátrak vagyunk kérni mindenkit, hogy nyuljon zsebébe, tekintsen számadókönyvébe, és kérdeni: vajjon van-e kedve elpusztulni, mindössze is azon eredményért, hogy minden a régi állapotban maradjon, és ne legyen a hazának mellette semmi haszna? mert hiszen ugyan jobb katona lesz-e a huszár és bakkancsos, mint a millyen, ha herczeg Pálffy, a váczai püspök és Jankovich Izidor, és nem csupán Rottenbiller János, Kabay Péter és Faragó Mihály filléreiből fog zsoldja és kenyere kikerülni? és a szolgabíró és eskütt, jegyző és tiszti ügyész derekabb tisztviselők lesznek-e, mint a millyen remekek már különben is, ha 500 fttól egész 100ig vagy 75ig szálló igyönyörű fizetéseiket már nem csupán Sári F. Mihály, Schneider Norbert és Motika Jankó, hanem a veszprémi püspök, gr. Batthyányi Lajos és Inkey József fognak jövőre összegördíteni? Hát csak abból áll az ország összes szüksége, hogy a hadi és házi adótárakba befolyjon, a mire ott szükség van?

'S aztán azon nagy alkotmányos gyarapodás, melly az ilyen átvállalást kísérné! Eddig is országgyűlés ajánlotta a hadiadót, jövőre is

az ajánlaná; — eddig is országgyűlésen rectificáltattak a porták, mellyek szerint a kivetés történt, ezentul is ott igazítottának. Itt tehát semmi előlépés az alkotmányosság szempontjából, mert hiszen azt, hogy a megyékbeni részletes kivetés alanyául már nemcsak az eddigi adófizetők, hanem uradalmak, püspökök, kamara, földesurak, hercezek, táblabírák, grófok, kortesek, pipás nemesemberek és bárók is szolgálának, előlépésnek csak nem fogja senki is nevezni akarni. Jól tudjuk ugyan, hogy egynémelly táblabíró híznék bele 's örömeben domborodnék hasa, de miután annyiszor tapasztaltuk, hogy ezen domborodás a közjólét gyarapodásával egyenes arányban éppen nem állott, részünkről az ilyen táblabírói has statusquo-ját egyelőre kívánatosbnak tartjuk. És van itt még egy esalódás, mellyet rectificálni kell, és melly a törvényhozásban eddig nem képviselt osztályok képviseltetését illeti. Lehetnek, kik azt hiszik, hogy ha az eddigi adók részének átvállalásával történik az első lépés, amaz osztályok képviseltetése hamarabb fog bekövetkezni. De ugyan miért? hiszen ezen átvállalással ama képviseltetési eszme elleneinek egy igen plausibilis erősséget szolgáltatunk kezükbe! Eddig azt lehet mondani: „ti tehermentesek vagytok és így a teherhordók érdekeit nem képviselitek.“ Átvállalás után azonban ők fogják mondhatni: „a mi érdekünk a hajdani teherhordókéval már most ezen legfőbb teherhordási pontban azonos, és így képviselhetjük és képviseljük is őket.“

Hát még a házi adó elvállalása mellett milly nagy volna az alkotmányossági előlépés! A diétának azon roppant joga támadna, hogy megvoksolhatná azon pénzt, mellynél kevesebbet a megyei igazgatásra már alig lehet fordítani, ha azt nem akarjuk, hogy még tökéletlenebb legyen, mint a millyen! Mert hiszen ha törvényhozásunk a megyei igazgatás költségeiről akar intézkedni, azt tenni most is jogosítva van; azt meg csak nem hiszi senki, hogy a nemességnek csak esze ágába is juthasson valaha, törvényhozási ellenőrség és korlátozás nélkül megyei megadóztathatásnak vetni magát alája — 's megyének adni ilyen hatalmat, hol — a potiori fit denominatio — a mint tudjuk, a semmivel vagy alig valamivel mással, mint nagy szájjal bírók számszerinti és naponkint növekedő többségben vannak, kik, elhiszszük, hogy azon fizetéseket és napidíjakat 'sat., mellyeket magok huznának, amugy Isten igazában megvoksolnák 's voksolatnák magoknak — és nem is sokat gondolnának vele, ha háromszor olyan nagy volna a házi adó mint most, mert ezen felesleg, ha letenyei helyett szntandrásit, és honi Panatellas helyett roffi szivarokat színának, már meg volna kimélve; — de azt is tudjuk, hogy mindennek, kinek valamije van, ugyan borsódnék belé a

háta harmad- és negyediziglen, mindamellet, hogy ha egyszer nyakába vette a nyűgöt, azt ismét lerázni igen bajos volna!

Mindezek, meglehet, bizonyos embereknek igen kellemetlenek, de annyi bizonyos, hogy az életből és gyakorlatból vannak merítve. 'S hinnünk is kell ennél fogva, miszerint nem fog soha az ország a gondatlanság, ildomtalanlás 's eszmei szegénység azon fokáig süllyedni, miszerint egy nemzeti financia megalapítása körül egy fonák és elavult jövedelem-előállítás rendszer megörökítése, és általánosításánál egyébre terjedni ne tudjon cselekvési tehetsége, sőt ellenkezőleg ingatlanul él bennünk a remény, hogy az ország a financztudomány jelen fejleményeinek álláspontjáról oly közjövdelmi rendszert tudand életbe léptetni, melly a haza népének egy osztályát sem nyomva, mindeniken könnyítve, de minden különbség nélkül mindeniket belévonva a teherhordás kötelességébe, módot fog nyújtani, hogy neesak az ország védelmére és a helyhatósági közigazgatás szükségére megkívántató költségek, hanem mindaz bőven fedezve legyen, mire ezen hazának szüksége van, hogy szellemi és anyagi erejének gyarapodása által azon pontra küzdje föl magát, mellyet a világ polgárosodott nemzetei között elfoglalni hivatva van.

Azonban ezen állapot az idevágó működéseknek csak végeredménye lehet, hova csak fokozatosan és okos egymásutánnal juthatni el. Ezen stádiumokat erőszakolni nem lehet világos kár nélkül, mert az eltévesztett első lépésnek, mellynek megtétele mindig a legnehezebb, messzevágó következményei vannak. Hidegen kell az eléfeket megfontolni, és nem valamely pillanatnyi és mulékony eredményre való tekintettel, hanem főleg a dolgok összefüggését és valószínű fejlődését, meg a körülmények összegét tartva szem előtt. A mostani adófizetőkrol levenni létező terheik nevezetes részét, oly tény volna kétségkívül, melly köszöneteket érdemlené, melly nagy könnyítés volna rájuk nézve. Azonban, midőn arról van szó : befektetések által emelni az ország szellemi és anyagi erejét; midőn arról van szó : pénzerőt teremteni elő, melly által ezen befektetések föltételeztetnek — a köszönet, a hála, a mulékony megalégedés, rebegék azt bár millió ajkak, mind csak irott malszt, melly országot virágzóvá nem tesz, vasutakat és csatornákat nem épít, iskolákat nem alapít, ipart nem fejleszt, hitelt nem szerez, beligazgatást nem tökéletesít, országot hathatósabb haderővel nem ruház föl, kereskedést akadályaitól föl nem ment. Érdekegység adófizetés körül a szükséges pénztárakat még meg nem tölti, elvalkalmazás minden józan kritika és megválasztás nélkül országot még boldoggá nem tesz. Igenis, mulékony megalégedés; mert hiszen, ne csaljuk magunkat, azon adók,

mellyeket jelenleg fizet az adózó, csak igen hiányosan felelnek meg rendeltetéseiknek. Hogy eddig ezen adók felebbbrugtatása mindig nehézségekre, sőt akadályokra talált, bizonyosan annak is tulajdonítandó, mert az eddigi adózó maga egyedül vitte azok terhét. A válasz az ilyen, bárhonnán jövő kívánatokra az volt : az adózót kimélni kell, mert maga viszi a terhet. Ha azonban az ország összes pénzügye mindössze is a házi és hadi adó körül fogna ezentul is forogni és ezen két adóból állni mindössze is, más szavakkal : ha minden a régi állapotban maradna pénzügyi tekintetben — és pedig ez volna az eset, ha a nemesség ezen adókat birtokaránylag elvállalná, mert erre is alig, egyébre pedig éppen nem telnék tőle — és ha ezen felebbi erősség elvesztenié súlyát jövőre, mert azon alap, mellyre az eddigi adók kivettettek, megháromszoroztatnék, ez esetben a különféle oldalokról jövő felebbbrugtatási kívánatok, tervek és indítványok olly plausibilitási gyarapodást nyerének, mellynek ellentállani igen bajos lenne ; ámde az ilyen adóemelkedés a pillanatnyi könnyítést ismét meg fogná szüntetni, még pedig egy fonák adófizetési rendszer megörökítésével, és örökös ösztönt nyújtva az újítási vágynak, hogy az ilyen ad hoc adózás tárgya körül próbálkozzék majdne kirekesztőleg, és az ország egyéb szükségeiről gondoskodást háttérbe szorítsa.

Ha azt akarjuk, hogy pénzügyünk egészséges alapokon nyugodjék és ne vegyen fonák irányt, az eféle ad hoc adózásnak, mint : hadi adóra ennyit, házi adóra ennyit fizetünk, az eféle megkülönböztetésnek, mint : ezt birtokaránylag nemes, polgár és földműves, am azt meg más viszi 'sat., tökéletesen meg kell szünni. Minden pénzügyének a 19dik században következő alapelven kell sarkallania : a status közszükségeinek közjövödelmekből kell pótoltatni, a közjövödelmeket pedig úgy kell rendezni, hogy azok minden különbség nélkül mindenkit belévonjanak a hozzájuk járulás kénytelenségébe. Ezen alapelvhez alkotmányos országban még a következő járul : a közszükségek mi módoni pótlása és a közjövödelmi rendszer körüli intézkedésnek az alkotmány által kijelölt uton kell történni. Pénzügyi megalapítás körül ennyi az alapelv és nem több, mert az, hogy ingatlan birtok legyen-e az adózás főtárgya, vagy pedig ingó is egyszersmind, vagy pedig élvezet, kereset, személy, jövedelem 'sat. az, hogy mik legyenek azon források, mellyekből a jövedelmet össze akarjuk állítani, és mi módon? már nem elvnek, hanem célszerűségnek kérdése, mellynek megfejtése a létező körülményektől függ.

Azon költségnek, melly a haderőre és megyei beligazgatásra szükséges, igenis, nemcsak Sári F. Mihály, hanem gr. D. E. hozzájárulásá-

ból is kell összekerülni, de azért nem kell D. E.-nek a házi és hadi adót birtokaránylag elvállalni, hanem, igenis, kell az országnak olly közjöveldelmeket teremteni, a mellyekhezi járulásból Sári F. Mihály ép olly kevésse búhassék ki, mint D. E. és mellyekből nemesak a haderó és beligazgatás költsége, hanem minden egyéb kiteljék, mire a hazának szüksége van, a törvényhozás belátása szerint. Szóval: az országnak finanziaára van szüksége mindenek előtt, az pedig épen nem volna országos finanzia, ha az eddigi terhek aránylagosan átvállaltatnának, hanem épen egy országos finanzia megalapításának ez volna most legnagyobb akadály.

Egy egészséges alapon nyugvó finanzia megalapítására kell törekednünk, minden egyéb csak foltozás; ez ép olly világos, mint az, miszerint a mostani állapot szörnyű hiányos, s a házi meg hadi adók birtokaránylagos elvállalása annak anomaliáit csak szaporítaná és gyógyíthatlanokká tenné. Hogy azonban ide juthassunk, az alapvet soha szem elől nem tévesztve, bizonyos stadiumokon keresztül kell esnünk, bizonyos átmeneti korszakon átlábolnunk, némi roszat ideiglenesen tűrnünk kell, míg a czélszerűbb meghonosul és megerősödik annyira, miszerint a roszat és czéltalant segélyével kiküszöbölhessük. Lám, az angol háromszázad óta tökélesíti finanziaját, és még mindig van tennivalója. Az első lépés legnehezebb, és így ezt kell mindenkép könnyíteni! Ámde az első lépésnek a század lelkével öszvehangzó irányban kell történni, és nem egy régi, elavult fonák rendszer megörökítésével. A már fenálló czéltalant és képtelent ideiglen tűrni lehet, míg rézs és mód nyilik kiküszöbölésére, de oda is hehozni, hol még eddig nem létezett, általánosítani és így még károsabbá tenni, mint a millyen már különben is, nem szabad olly németnek, melly haladni és fejlődni akar.

Ezen elvek vezérlettek bennünket, midőn fentebb finanzia-tervünket olvasóink elibe terjeszteti bátrak valánk. Szabad legyen azt, tekintettel azokra, részletekbe menve még bővebben világositanunk fel és kimutatni igyekeznünk, hogy az senkit sem nyomna, mindenkin könnyitene, és mint első lépés egy új ösvényen, az itt felebb kifejtett alapelvnek is lehetőségig megfeleljene.

Ellenvetések felderítése és részletek.

Kérnünk kell a kegyes olvasót, hogy menjen vissza oda, hol különböző közjvedelemforrásokat indítványozunk. Ha jól emlékezünk, javaslánk személyadót, egyformát mindenkire, továbbá javaslánk terhet a birtokos nemesség és honoratorokra, királyi városokra és keblökben lakó tisztességre, törvénykezési taksákat az állandósítandó megyei törvényszékeknél, egy nemét az indirect adónak, és a felemelt sóári pénzalap áttételét az országos pénztárba. Eszmében és példának okáért ezen jövedelmi források eredményét következőleg evaluáltuk: a személyadót felvettük 400 ezer ftban — a birtokos nemesség és honoratorok terhet 2 millióban, a királyi városokét 200 ezerben, a törvénykezési taksákat 200 ezerben, az indirect adót 3 millióban, a só felemelt ári pénzalapot évenkénti 300 ezer ftban — mind ezeket pengőben értve, és így összesen mintegy évenkénti 6 millió ftban.

Senki sines távolabb attól mint épen mi, hogy ebben valami tökélyt keressünk, miután fölfogásunk szerint, ez csak első lépés és egy célszerűbb állapotrai átmenet előkészítése. Töméredek azon ellenvetés, melyet mind ez ellen gördíteni lehet, 's melyet magunk is tettünk magunknak. Azonban vannak annak tagadhatlan előnyei is. Kisértsük meg szembeállításukat. Vezérelvünk következő volt: „az országjavítás terhe közös legyen, és ahoz járuljon, egy vagy más uton mindenki, de az e végből felállítandó közjvedelmek forrásai úgy legyenek kiszámítva, hogy ezen országjavítási teher nagyja, az eddig tehermentes osztályokat, még pedig a vagyonosabbakat érje leginkább.“ Mi azt hisszük, hogy ezen vezérelv méltányos és gyakorlatilag valósítható.

A személyadóra, ha az egyforma mindenkire, azt lehet mondani, hogy az igazságtalan, mert a legnagyobb ur, és a szegény ember egyformán fizeti. És ez igaz, csak hogy ezt számtalan egyéb nemeire az adózásnak is lehet állítani. És aztán ezen ellenvetés csak úgy nyomna valamit, ha csak ezen egy neme az adózásnak javasoltatnék behozatni. Az europai legkifejlettebb finanziaákban, azon milliós, ki például, sem kávé, bort, tehát, szeszt, sört nem iszik, hanem vízzel él, ki kutyákat, lovakat nem tart, hanem gyalog jár, ki cukrot alig fogyaszt, szivart és dohányt nem szí, burnótot nem használ, pénztét status-papirokban forgatja, ingatlant nem bir, sokkal kevesebbet fizet a

status terheihez, mint azon 20 ezer forintos házbirtokos, ki mértékletesen ugyan, de tisztességesen és becsületesen él, és bort, theát, sört iszik és pipázik. A mi tervünk szerint a személyadó csak 400 ezer forint vagyis 8 millió garast jövedelmezne, és így ha — természetesen a koldusok és nyomorékok kihagyásával — csak 2 millió 18 és 65 év közötti férfi emberre vettetnék is, egy személyre nem esnék több négy garasnál — a mi semmikép sem súlyos teher és senkire nyomasztó nem lehet, mert ha az adófizetőn most fekvő személyadó itt-ott nyomasztó, ez a mostani rendszer és kivétési mód hibája, mellyen igazítani könnyű, mert más tárgyra lehet azt tenni, mellyek jobban és méltóbban hordhatják. Más az, hogy ezzel azon elvnek volna hódolva, hogy az országjavítás nagy művéhez mindenkinék kell járulni, mert vasutak, iskolák sat. senkinek, és így az eddigi adófizetőnek sem repülhetnek sült galamb képében szájába. Hozzájárul, hogy beszédese könnyű, ellenben ugyan-ezen könnyűséggel és minden új mechanizmus nélkül 400 ezer fto-t más uton bevenni, nehéz volna. Egyébiránt mi itt az erőt nem abban keressük, hogy mindenkire egyforma legyen az adó, hanem abban, hogy mindenkint érjen, és így ha jobban tetszik az osztályozás eszméje, ahoz, csak a várandó jövedelem ne csökkenjen mellette, mi örömet járulunk. Azonban az ilyen osztályozás elve, az egyformaság elvénél sokkal gyűlöletesebb.

A birtokos nemesség és megyei hatóság alatti tisztas rendiek által fizettetni tervezett 2 millióra, némelylek azt fogják mondani, hogy kevés, mások hogy sok. Mi azt hisszük, hogy most egyelőre nem kevés, de nem is sok, hanem éppen annyi, mennyit első lépés gyanánt, tőle méltányosan kivánni lehet. Hiszszük pedig ezt különösen azért, a mit később a mondott jövedelmek hova fordításáról fogunk fölhozni. Ez egyébiránt egyéni nézet dolga. Annyi bizonyos, hogy a húrokat nagyon meghúzni, most első beköszöntéskor, nem tanácsos.

A királyi városokra javasolt esekély teherre nem kell bővebb indokolás, — eszménkben az a királyi városi birtoktól s a keblökben lakó honoratiorok által fizettetnék, kik minden országjavítási befektetésnek legnagyobb mértékben és leghamarább vendik hasznát a dolgok természete szerint, mert a kereskedésnek, pénzforgásnak, műiparnak gyűhelyei. A törvénykezési taksák új terhet nem igen képeznének, jelenleg is tesznek azok annyit, ha nem többet — ha minden megyei első bíróságokat és törvényszékeket tekintjük, — eszménkben a világos adósságból eredő szóbeli pörök kivételével, mellyek a kisebb summákra nézve a szolgabiráknál maradnának, nagyobbakra nézve az alispánokhoz tétetnének által, minden egyéb pörnek, melly eddig a megyei bírák előtt

folyt, az állandósítandó törvényszék volna, úgy a fenytő, mint a polgári ügyekre nézve első bírója, mely előtt a szóbeli eljárás és nyilvánosság behozatnának. Ezen bírakat becsületesen fizetni kellett az országnak, igen czélszerűnek látszik, a közjövdelmeket mérsékelt törvénykezési taksák behozása által öregbíteni. Ezen reform nélkül bajos átlátni, hogy mikép fog lehető lenni a törvényes eljárás gyorsítása.

A só felemelt ári pénzalap áttétele az ország pénztárába magyarázatot nem kívánván, a mi már az indirect adót — eszménk szerint a dohányjövdelem országosítását — nézi, azt majd külön fogjuk indokolni. Ma csak ezt jegyezzük meg: 1) az indirect adó ezen nemének behozása nélkül lehetlen a magyar kereskedést az ausztriai birodalommal vámmentes lábra állítani. 2) Ezen indirect adó behozása lehet azon eszköz, mellynek segélyével a külfölddel szabadabb kereskedést és a prohibítív rendszernek megszüntetését kivihatjuk, ezt mondva: „do ut facias, sed facias ut dem, clara pacta, boni amici.“ És végre 3) ezen eszme ellenei is elismerik, hogy igen jelentékeny pénzsommát az indirect adó egyetlen egy fajtájából sem lehetne most könnyebben és bizonyosabban bevenni, mint ebből, mihez mi még felvilágosítólag itt csak azt teszszük, hogy ezen indirect adó csak egy bizonyos és kisebb részében volna új teher, mert hiszen a dohányfogyasztó közönség túlnyomólag nagyobb része 2dik, 3dik, 4dik kézből vásárolván ma is ebeli szükségét, a kereskedőnek, boltosnak, nyereszkezőnek most is adózik.

Összeállítva már mind azon, minden első lépés természetéből folyó tökéletlenséget, mely a közjövdelmek előállításának ezen rendszerében fekszik, azon elkerülketlen alkalmatlanságot, mely adófizetéssel minden esetre jár, azon előnyével ezen rendszernek, hogy az senkit sem nyom, új terheket alig teremt, a közigazgatási mechanizmus csak némi változtatását igényli, és mindamellettt igen jelentékeny jövdelmet eredményezhet, mellyet egészen országjavításokra lehet fordítani, és így az eddigi teherhordók productiv erejét és fizetési képességét gyorsan és nagy szabásokban könnyíteni, — nem szenved kétséget, hogy az előnyök, erős meggyőződésünk szerint, a mérőserpenyőben sokkal többet nyomnak, mint a tökéletlenségek. És ez, és különösen az, hogy milly nevezetes könnyítés volna ezen rendszer által eszközölhető, jobban ki fog még tetszeni, ha megmondjuk, hogy évenkinti 6 millió pengővel, egészen országjavításokra fordíthatóval, mi minden volna eszközölhető. Megjegyezzük, hogy mi teljességgel nem merészkedünk sem itt, sem egyebekben törvényjavaslatokat formulázni, hanem csak eszméket fejtegetünk. Gondolatink összege ezzel inkább csak kijelölve van, mint

kimondva. Meglehet, hogy találkozhatnak közte néhány hasznavehető eszme, melyet mások jobban kifőzhetnek.

Tegyük fel, hogy mintegy 6 száztólit a beszédesi kezelés elnyel, és marad az országnak évenként rendelkezésére 5 millió 6 száz ezer pengő forintja. Eszménk szerint, ezzel következőleg lehetne sáfárkodni: mindenek előtt fel kellene osztani a kiadásokat kétfélékre: 1) ollyasokra, mellyek rendszeresíthetők, és 2) ollyasokra, mellyek nem rendszeresíthetők. Az első rovat számára ki lehetne évenként rendelni, 3 millió 200 ezer pengő fíot — a másik számára 2 millió 4 ezeret. Ezen utóbbi rovat specialiter a productiv czélból teendő befektetések végett felveendő kölcsönök kamatainak fizetésére, és a tőkék törlesztésére volna rendelve, és ezért az ilyen befektetések jövedelmei ezen rovathoz esatoltatnának. Az első rovat évi költségei példában, és kerekszámokban, következőleg mutatkoznak képzeleti tehetségünknek:

1) Ipar és gazdasági felállítandó iskolák rendes költségeinek fedezésére	100,000 ft
2) Elemi népiskolák szaporítására és bővebb ellátására	100,000 „
3) E kettős czélból egy tőkének öszvegördítésére, évenként, míg 4 millió öszve nem gördül ¹⁾	100,000 „
4) Megyei tisztek fizetési javítására ²⁾	600,000 „
5) Megyei állandó törvényszékekre ³⁾	300,000 „
6) Czélszerűbb börtönök építésére, létezők javítására	200,000 „

1) Ezen operatio igen egyszerű lehetne. Ezen 100,000 ft átadatnék a hitelintézetnek, és tőle hitellevelek vétetnének által. A kamatokat mindig több-több iskola felállítására, a létezők jobb ellátására lehetne fordítani. Magának a pénznek elhelyezése a hitelintézet dolga volna.

2) Jelenleg a megyei tisztek öszves fizetése mintegy 610,000 ft pengőt tesz. Az ajánlott javítás tehát majdnem 100 percentum. A jobban fizetett tisztsvelők 50—60, a rosszabbal fizetettek 140—150 percent javítást kaphatnának. E mellett el lehetne törülni azon rendszert, hogy a tisztsvelők előfogatokon nyugtatványokra utaznak, és azt, mibe eddig a megyei pénztáraknak ez került, bizonyos arány szerint hozzá lehetne adni a tisztsvelők fizetéséhez. Ezzel kettő volna nyerve: megszüntetve sok visszaélés, és korlát téve ezen rovat folytonos szaporodásának.

3) Néhány kisebb megyét egyesítve, ha 45 illy törvényszéket veszünk fel, egyre majdnem 7000 ft pengő esik. Ennek következtében a polgári és fenyítő törvényszékek azon költségei, mellyek eddig a házi pénztárt terhelték, onnan elmaradnának. Az állandó törvényszék egész évben működhetvén, és nem csupán törvényszakok alatt, feladásának megfelelően.

7) Közintézetek (museum, academia, ludovicum, gazdasági egyesület, nemzeti színház sat.) jobb ellátására	100,000 ft
8) Központi műgyetemre	50,000 „
9) A királyi kincstárnak, a megszűnendő magyar harminczad és fiskalitási jog pótlásaul	1,500,000*) „
10) Központi kezelés és tartalék, mert országos pénztárnak egészen kiürülni soha sem szabad	150,000 „
	Öszveg 3,200,000 ft

A mi már a másik rendű kiadásokra szánt 2 millió 400 ezer frot illeti, annak hovafordítása ki fog világlni azokból, miket mindjárt leszünk előadandók.

*) A megszűnendő magyar harminczadért cserében az ausztriai földön fenálló vámok is megszűnnének, és az egész birodalommal teljesen vámmentes kereskedés állhatna be. Véleményünk szerint a magyar földbirtok biztosítása és a 13 millió magyarnak és erdélyinek a 24 millió ausztriai alattvalóvali vámmentes kereskedése, 1,500,000 évenkénti forinttal (mellynek illető részét Erdélynek kellene viselni), drágán megvásárolva bizony nem volna. A magyar és erdélyi harminczad 1844ben 1,497,000 forintot jövedelmezett pengőben — brutto. 1831 és 1834 között átmérőleg még csak 850 ezeret évenként. Világos tehát, hogy ezen jövedelem folytonos és jelentékeny emelkedésben van. E felett tekintetbe kell venni, hogy az általunk Ausztriából behozott portékákat a harminczad bizonyosan többlet drágította, az általunk kivittek értékét többlet csökkentette, mint összesen ezen egy millió 497 ezer forinttal, mért a kereskedő azon alkalmatlanságot, idővesztést és előlegezéseket, miket a vámolás miatt szenvednie kell, szinte általunk fizetteti meg magának, illetőleg nekünk vonja le. Hozzájárul, hogy az ausztriai földön fenálló vám 1844ben 2,300,000 frot adott. Igaz ugyan, hogy mi ezt, ha megszűnik, pótolni teljességgel nem tartozunk. De az is igaz, hogy fenállása szinte minket is nyom, és jövedelmet a mi zsebünk rovására ad. A mit kiviszünk, azon ausztriai beviteli vám fekszik — ezt nagy részben, ha nem is egészen a kereskedő tőlünk vonja el; a mit behozunk, azon ausztriai kiviteli vám van, melyet a kereskedő velünk fizettet meg, hozzáadva mindkettőhöz azt, mit ő a vámolás miatt szenved, és igen jól ki tud pénzben számítani. Világos tehát, hogy jelenleg a közbenső vám fenállása nélkül nem 1,497,000be, hanem legalább is kétannyiba kerül — ha tehát 1,500,000 frot fizetünk, és mindkét vám megszűnik, nemcsak nem veszünk pénzüleg semmit, hanem tetemesen nyerünk, és az ország összes lakosságát ezen felesleggel positive megkönnyítjük, nem említvén a forgalom, kereskedés, kereslet kimaradhatlan gyarapodását. A mi teljes reményünk szerint egyébiránt kedvezőben is meg lehetend a kormánnyal egyezni. Miért nem lehetne p. o. mindazon harminczad-tiszteket, kik máskép nem alkalmazhatók, és bizonyos évekig szolgálnak, nyugalmazni, és ezen nyugdíjakat az országnak átvenni. Így a kincstár kevessebb beérhetné, az ország pedig azt nyerné, hogy a mint ezek kihalnak, ugyanazon arányban csökkenne ezen potlási rovat költségeinek összege.

Mi lehet az ország képe a közpénzerőnek czélszerű használata mellett.

Az anyagi javításokra szánt 2,400,000 ftot illetőleg, következőleg fejtik ki magokat eszménk szerint a képzelhető számok : Rendelkezés	
alatt	2,400,000 ft.
Ebből megfizetni a kamarának, mivel neki régen tartozunk, mintegy	
	350,000 „
Hitelinteztet alaptökéjeül	500,000 „
Országos tűzkármentő intézet alaptökéjeül.	500,000 „
	<hr/>
	Öszveg 1,350,000 ft.
Maradna elkölthető	1,050,000 „
Felvenni hozzá kölcsön *)	5,000,000 „
	<hr/>
	Öszveg 6,050,000 ft.

*) Ha az ország a szükséges kölcsönöket törlesztésre venné fel, például törlesztést beleértve, 6 percentre, úgy minden ilyen kölcsön-tőke 33–34 év alatt le volna törlesztve. És ez a legrosszabb eset, mert hihetőleg, kivált később, néhány évvel megtoldva a törlesztési időt, 5½ percentre is kaphatna. A mi tervünk szerint mintegy 80 millió tőkét venne fel kölcsön az ország. Egyelőre most ennek bizonyos részére, p. o. 34½ millióra lehetne kötni, és első évben 5, másodikban 7, 3dik-, 4dik-, 5dikben mindannyiszor 7½ milliót venni fel öszvesen. Igen nevezetes könnyűség a kölcsönadóra, és nevezetes kamatkimelés a kölcsönvevőre, ha az első a pénzt részletekben fizetheti be, az utóbbi pedig szükségeihez képest részletekben kapja. Így például minden hónapban egy bizonyos részt; téli hónapokban, mikor a munkák nem folynak, kevesebbet, nyári hónapokban, mikor folynak, többet. Így aztán csak azon naptól folya a kamat, mellyen a befizetés történt. Így megy ez másutt is statuskölcsönökkel. Maga az eljárás igen egyszerű. A kölcsönadó befizeti a pénzt egy bizonyos napon, és azon napról szóló kötelezvényeket kap, apróbb és kereksummákra szólókat, mellyek fél éves kamatszeletekkel el vannak látva. Törlesztő kölcsönöknél maga a kötelezvény annyi fél éves járandóságból (Annuität) állhat, a mennyi fél év alatt letörlesztetik a kölcsön. Ha például 33 évre van a kölcsön téve és 6 percentre, egy 1000 frtos kötelezvény 66, 30 frtos szelvényből állhat. Mikor a kötelezvény tulajdonosa fél évenként eljön pénzeért, mindannyiszor egy szelvény leváratik és visszavéttetik, értéke pedig neki kifizettetik. Mikor az utolsó szelvény leváratott és visszakérül, a kötelezvény sincs többé a hitelező kezében, és annak értéke egészen letörlesztetett.

Ezzel eszménk szerint imigy lehetne sáfárkodni, mint a következő táblázatban látható, melyet minden praeceptoroskodási igény nélkül, és csupán gondolatmenetünk teljes felderítése végett közlünk.

B e v é t e l.		K i a d á s.	
1 s ő é v	pgőft.	1 s ő é v.	pgőft.
		1) Lajos-ut megváltása	1,250,000
		2) 10 m.föld vasut felépítése	2,500,000
		3) 25 „ kőut „	750,000
		4) Országos vizszabályozá-	
		sokra	250,000
		5) Csatornázásokra	300,000
Mint fentebb	6,050,000	6) Fiumei kikötő javítására	100,000
		7) Főutvonalokon levő hi-	
		dakra	100,000
		8) Áradásgátló társulatok-	
		nak, előlegezésekre	300,000
		9) Közlekedési osztály költ-	
		sége és központi kezelés	150,000
		10) Tartalék	350,000
	Öszveg 6,050,000	Öszveg 6,050,000	
B e v é t e l.		K i a d á s.	
2 d i k é v.	pgőft.	2 d i k é v.	pgőft.
1) Rendes jövedelem	2,400,000	1) Az első évi kölcsön ka-	
2) Áttétel az első évről . . .	350,000	matja és törlesztése 6% ^o	300,000
3) Vasutak jövedelme 3 per-		2) 25 mértföld vasut	6,250,000
centjével	75,000	3) 40 „ kőut	1,200,000
4) Kőutak jövedelme 1 per-		4) Vizszabályozás	400,000
centjével	7,500	5) Csatornázás	400,000
5) Kamatok az előlegezéz-		6) Előlegezés társulatoknak	400,000
sektől	15,000	7) Fiumei kikötő	100,000
6) Hidaktóli jövedelem 2		8) Hidakra	100,000
percentjével	2,000	9) Közlekedési osztály köz-	
7) Lajos-ut jövedelme 2 per-		ponti kezelés	200,000
centjével	25,000	10) Tartalék	524,500
8) Kölcsön	7,000,000		
	Öszveg 9,874,500	Öszveg 9,874,500	
B e v é t e l.		K i a d á s.	
3 d i k é v.	pgőft.	3 d i k é v.	pgőft.
1) Rendes jövedelem	2,400,000	1) 12 millió kamatja és tör-	
2) Áttétel a 2dik évről	524,500	lesztése 6 ^o jével	720,000
3) Vasutak jövedelme 3 per-		2) 25 mértföld vasut	6,250,000
centjével, 35 mértföld	262,500	3) 50 „ kőut	1,500,000
4) 65 mértföldnyi kőut jöve-		4) Vizszabályozás	400,000
delme 1 percentjével	19,500	5) Csatornázás	400,000

Bevétel.		Kiadás.	
3 dik év.		3 dik év.	
	pgöft.		pgöft.
5) Kamatok az előlegezés- sektől 5 percentjével..	35,000	6) Előlegezés társulatoknak	400,000
6) Hidakbóli jövedelem 2 percentjével	4,000	7) Fiumei kikötő	100,000
7) Lajos-ut 2 $\frac{0}{10}$ jével	25,000	8) Hidak	100,000
8) Kölesön	7,500,000	9) Közlekedési osztály és központi kezelés	200,000
		10) Tartalék	700,000
	Öszveg 10,770,500		Öszveg 10,770,500

Bevétel.		Kiadás.	
4 dik év.		4 dik év.	
	pgöft.		pgöft.
1) Rendes jövedelem.....	2,400,000	1) 19 $\frac{1}{2}$ millió kamatja, tör- lesztési 6 $\frac{0}{10}$ jével	1,170,000
2) Áttétel a 3dik évről	700,500	2) 25 mértföld vasut	6,250,000
3) 60 mértföld vasut jöve- delme 3 percentjével..	450,000	3) 50 „ köut	1,500,000
4) 115 mértföld köut jöve- delme 1 percentjével..	34,500	4) Vízszabályozás	400,000
5) Kamatok az előlegezés- sektől 5 percentjével..	55,000	5) Csatornázás	400,000
6) Hidakból 2 percentjével	6,000	6) Előlegezés társulatoknak	400,000
7) Lajos-ut 2 „	25,000	7) Fiumei kikötő.....	100,000
8) Kölesön	7,500,000	8) Hidak ..	100,000
		9) Közlekedési osztály, köz- ponti kezelés	200,000
		10) Tartalék	651,000
	Öszveg 11,171,000		Öszveg 11,171,000

Bevétel.		Kiadás.	
5 dik év.		5 dik év.	
	pgöft.		pgöft.
1) Rendes jövedelem.....	2,400,000	1) 27 millió kamatja, törlesz- tése per 6 $\frac{0}{10}$	1,620,000
2) 85 mértföld vasut jöve- delme per 3 $\frac{0}{10}$	637,500	2) 25 mértföld vasut	6,250,000
3) 165 mértföld köut jöve- delme per 1 $\frac{0}{10}$	49,500	3) 50 mértföld köut	1,500,000
4) Áttétel a 4dik évről....	651,000	4) 5) Vízszabályozás, esa- tornázás	800,000
5) Kamatok az előlegezés- sektől per 5 $\frac{0}{10}$	75,000	6) Előlegezések társulatok- nak	400,000
6) Hidaktóli jövedelem per 2 $\frac{0}{10}$	8,000	7) A fiumei kikötő már itt elmarad	—
7) Lajos-ut jövedelme p. 2 $\frac{0}{10}$	25,000	8) Hidak	100,000
8) Kölesön	7,500,000	9) Közlekedési osztály és központi kezelés	200,000
		10) Tartalék	476,000
	Öszveg 11,346,000		Öszveg 11,346,000

Bevétel.		Kiadás.	
6 dik év.		6 dik év.	
	pgöft.		pgöft.
1) Rendes jövedelem.....	2,400,000	1) 34 $\frac{1}{2}$ millió kamatja és örlesztése per 6 $\frac{0}{10}$	2,210,000
2) Áttétel az 5dik évről...	476,000		

Bevétel.		Kiadás.	
6dik év.	pgóft.	6dik év.	pgóft.
3) 110 mértföld vasutból itt már per $3\frac{1}{2}\%$	962,500	2) 25 mértföld vasut.....	6,250,000
4) 215 mértföld köút per $1\frac{1}{2}\%$ percent	96,750	3) 50 „ köút	1,500,000
5) Kamatok előlegezésektől per 5%	95,000	4) 5) 6) Vizszabályozás, csatornázás, előlegezés..	1,200,000
6) Hidakból per $2\frac{1}{2}\%$	11,000	7) Hidak	100,000
7) Lajos-ut per $2\frac{1}{2}\%$	31,250	8) Közlekedési osztály és központi kezelés	200,000
8) Kölcsön	8,000,000	9) Tartalék.....	812,500
	<hr/>		<hr/>
	Öszveg 12,072,500		Öszveg 12,072,500

Bevétel.		Kiadás.	
7dik év.	pgóft.	7dik év.	pgóft.
1) Rendes jövedelem.....	2,400,000	1) $42\frac{1}{2}$ millió kamatja és törlesztése per 6%	2,690,000
2) Áttétel a 6dik évről....	812,500	2) 25 mértföld vasut.....	6,250,000
3) 135 mértföld vasutjövedelme per $3\frac{1}{2}\%$	1,181,250	3) 50 „ köút	1,500,000
4) 265 mértföld köút per $1\frac{1}{2}\%$	117,500	4) 5) 6) Vizszabályozás, csatornázás, előlegezés..	1,200,000
5) Kamatok előlegezésektől per 5%	115,000	7) Hidak	100,000
6) Hidakból per $2\frac{1}{2}\%$	15,000	8) Közlekedési osztály és központi kezelés	200,000
7) Lajos-ut per $2\frac{1}{2}\%$	31,250	9) Tartalék	532,500
8) Kölcsön	7,800,000		
	<hr/>		<hr/>
	Öszveg 12,472,500		Öszveg 12,472,500

Bevétel.		Kiadás.	
8dik év.	pgóft.	8dik év.	pgóft.
1) Rendes jövedelem.....	2,400,000	1) 50 millió 300 ezer kamatja és törlesztése per 6%	3,018,000
2) Áttétel a 7dik évről....	532,500	2) 25 mértföld vasut.....	6,250,000
3) 160 mértföld vasutjövedelme per $3\frac{1}{2}\%$	1,400,000	3) 50 „ köút	1,500,000
4) 315 mértföld köút jövedelme per $1\frac{1}{2}\%$	140,000	4) 5) 6) Vizszabályozás, csatornázás, előlegezés ..	1,200,000
5) Kamatok az előlegezésektől per 5%	135,000	7) Hidak	100,000
6) Hidakból per $2\frac{1}{2}\%$	17,500	8) Közlekedési osztály és központi kezelés	200,000
7) Lajos-ut jövedelme per $2\frac{1}{2}\%$	31,250	9) Tartalék	588,250
8) Kölcsön	8,200,000		
	<hr/>		<hr/>
	Öszveg 12,856,250		Öszveg 12,856,250

Bevétel.		Kiadás.	
9dik év.	pgóft.	9dik év.	pgóft.
1) Rendes jövedelem.....	2,400,000	1) $58\frac{1}{2}$ millió kamatja és törlesztése 6% éjével ..	3,510,000
2) Áttétel a 8dik évről....	588,250		

Bevétel.		Kiadás.	
9 dik év.	pgóft.	9 dik év.	pgóft.
3) 185 mértföld vasut jövedelme itt már 4 ⁰ /ójével	1,850,000	2) 25 mértföld vasut	6,250,000
4) 365 mértföld kőut jövedelme itt már 2 ⁰ /ójével	219,000	3) 50 „ kőut	1,500,000
5) Kamatok az előlegezésektől 5 ⁰ /ójével	155,000	4) 5) 6) Vizszabályozás, csatornázás, előlegezés	1,200,000
6) Hidakból 2 ¹ / ₂ ⁰ /ójével	20,000	7) Hidak	100,000
7) Lajos-ut jövedelme 2 ¹ / ₂ pctjével	31,250	8) Közlekedési osztály	200,000
8) Kölcsön	8,200,000	9) Tartalék	543,500
	<hr/>		<hr/>
	Öszveg 13,463,500		Öszveg 13,403,500

Bevétel.		Kiadás.	
10 dik év.	pgóft.	10 dik év.	pgóft.
1) Rendes jövedelem	2,400,000	1) 66 millió 700 ezer kamatja és törlesztése 6 ⁰ /ójével	4,002,000
2) Áttétel a 9-dik évről	543,500	2) 20 mértföld vasut	5,000,000
3) 210 mértföld vasut jövedelme 4 ⁰ /ójével	2,100,000	3) 50 „ kőut	1,500,000
4) 415 mértföld kőuté 2 percentjével	249,000	4) 5) 6) Vizszabályozás, csatornázás, előlegezés	1,200,000
5) Kamatok az előlegezések után	175,000	7) Hidak	100,000
6) Hidakból 2 ¹ / ₂ ⁰ /ójével	22,500	8) Közlekedési osztály, központi kezelés	200,000
7) Lajos-ut jövedelme 2 ¹ / ₂ percentjével	31,250	9) Tartalék	1,819,250
8) Kölcsön	8,300,000		
	<hr/>		<hr/>
	Öszveg 13,821,250		Öszveg 13,821,250

Bevétel.		Kiadás.	
11 dik év.	pgóft.	11 dik év	pgóft.
1) Rendes jövedelem	2,400,000	1) 75 millió 6 ⁰ /o kamatja és törlesztése	4,500,000
2) Áttétel a 10dik évről	1,819,250	2) 20 mértföld vasut	5,000,000
3) 230 mértföld vasutból per 4 ⁰ /o	2,300,000	3) 35 „ kőut	1,050,000
4) 465 mértföld kőutból per 2 ⁰ /o	279,000	4) 5) 6) Vizszabályozás, csatornázás, előlegezés	1,200,000
5) Kamatok az előlegezések után	195,000	7) Hidak itt már semmi	—
6) Hidakból per 2 ¹ / ₂ ⁰ /o	25,000	8) Közlekedési osztály, központi kezelés	200,000
7) Lajos-ut jövedelme per 2 ¹ / ₂ ⁰ /o	31,250	9) Tartalék	99,500
8) Kölcsön	5,000,000		
	<hr/>		<hr/>
	Öszveg 12,049,000		Öszveg 12,049,500

Bevétel.		Kiadás.	
12dik év.	pgóft.	12dik év.	pgóft.
1) Rendes jövedelem.....	2,400,000	1) 80 millió 6 % kamatja és törlesztése.....	4,800,000
2) Áttétel a 11dik évről...	99,500		
3) 250 mértfold vasut jövedelme 5 %jével.....	3,125,000	2) 3) 4) Vizszabályozás, csatornázás, előlegezés ..	1,200,000
4) 500 mértfold köut jövedelme 2½ %jével....	375,000		
5) Kamatok az előlegezéséktől.....	215,000	5) Közlekedési osztály és központi kezelés.....	200,000
6) Hidakból 2½ %jével...	25,000		
7) Lajos-ut jövedelme.....	31,250	6) Tartalék.....	70,750
8) Kölesön.....	—		
	<hr/>		<hr/>
	Öszveg 6,270,750		Öszveg 6,270,750

Nézzünk az ilyen 12 évi eljárás eredményét. Boesánatot kérünk az olvasótól, hogy ennyi számokkal fárosztottuk figyelmét, de azok nélkül eszménket érthetőleg kifejezni nem tudtuk volna. Azok természetesen nem mint olly javaslatok, mellyeknek száma ihoz ragaszkodunk, hanem mint olly példák vannak felállítva, mellyek gondolatmenetünket, és a szemünk előtt lebegő eljárást indigitalják. Az itt példában föltett kölesönök, lehető legdrágább, a vasutak és egyebek jövedelmei, szándékkal a legkisebb fokra vannak téve. Így például a vasutak jövedelmei 5 évig 3 percentre, köutaké 1%_ore — azután 3 évig 3½_{re} és 1½_{re}, a 9dikétől kezdve 4re és 2re, és csak a 12dik évben vannak 5re és 2½_{re} felvéve. Így van ez a hidakkal is. Ez azért történt, hogy minden öncsalás lehetőleg kerültessek. Csak azt akartuk megmutatni, hogy évenkinti 2 millió négyszáz ezer ft jövedelemmel, és reménylhető bevételben a legkevesebb kedvező eseteket föltéve, rövid 12 év alatt, 94 milliónyi*) beruházást lehet tenni, egyedül anyagiakba, ha hitelezéshez folyamodunk, és mind e mellett a 12dik év vé-

*) A 12 évi munkásság öszves eredménye következőleg fejt ki magát, az anyagiakat illetőleg :

Rendesen jövedelemező beruházások, mellyek jövedelme számitásba jött:

250 m. vasut	60,500,000 ft
500 m. köut	15,000,000 „†)
Lajos-ut	1,250,000 „
Hidak	1,000,000 „
Előlegezések vízi társulatoknak	4,700,000 „

Összesen 84,450,000 ft

Beruházások, mellyek jövedelme, noha egy részben várható, számitásba nem jött:

Országos vizszabályozások	4,700,000 ft
Csatornázás	4,700,000 „
Fiumei kikötőjavítás	400,000 „

Összesen 9,800,000 ft

†) „400—500 mértfold köutal nem volnának az országbeli főutvonalok ké-

gén, nem volna több terhe az országnak, mint a mennyit magok, ezen beruházások, legnagyobb részben önjövedelmeikkel, már a kkor fedeznének és kamatosul tőkéstül, bizonyos évek alatt, némi segély hozzájárulván az ország részéről, letörleszthetnének, nem is említve, hogy ezen jövedelmek szaporodását minden öncsalás nélkül lehet teljes biztossággal reményelni, és így az ország részéről kívántató segély folyvásti csökkenését előre látni.

Hogy az itt felállított példánál az egész ügyet ezélszerűbben lehet gyakorlatban kezelni, örömet megengedjük. Hogy talán a föltételezett költségek rovatában itt ott csalatkoztunk, például tett előszámításainkban, nem akarjuk kétségbe vonni. Hogy a kölcsönvétel más módja, a törlesztés más rendszere, sokkal nyereségesebb lehet, igen elhiszszük. Meglehet, hogy a feltett 62½ millióval nem lehetend épen 250 m. vasutat építeni, hanem például csak 219½ mérföldet, meglehet, hogy 15 millióból például csak 433 mérföld kőut volna kiállitható. Mind ez meglehet, és efelett vitakozni nem akarunk. Mi eszméink részleteihez nem, hanem ragaszkodunk igenis főirányzatához.

Néhány dolog azonban mint elvitázhatlan igazság áll lelkünk előtt. Egyik, hogy országnak csekélyszerű javitgatás, apró foltoztatás, határozatlan tétovázás, mind finanszialis, mind erkölcsi tekintetben a lehető legrosszabb gazdaság, és hogy csak az ilyen, fentebb fővonásilag kijelelt nagyszerű, és minden további halasztás nélkül munkába veendő beruházások és javítások által lehet ezen hazát pangásából kiemelni, anyagi jóllétét's közvetve szellemi emelkedését, nagyban és így észrevehető közsikerrel előmozdítani a

szent⁴ ezt mondhatná valaki. És meglehet, hogy azok többet tesznek. Azonban meg kell gondolni, hogy egy része ezen fönt-vonaloknak már készen van. Kevés van ugyan közöttte, mi teljesen kielégítő állapotban van, de jó nagy terjedelem már megvan, és csak ezélszerű javítást és fenntartást kíván. Ezen fenntartás biztosítása különös intézkedéseket igényel. Eszménk szerint ezen ügyet az országos közlekedési osztály kezében kellene öszvepontosítani. A törvényesen létező közmunka-erő, ennek rendelkezése alá volna adandó, és az eddig attól mentesek ezen teherbe vonása által öregbítendő. A közmunkát, legnagyobb részében megváltathatóvá kellene tenni, és az ebből előálló pénzt az ország pénztárába folyaszítani, a meg nem váltott szekeresközmunkát pedig anyaghordásra szorítani, magát az utakat ahoz értő emberek által készíttetni. Másik ellenvetés ez lehet: „Minek a vasutak mellett ennyi kőut?” De ez csak csalódás, mert hiszen mit ér a vasut, ha hozzájutni nem lehet? Harmadik, hogy a „kőutak költsége alacsonyra van téve.” Meglehet, hogy itt ott többbe kerülne egy mérföld 30 ezer forintnál, de igen számos helyen 1/3-ába vagy felébe sem kerülne.

nemesi végpusztulását megakadályozni. És ez az egyik. Másik pedig az: hogy illy beruházásokat tehetnünk, teljességgel nem utópia, hanem előttünk nyitva álló lehetőség, mind a szükséges kölcsönök, mind az évenként végezhető tekintetében — mihelyt elhatározzuk magunkat, 1) ezen működés alapjául szolgálendő olly közjövödelmekről gondoskodni, mellyekhez a haza öszves népe járuljon; 2) az országos kölcsönök hathatós emeltyűjét épen itt, ezen jövedelmező beruházások körül, minden tétovázás nélkül, mielőbb és nagyobb szabásokban használni. És van még kettő, miről nincs legkisebb kétségünk. Egyik az, hogy egy ilyen valódi reformnak nagyobb szerü rendszere, melly az anyagiakat a szellemiekkel karöltve viszi előre, csak ugy lehető, ha az eddigi tehermenteseket nem a végett veszszük igénybe, hogy az eddigi teherhordók vállairól terheket vegyünk le, hanem a végett, hogy a mi tőlök telik, mind azt egyelőre szellemi és anyagi országjavításra fordítsuk. Másik pedig az, hogy a közjövödelmek általunk javasolt nemei könnyűséggel folynának be, ha tudniillik 1) egy uttal annyi szabadságot nyerne a magyar kereskedés, mennyit a fenálló körülmények között csak nyerhet, és ha 2) a közjövödelmek nevezetes része arra használtatnék, hogy illyen nagyszerü beruházások, minden halasztás nélkül munkába vétethessenek. Ezen hypothesiseket feltéve, azt hisszük, hogy az általunk említett közjövödelmeztetés rendszere, nemcsak általában az ország anyagi erejét legkisebbé sem esökcentené, hanem tetemesen emelné, 's az egyesekre is alig-alig hozna olly új terhet, melly már eddig is egy vagy más módon nem nyomta vállalkat. A mi meggyőződésünk szerint ezen uton a közös teherviselés elvének teljes győzelme, minden erőtetés nélkül, rövid időn kimaradhatlan; más eljárással, ha keresztül vihető volna is, de azonos volna a közös szegénység, közös szorongás, közös pangás és közös nyomorúsággal!

A magyar finanziaák illyen alakítása mellett, rövid 12 év alatt, a közoktatás tőkét gyarapíthatjuk 1,200,000 fttal, tanintézetekre az eddigi költségeken felül, minden valláskülönbség nélkül árasztva szét ezen jótéményt, kiadhatunk 3,400,000 ft pögöben*), börtönjavításra 2,400,-

*) Itt némi magyarázat szükségesnek látszik. Egy elébbi helyen példa gyanánt gazdaszati és ipariskolákra évenkénti 100,000 fttal, elemi iskolákra ugyanannyit vettünk fel. Ez kevésnek látszhatik. Azonban meg kell gondolni, hogy a közoktatás mezején, tanintézetek felállítása körül, elegendő alkalmas tanító egyének hiánya miatt, egy előre hamar haladni nem igen lehet. Más az, hogy a közoktatásra szánya már most is léteznek nevezetes tőkék és javadalmak. Ehez járul,

000 ftot, közintézetekre 1,200,000 ftot, a törvénykezés-javításra 3,600,000 ftot, közigazgatására 7,200,000 ftot; kereskedésünk szomszédainkkal vámmentes, a külfölddel a mostaninál sokkal szabadabb lehet — anyagiakba 94 millió volna fektetve — a Lajos-ut birtokunkban, a fiumei kikötő kijavitva — készen állhat a vas- és kőuti hálózat a legfőbb vonalokon, vizeink nevezetesen javítva, és hajózásra alkalmasokká téve, áradásaiknak nagyobbára gát vetve; a főutvonalokon szilárd hidak könnyíthetik mindenütt a közlekedést! Minden nagyítás és öncsalás nélkül az lehet ez ország képe rövid 12 év múlva.

Oktatás, közigazgatás, törvénykezés, kereskedés, közlekedés, teherviselés rendszerei, ha nem is tökéletesen átalakítva mind, de legalább tetemesen megjavítva, és további tökéletesítésre előkészítve lehetnek. Illyen lehet egy conservatív reform első győzelme, 's illyen az új korszak a magyar évkönyvekben. Igen is conservatív reform; mert főtartaná, sőt biztosítaná azon lehetőséget, hogy a mi hátra van, az békés uton, nyers erőszak és reactiók nélkül, megtörténhessék — és biztosítaná egyszersmind a kormány és nemzet közötti jó egyetértés fennmaradhatását, vagyis inkább létrejöttét, mert eltenné láb alól azt, mi a létező viszonyt eddig leginkább mérgező, tudniillik azon különbséget, melly a magyar és ausztriai anyagi érdekekkel bánásban létezett. A magyar mindennemű iparának fejlődése, önszárnyára volna eresztve, nem mesterkélne körüle senki, vámtételecskék fel- vagy leszállításának nyomorult eszközével! El volnának hárítva az akadályok, mellyek eddigi virágzását gátolták, és megszerezve azon segédeszközök, mellyek előmozdíthatják. A 19dik században, 's az emberi értelem mai haladása mellett, csak ez kell és szabadság! És azon nagy előny, hogy volna országos pénzerőnk, hogy nem kellene minden szükséges 100 ezer forint miatt másra szorulnunk, kunyorálnunk, pirulnunk, hanem támaszkodhatnánk magunkra, minzsebeinkre, min hazafi készségünkre és erőnkre, tenni és tehetni mennyit a közjó kíván, könnyen és megerőtetés nélkül, a mikor szükséges! Bevalljuk őszintén, ez a hazának azon képe, melly-

hogy a felállított példában évenként 100,000 ft tökéletesíteni javasoltatik, miből következik, hogy már a 6dik évben évenként 230 ezer, a 12dikben 260 ezer és így tovább-tovább, mindig több több volna e célra fordítható. Aztán az általunk felvett példában, a közjóvedelem mint állandó vétetik fel, mindig ugyanazon somában. Már pedig bizvást lehet reményleni, hogy annak néhány rovata, a közjólétnek a történendő javítások folytában kimaradhatlan gyarapodása mellett emelkedni fog. Nem volna tehát könnyebb, mint ezen fölösleget mindig oktatási célokra fordítani — természetesen minden valláskülönbség nélkül részesítvén az oktatás áldásaiban a haza minél több lakosát,

be mi bele szeretünk. Nem eszméink részleteibe, hanem azon eredményekbe szeretünk bele, melyeket főirányzatuktól várunk. Adjatok más hölgyet, mellyel ölelkezhessünk, de adjatok termékenyt és ne meddőt, adjatok szépet és ne rideget — mindenekfelett pedig ne haragudjatok, hogy sajnálnunk lehet csupán izlésteket, ha másfélével is készek vagytok ölelkezni!

Ez volna az ország képe rövid 12 év múlva. És kérjük: ez volna-e, ha a házi- és hadiadó körül bibelődünk? ez lesz-e képe az országnak, ha anyagi javításainkat nyereszkesedők kényére bocsátjuk, ha kölcsönköltől félünk, és mert magunktól nem telik, inkább semmit sem teszünk, minthogy felvegyük, a hol kapható és javunkra fordítsuk? Kérjük: miben fekszik nagyobb könnyítés, abban-e: ha egy pár milliót levesszünk az adófizető vállairól, és a magunkéra véve, mellyek többet még most nem birnak, cselekvési képességünket csökkentjük — vagy abban-e: ha a mi terhet megbirunk, azt elveszszük ugyan a magunk vállára, de arra fordítjuk, hogy rövid 12 év alatt, mintegy 130 milliót fektessünk be szellemi és anyagi javításokba? Ugyan ne csaljuk magunkat! Hiszen az általunk említett javítások, sokkal bizonyosabban emelik a mostaninál kétszerre nagyobb erőre a haza öszves népének teherhordási képességét, mint azon könnyítés, mellyet terhek levételével, még azon képtelen esetben is eszközölni lehetne, ha a mostani teherhordókról minden terheket most mindjárt egyszerre levennénk! Csak az Istenért! szokjunk egyszer már hozzá nem azt nézni, hogy megtapsolnak-e ma, hanem arra figyelni, elismeréssel fognak-e rólunk emlékezni azok, kik 10—20—50 év múlva jövendenek!

És ha ez lehet, rövid 12 év múlva, ezen hazának képe, kérjük mi: a mostani teherhordó okosan tenne-e, ha mostani terhei egy részének más vállakra tételétől várná inkább boldogulását, mint szellemi és anyagi állásának ilyen javításától? és nem egészen oktanul cselekednék-e az eddigi tehermentes, ha egy pár millió direct terhet, a haza javáért vállalni, ha pipázási szabadságát (!) megadóztatni engedni vonakodnék? Hiszen magok azon roppant jótétemények, hogy kereskedése a szomszédokkal vámmentes volna, és így az e cím alatt eddig fizetett indirect adó zsebében maradna, vagy abba belevőne mindazzal együtt, mit a kereskedés mostani akadályai mellett fizet és nélkülöz — hogy birtoka országos tűzkármentő intézet és a fiskalitás megszüntetése által biztosabb volna, hogy hitelintézet felállítása által kölcsöntökhöz a mikor kell, könnyebben juthatna, az urbéri tartozások illő áron megváltását ugyanennek folytában lehetővé téve és gyorsítva látná, hogy a közlekedési eszközök javítása következtében, adás-vevés-

beni könnyüségai nagyobbak volnának mint eddig, sőt hogy egyenesen csak ez által jutna nagy része piacához, hogy utazás mellett tetemes időt és pénzt kimélné meg, hogy birtokának értéke mind ezek következtében megkétszerezetnék, hogy 80 millió pengő forintnyi kültőkének az országba szivárgása által a forgópénz mennyisége tetemesen szaporítottatná, hogy a közbátorság, a törvénykezés és büntető rendszer javítása által öregbitve, a közigazgatás tökéletesítve, a közoktatásban részesülés könnyítve volnának, egy részről nekünk annyi eddigihaszonatlan és fölösleges költség megtakarítását tennék bizonyosan lehetővé, más részt pedig a tulajdon minden nemeinek annyira magasabb jövedelmességét következtetnék az ő javára természetesen és így kimaradhatlanul, mindennemű ingó és ingatlan tulajdon becsét annyira emelnék, miszerint úgy a tehermentes, mint a teherhordó valódi és gyógyíthatlan vaksággal vannak megverve, ha be nem látják, hogy midőn az egyik némi terhet vállal, a másik pedig eddigi terheit tovább hordozza, nemcsak nem vesztenek számításilag és szorosán pénzüleg semmit is, hanem mindketten tetemesen és bizonyosan nyernek, — ha be nem látják, hogy mind ezek sokkal többet gyarapítják erszényöket, mint a mennyit abból elvonnak! És kérjük, csupán forintok és garasok körül forog-e az egész kérdés, mikor arról van szó, felemelni a hazát, hogy ne csak azért szerethessük mert haza, hanem azért is, mert megtaláljuk benne mind azt, a miután az emberi kebel, Isten által beleöntött tökéletesedési vágyánál fogva, méltán és ellenállhatlanul sovárogoz?!

Azonban nézzük, mi volna az ország finansziális helyzete ezen 12 év múlva, mikép lehetne egy tökéletesebb teherhordási rendszerre általmenni, és a közszolgálat szükségéről azon-túlra is kellőleg gondoskodni?

A pénzügy további kifejlése példában.

Félebb egy táblázatot közlénk, melly példában tünteti elő azon eljárást, melly mellett rövid 12 év alatt, az ország közlekedési osztálya 94 millió p-ftot fektethet anyagi javításokba, ha évenként 2 millió 400 ezer forint állandó jövedelemmel rendelkezhetik, és mégis a 13dik évben csupán annyi terhe volna az országnak, mennyit legnagyobb részben a magok ezen beruházások jövedelmei fedeznének. Számokban kifejezve, a fölhivott táblázat eredménye következőleg fejti ki magát :

Azon legrosszabb esetet véve fel, hogy az ország a szükséges kölcsönöket, törlesztést bele értve, mindvégig 6°/_ore venné fel, a 13dik évi szükséglet állana 80 millió kölcsön után . . . 4,800,000 ftból.

A jövedelem ellenben imigy fejt ki magát az ott felvett számok alapján :

Azon hypothesisben, hogy a vasutak 250 mértföldnyi összefüggő terjedelemben, és egy szakadatlan hálózatot képezve, mely a folyamok és kőutakkal összeköttetésbe van téve, és az ezeken helyt foglaló mozgalom által élénkítettik, egymásra nem hoznak többet a 13-dik évben, mint a mennyit a pest-váci magában álló, 4¹/₂ mértföldnyi kis vonal 1ső évben jövedelmezett, t. i. kerek számmal minden mértföld mintegy 22 ezer 500 ftot — ezen vasutak nyersen jövedelmeznének az országnak 5,600,000 ftot.

Miből, ha felteszszük, hogy a kezelés, tisztviselőség, fentartás hason tapasztalatok nyomán 50 petet elnyel, vagyis 2,800,000 ftot.

Maradna tisztán 2,800,000 ft.

vagyis a felszereléssel együtt befektetett 62¹/₂ millió 4¹/₂ percentje *).

Már ha azon valószínűtlen esetet teszszük is fel, hogy a csatornázás még ekkor semmi jövedelmet sem

*) Itt azt lehet talán ellenvetni . „4¹/₂ petre számítani nem lehet, mert hiszen Belgiumban sem hoznak a vasutak többet, és mi Belgium mozgalma a magyar várható mozgalomhoz képest!“ Igaz, Belgiumban nem hoznak még most a vasutak egészen 5 petet, — ámdé egy német mértföld vasut ottan 1,200,000 frankba kerül átmérőleg, az-az : majdnem két annyiba, mint nálunk. „Igen, de nálunk is többé fog kerülni egy mértföld 250,000 ezüstforintnál egyre-másra.“ Megvalljuk, hogy ezt nem hiszszük, föltéve természetesen, hogy minden fényűzés nélkül, szilárdul, de szerényen építünk, a földkisajátításokat magunknak minélélebb biztosítjuk (ezt, ha az ország épít, könnyü tenni) és olly egyéneket alkalmazunk, kik ez ügy körül már sokat tapasztaltak, mások rovására szerezvén tudományukat. Egyes pontokon, hol nagyok a legyőzendő nehézségek, talán 4—500 ezerbe is fog egy mértföld telni, megengedjük, de az ország sikabb vidékein, hol ugyszólván, alig van legyőzendő nehézség, hol a kisajátítandó föld olesó, hidakra alig van szükség stb., bizonyosan 250 ezerbe sem fog telni. Az ansztriai statusvasutak, mellyek tulnyomólag legnagyobb része tömérdek természeti nehézségekkel küzd, egyre-másra 500,000 ft pögbe telnek mértföldenkint.

ad, hanem kezelése azt egészen elnyeli; ha azon legrosszabb esetet vesszük is fel, hogy a kőutak nem hoznak többet tisztán, mint csupán egy percentumot, és így évenként 15 millió tőke után csak	150,000 ftot.
ha fölteszszük, hogy az ország a vizek körül működő egyesületeknek megengedi, hogy csupán 5 petet fizethessenek folyvást, és ezzel a tőke is legyen 30—40 év alatt törlesztve, és így, hogy az e rovat alatt kiadott 4,700,000 ft tőke folyvást csak	235,000 ftot.
jövedelmez, hidak és a Lajos-ut pedig épen semmit sem jövedelmeznek tisztán, mindezen igen valószínűtlen és legrosszabb eseteket felvéve is világos, hogy az országnak évenként	3,185,000 ft.
jövedelme volna csupán ezekből; mihez, ha hozzáadjuk azon rendes jövedelmet, melyet példánkban felvettünk, és mely az országos közjövödelmekből a közszolgálat ezen ágának jutna vagyis	2,400,000 ftot.
az tűnik ki, miszerint évenként	5,585,000 ft.
pengőről lehetne rendelkezni; miből, ha a kamat és törlesztési szükségletet levonjuk	4,800,000 ftal
már a 13dik évben	785,000 ft

pengő fölösleggel rendelkezhetnék a közlekedési osztály, és a 80 millió kölcsön kamatainak fizetése és így az ország hitele tekintetében teljes biztosságban lehetne, ha úgy tetszik, aludni, — noha, véleményünk szerint, országnak aludni soha sem szabad, — ezen fölösleg, a mint a befektetések jövedelmei szaporodnak, természetesen öregbedvén. És így állanánk a fölvett legkevésbé kedvező esetekben, és abban különösen, ha az ország máskép hozzájok nem juthatván, a kölcsönöket, törlesztést bele értve, mind 6 petre venné fel, és így bizonyos évekig mindig ugyanazon somma volna kamatolások és törlesztések végett szükséges. Mert hiszen egészen máskép állana a dolog, ha p. o. 5 petes kamat mellett és 12 évig semmi, azontul pedig egyszer mindenkorra meghatározott p. o. évenkénti 1 petes tőkefaragás kötelességével vétetnének föl a szükséges tőkék. Ez esetben ugyanis már a 14dik évtől kezdve, minden évben kevesednék az évi szükséglet, minden kamatok kamatoltatása nélkül is; mert ha például 80 milliótól a 13dik évben

megfizettetik az 5 petes kamat, erre kell	4,000,000 ft,
ha 1 petes tőke, kihuzatván sors szerint ennyitérő	
kötelezvények számjai vagyis ha lefizettetik . . .	800,000 ft

igaz ugyan, hogy a 13dik évden 4,800,000 ftra

volna szükség, de már a 14dikben kevesebbre, és így mindig tovább tovább kevesebbre, mert a visszafizetett tőkéktől kamat többé természetesen nem jár. És ezen fokozatos esökkenése az évenkinti szükségletnek azon pillanattól kezdve, mikor kölcsön nem tétetik többé, még nagyobb lehet, ha mindjárt az első kölcsöntől kezdve egy törlesztési pénzalap képeztetik, p. o. eleinte a tőkéknek megfelelő egy fél, később egy perccnttel, és ezen pénzalapnak kamatai is tőketörlesztésre fordíttanak, és minden évben több-több kötelezvények kihuzatnak és visszaváltatnak. De még a felebbi legroszabb esetet téve is fel, megjegyzendő, hogy nem ugyan a 13dik, hanem az első kölcsön vételétől számított 33dik évtől kezdve, nagyobb szabásokban csökkenne az évi szükséglet, mert az általunk felállított példában az első évben 5 millió vétetvén 6 perccntre ugy, hogy 33 év alatt ezzel a tőke is le legyen törlesztve, világos, hogy ezen év bekövetkeztével ezen tőke már visszafizettetett, és így az annak megfelelő 300,000 ft évi járandóság is meg van már kimélve, és már csak 4 millió 500 ezerre van szükség a 34dik évben; — ugyanazon példában a 2dik évben 7 millió kölcsön vétetik fel ugyanazon módon, tehát a 34dikben már le is van fizetve, és így a 35dik évben ismét 420,000 ft kiméltetik meg, és így tovább a 35től kezdve évenkint 450 ezertől egész 510 ezerig a mint t. i. $7\frac{1}{2}$ milliótól egész $8\frac{1}{2}$ millióig terjedő kölcsönök vétettek fel. Még ezen legroszabb esetben is az első évtől számított 46dik évben nem volna többé semmi adóssága az országnak, disponibilis jövedelmei pedig évenkint a 33dik évtől kezdve, csupán a kamat-kimélések által mintegy 480—500 ezer ft pögvöl szaporodnának, még azon egészen valószínűtlen esetben is, ha a vasutak és egyéb befektetések jövedelmei, mindig csökönkönyösen ugyanazon fokon vesztegelnek! Nem szenved azonban kétséget, hogy olyan kölcsön-felvételi és törlesztési combinációk, mellyek az évi szükségletet kisebb fokon tartják, és így a disponibilis jövedelmeket kisebb mértékben veszik kamatolás és törlesztés végett igénybe, habár ez utóbbit távolabbra nyújtják is, a közszolgálat érdekében sokkal inkább ajánlhatók, mint az általunk például és főleg csak azért felállított eljárási mód, hogy minden öncsalás mellőztessék, és még a legfélétekenyebbek is meg legyenek nyugtatva. Mert hiszen annyi bizonyos, hogy ha egyszer az ország, önjavaért kölcsöntőkékhez folyamodik, ez

esetben, ha tudniillik azoktól bizonyos évek mulva teljességgel szabadulni kíván is, és be nem érve a kamatolással, nem tartja czélszerűbbnek tőketörlesztés helyett folyvást investálni azt is, mi törlesztésre volna szánható, mindenesetre igen közönyös marad, vajjon a 46dik vagy pedig az 56dik évben lehet-e elmondani: „nincs országos adósságunk!” (sőt sokkal czélszerűbb, ha még később lehet ezen kiáltásra fakadni, mert így időközben is nagyobb mértékben lehetne a befektetéseket folytatni, s aggódni soha sem volna legkisebb okunk) csak a kamatolásról és törlesztésről legyen kellőleg gondoskodva, és a fölvett tőkék gyümölcsözőleg legyenek befektetve.

Mi nem tétovázunk azt állítani, hogy azon befektetések mellett, melyeket említünk, 80 millió közadósság, nem olly teher, mely miatt a legföltékenyebbek is aggódni lehetne méltó oka. És azért nincs is nekünk aziránt kétségünk, hogy ilyen befektetésekre, kölcsönpénzt igenis kapnánk, eleinte valamivel sulyosabb, később jutalmasabb föltételekre — de más részt azt is hiszszük, hogy ha p. o. 12 millió forintért csupa pensylvaniai börtönöket s kórházakat akarnánk építeni, és e végből keresnénk pénzt, hitelünket már kezdetben magunk döntenők fel, és pénz helyett, vállvonítással találkozánk. Azonban hagyjuk mind ezen számokat, mert azok végtelenül variálhatók, és különben is csak példák, annak kiderítésére fölhozva, hogy gyümölcsöző befektetések végett, lehet tenni országos adósságot teljes biztossággal, mind a kamatok mind a tőkefaragás tekintetében, és ha kívántatik, bizonyos évek mulva ismét vissza lehet menni közadósságtól szüzességünkre, melyet sokan igen nagy boldogságnak tartanak, noha ha hajadonainkat megkérdezzük, feleletök nélkül is meggyőződünk, hogy a szüzesség csak úgy jó, ha nem tart túl a rendin hosszú ideig.

Mind ez, mi itt és előbb mondva volt, csak az első 12 évet illeti, pedig azontul is gondoskodni kell a közszolgálatról, és tőkélyesebb adórendszerre is által kell menni. Igaz, és épen ez az, miről most szólni kívánunk.

Tizenkét év olly időköz, mely alatt szép tapasztalás gyűjthető, és biztosan csak ennek fonalán lehet valami kevésbbé tőkélyesről valami más tőkélyesebbre átmenni, mert a tőkély, vagy az ahoz közelítő állapot, bármiben is nem kezdet, hanem hoszasabb kísérletek eredménye szokott lenni. Átmenni azonban mindenesetre kell, és nem is volna nehéz többé, mert hiszen világos, hogy 12 évet úgy mint említők, használva, a haza öszves népének s az eddig tehermentes osztályoknak teherhordási képességét annyira gyarapítottuk, a direct és indirect utoni közjóvedelem-szerzés módjai iránt ollyan tanulságos tapasztalásokat sze-

reztünk, miszerint azontul eligazodni, a haza népének különböző osztályai között teherhordás körül behozni az igazságos arányt, elhatározni magunkat az iránt: direct vagy indirect uton kívánjuk-e egy részben vagy egészen a közjövedelmeket kiállítani, jövedelem után akarjuk-e az illetőket fizettetni, micsoda terhet akarunk róni a földbirtokra, millyet a tulajdon egyéb nemére, keresetmódra 'sat.? már könnyü, sőt valóban lehető csak ekkor leend. És ha azon rendszer mellett kívánunk maradni, hogy a földadó legyen azontul is a közjövedelmek fő forrása, mulhatlanul szükséges is lesz már akkor e tekintetben valami definitivumra menni által, mert a földadó ingatagsága mellett birtokbiztosság és mezőipar nem létezhetik, nem fejledezhet. Igenis ekkor valami definitivumra, az alapokat tekintve, átmenni kellend és lehetend is. Mert ugyan vannak-e most e tekintetben olly biztos adataink, mellyek segítségével, például csak azt az egyet, hogy bizonyos terhek közösséget föltéve, az eddigi teherhordók és eddigi tehermentesek azt micsoda arányban viseljék, az igazság némi megközelítésével elhatározhatjuk? Van-e tapasztalásunk az iránt, hogy mikép hat az indirect adónak akármelly újból behozatandó neme? De egészen máskép fogunk állani azon 12 évi experimentum után, mellyet emliténk. Nem tagadjuk, hogy experimentum az is, de ezen mezőn lehetetlen a kísérleteket elmellőzni, 's a feladás arra szorítkozik: nem tenni nyaktörő kísérleteket, nem tenni ugrásokat, nem markolni igen sokat, hanem többet szorítani. Annyi terhet róva most csak az eddigi tehermentesekre, mennyit pusztulás nélkül elbirhatnak, az indirect utoni közjövedelem-szerzés egy, de gyümölcsöző nemével kísérletet téve, 's ezen 12 évet szellemi és anyagi befektetésekre serényen és nagyban használva, gyökerében támadtuk meg a teherhordás elleni idegenséget, megnyugtattuk az eddigi teherhordókat, mert eddigi terheik könnyebb viselését eszközöltük, és alapot tettünk le, szilárdat és termékenyt, mellyre a közjövedelem előállításának azon módját, melly az igazság és czélszerűség combinált igényeinek lehetőleg megfelel, biztosan fektethetjük reá. A józan ész erejét, és a tények ellenállhatlan logikáját kellene megtagdnunk, ha ezen reménnyel nem bizatnók magunkat.

Föltéve már azon esetet, hogy ezen 12 éven túl is az addig követt közjövedelem szerzési rendszer mellett maradunk, annyiban, hogy direct és indirect uton kívánjuk azt beszerezni, 's föltéve tovább azon valószínűtlen esetet, hogy az általunk példában fölhozott jövedelmi források között az indirect adó, daczára a történt befektetéseknak és vagyonsági gyarapodásnak, melly azokból következik, még sem hozna többet, mint a mennyit példánkban fölvevünk, azon kérdés áll termé-

szetesen elő, hogy mikép lehetne a közszolgálat folytonos szükségéről gondoskodni, (mert hiszen az általunk például föltett kiadásokkal, az ország szellemi és anyagi szaporodó szükségei örökre fedezve, bizonyosan nincsenek) és egyszersmind a teherhordásnak arányosabb rendszerét hozni be a haza öszves népe közé?

Számokkal világosított példa.

Ez már ekkor épen nem volna nehéz, azonban itt is bizonyos fokozatokon keresztül lehetne csak valami definitivumhoz eljutni. Mindenekelőtt meg kellene már ekkor szüntetni az eféle fizetési rovatokat, mint: „háziadó, hadiadó“ és meghatározni a közjövedelem forrásait, mellyek eredménye mind az országos pénztárba foly, és abból a törvényhozás rendelkezéséhez képest különböző czélokra fordítatik. A feladás e szerint arra szoritkoznék, ezen források megalapításánál igyekezni azon, hogy a hazának minden lakosa méltányos arány szerint járuljon a közszükségek fedezéséhez, és továbbá, hogy az ilyen jövedelmek valóban hozzanak annyit, mennyire szükség van. Gyakorlatban következőleg mutatkoznak, számokkal világosítva az e rendbeli teendők.

A például fölvett 12 év alatt nem kellene a behozott jövedelem-szerzési módon változtatni, hanem várni, megvigyázni, mikép fejti ki az hatását, és ez iránt minél tökéletesebb adatokat szerezni igyekezni. Mielőtt azonban lefolyna ezen idő, czélszerűnek mutatkozik, egy pár évvel előbb, törvényhozás utján megfontolni: vajjon megmarad-e azontul is az addig követett rendszer és mennyiben? Ezen megfontolásnál leginkább az fogja a vitatás sarkát képezhetni, mik legyenek a direct és mik az indirect források, és ki vigye és micsoda arányban az elsőket? Elemeire visszavive így fog a kérdés hihetőleg állani: mi a 12 év utáni évenkénti szükség, hogy azt fedezni lehessen, mik legyenek a direct és indirect források? a direct terhek körüli törvényes elvek, micsoda javítást kívánnak? ezekből a nemesség azon kétmilliót vigye-e csak, melylyet addig vitt, vagy többet vigyen-e? és ha többet viszen, mennyi legyen az? a nemnemes többet vigyen-e mint eddig, vagy kevesebbet? és ha kevesebbet, a hiány miből fedeztessék, a nemes több fizetéséből-e, vagy újból behozandó jövedelem-forrásból? Ha a kérdés következőleg fogna is állani: „mi legyen a föld- és ingatlan birtok terhe, nem tekintve arra, hogy ki birja?“ ezalatt, gyakorlatban mégis az fog feküd-

ni, mit most itt fen említünk. És ez elég nagy baj, melly a gyakorlati megoldásnak sok nehézséget gördíthet elibe.

Eszménk szerint ezen bajból csak úgy lehet szabadulni, ha finansziális alapelvünknek fogadjuk el azt, hogy közjövödelmeinket, tulnyomólag legnagyobb részben, indirect uton akarjuk kiállítani, és a földdel meg ingatlan birtokkal csak mérsékelt terheket akarunk vitetni. Ezen elv alapjára helyezve magunkat, sokkal kisebbek már a nehézségek, mert meg lehet határozni a föld terhének maximumát már ekkor. Tekintve ugyanis azt, hogy a történt befektetések folytában mennyire gyarapodott annak teherhordási képessége, más részről birva a lefolyt időköz alatt szerzett adatokat, ezen kettős alapon, meg lehet határozni azon definitivus terhet, s o m m á b a n kifejezve, mellyet a 12 év után, emelkedő progressióban folytatva mindaddig, míg a maximumot el nem éri, a nemesi birtok vigyen. Az így sommában kifejezett teher, kivetttén a törvényesen megszabott elvek szerint az e g y e s birtokra, ki fogja egyszersmind mutatni a földteher azon kulcsát, mellyet végeredmény gyanánt általánosítani kívánunk, és a mellyel az addig erősebben megrótt nem-nemesi földbirtok terhét, e g y f o r m á v á tenni, képezi a bizonyos fokozatok szerint megoldandó feladást. Hogy azonban így járhasunk el, kettőnek kell megtörténni, vagy 1) az addig létező indirect forrásnak annyit kell jövedelmezni, hogy az ebből várható felesleggel lehessen a még akkor erősebben megrótt nemnemesen érezhetőleg könnyíteni, direct terhet vevén le róla, — vagy 2) új forrásokról kell gondoskodni. Az első eset ha valószínű is, de föl nem tehető, hogy annak beállítását föltéve csupán segélyével legyen valamely érezhető könnyítés eszközölhető, mert a közszükségek is szaporodnak — nem marad tehát egyéb hátra, mint a második eset előidézésen igyekezni, és egyenesen ezen módhoz folyamodni, melly a célhoz biztosan elvezet; szabadjon számokkal világosítanunk eszménket.

Fölvettünk elébbi példánkban országos évi jövedelmet	5,600,000 ftot
Vegyük azt, miután kevesebbel valami jelentékenyebbet és érezhetőt kivinni alig lehet, a 12ik év alapjául tovább is. Ellenben tegyük fel, hogy az 1857ki országgyűlés azt határozza, mikép ezen 12dik éven túl a nemesség már nem 2 milliót, hanem tekintve a hasznára tett nagyszerű befektetéseket, és egyéb javításokat, mint definitivus terhet évenkint	1,000,000 fttal
többet fog fizetni; számítsuk továbbá ide a fe-	

lebbi példa szerint az anyagi befektetések legkisebb jövedelmét	3,185,000 fttal
láttnivaló, hogy ezek a 13dik évben	9,785,000 ftnyi
összevet képeznének. Ha ettől kezdve, a házi és hadi adókat is az országos pénztárba folyaszttjuk mellyek jelenleg együtt tesznek mintegy	8,500,000 ftot
az tünik ki, hogy évenként a törvényhozás	18,285,000 fról
rendelkezhetnék. Ámde ebből az országvédelmi költség és a megyei beligazgatás, ha mindig csak eddigi fokán marad is, elnyel évenként	8,500,000 ftot
a mult számokban például felvett közszükségek, ha nem szaporodnak, hanem mindig ugyanazok maradnak is, elnyelnek évenként	3,200,000 ftot
a felvett kölcsönök kamatai és fürlesztése	4,800,000 ftot
és így a 13ik évben legalább is szükség van	16,500,000 ftra
és így nem marad több, mint	1,785,000 ft

mellyel az eddigi teherhordókon, ennyi teher levéve rólok, már a 13ik évben könnyíteni lehet. Azonban: ha így járunk el, első az, hogy igen lassan fogunk haladhatni, másik az, hogy a szaporodó közszükségekről nem lesz kellőleg gondoskodva. Így tehát nem lesz más mód, mint ugyanakkor, midőn okos és méltányos egymásutánál a nemesi földbirtok terhet lassankint növeljük, behozni már ezen 12 év után mindjárt az országos jövedelmek más nemeit is, és azok legkisebb reménylhető jövedelmét vevén fel számítási basisul, elrendelni, hogy mennyi fordittassék belőlök közszükségek fedezésére. Tegyük fel például, hogy valamely fényüzési tárgyakra vetett adó, és egy mérsékelt bélyeg-díj, az eddigi forrásokhoz hozzáadattak, és a 13dik évben behoznak 1,500,000 ftot és ugyanakkor, a felebbi példa szerint az egyéb jövedelem 18,285,000 ftot teszen, úgy hogy összesen 19,785,000 fról lehet rendelkezni, ez esetben módjában áll a törvényhozásnak azt mondani: országvédelemre rendelék 5,300,000 ftot megyei igazgatásra 3,500,000 ftot *)

*) És így 300 ezerral többet, mint példánkban felvevénk.

különféle (előbbi cikkekben példával világositott) közczélokra	3,600,000 ftot, *)
az anyagi javításokra felvett kölcsönök kamatjára és törlesztésére kell	4,800,000 ft
Anyagi javítások tovább folytatására	1,085,000 ft

évi szükség összege 18,285,000 ft,

mivel pedig az évi jövedelem, mellyről rendelkezhetni	19,785,000 ft
ha ebből az évi szükség összege, mint felebb levonatik, világos, hogy marad	1,500,000 ft

mellyel már a 14dik évtől kezdve lehet az eddigi teherhordók terhét könnyíteni, és azt mondani, hogy ennyivel kevesebb vettessék ki rájuk már a 14dik évben és azontul is mindig kevesebb annyival, mennyivel a jövedelmek szaporodnak. És ez így mehet folyvást mindaddig, míg a nemesi földbirtok terhének maximumát el nem éri, a nemnemesi pedig annak vonalaig le nem száll, a mikor az adózási tárgy ilyen megkülönböztetése : „nemesi, nem-nemesi birtok“ természetesen megszűnik, és a földteher mennyisége törvényesen mondathatik ki minden illy különbségtetés nélkül. Ha a létező jövedelemforrások szaporodó jövedelmei nyújtják ezen módot, annál jobb, egy részöket a szaporodó szükségek fedezésére, másik részöket az aránytalan terheltes kiegészítésére lehet mindig fordítani. Ha ez nem megy, új jövedelmi források teremtése által kell a dolgon segíteni.

És ez az egyik methodus. A másik, melly szinte lehet megfontolás tárgya, az volna : a direct terhek közötti arányosságot, nem új jövedelmi források teremtése utján eszközölni, hanem az eddigi teherhordókon meghagyva terheiket, azok arányaig vinni föl fokokint az eddig tehermentesek direct uton terheltesét. Itt azonban meg kell jegyezni, hogy ezen methodus azon elvet rejti magában, hogy a közszükségeket tulnyomólag direct uton kívánjuk földözteni, a mi csak azon esetben volna ajánlható, ha ezen direct ut nem az eddig követett elavult módokból állana, mellyek szerint földre, fejre és egyéb ingó vagyona vettetik bizonyos teher, hanem ha a jövedelmi adó valamely tökélyhez közelítő és kevésbbé zaklató módját foglalná magában és merőben abból állana. A financztudomány haladása és más, sokat próbált nemzetek e nembeli kísérletei e tekintetben, meglehet, nem sokára

*) És így 400 ezerrel többet mint felvett példánkban.

kezünkbe adandják az eligazodási fonalat. Egyelőre nem tehetünk egyebet, mint azokat feszült figyelemmel kísérni és rajtok lehetőleg okulni.

Lesznek talán, kik azon sok milliós számokon akadandnak föl, melyeket felhozánk. Ezek azt vegyék nyájas figyelmökre, hogy országgazdaságról van szó, melly nem forintok és garasok, hanem természeténél fogva milliók körül forog.

Dohányfüst megadoztatásának okai.

A vámügyi eligazodás, összekapcsolva a dohány iránti intézkedéssel — melly nélkül sem vámmentes kereskedést a birodalommal nem létesíthetünk, sem köpénytárunkat kellő erőre rá nem segíthetjük — eszménkben, mellözve az apróbb részleteket, fővonásilag következőleg mehetne végbe:

Nekünk ugyan saját véleményünk szerint nem volna ellenünkre legkisebbé is, ha a vámügy s minden, mi vele összeköttetésben van, már most és végkép eligazítatnék, de mivel mindenhez szokni kell, és nem alap nélkül állíthatni, miszerint rövid idő alatt alapos tapasztalásokat gyűjteni nem lehet, ilyenek nélkül pedig előre huzamos időkre intézkedni bármi irányban is, nem czélszerű: ennél fogva az ország a kormánnyal egyelőre csak rövid időre, p. o. három országgyűlésre, vagy ha ezek összes folyamatát három évre, a közbenső időt pedig kilencz évre tesszük, szabatosabban 12 évre igazodnék el. Ezen eligazodás következőkben állhatna: A) a kormány megszüntetné végkép és örökre az ausztriai határszélen irányunkban fenálló vámokat, s lemondana tökéletesen azon jogról, hogy azokat valaha visszaállíthassa, az alább következő egy esetet, a hozzá kapcsolt megszorítással, kivéve. Továbbá határozottan letérne a külföld irányában az eddig követett tilalmi rendszer ösvényéről, s az egész birodalmat és így bennünket is magában foglaló olly vámtarifát állapítana meg ugyanakkor a külfölddeli kereskedelemre nézve, a mi meghallgattatásunk mellett, melly az általunk előbbi szakaszinkban már értelmezett szabad kereskedés, azaz mérsékelt vámok elvének hódolna, s biztosítékokat nyujtana mind arról, hogy az így meghatározott vámok, az általunk megbizandók meghallgattatása nélkül, felebb ne emeltethessenek, és hogy azon kiviteli czikkeink, melyek az ausztriai birodalomban fogyasztási adó alá esnek, az ugyanekkor

kölcsönös egyesség útján meghatározandó mértéknél magasabb teher alá, semmi kigondolható célból ne vonathassanak, mind pedig arról, hogy a dohánynak természetese az ausztriai birodalom azon tartományában, hol eddig megengedve nem volt, ezentul is tiltva maradjon s a császári dohány-haszonvételi kormányzóság dohánybeli szükségéit előlegesen és tulnyomólag legnagyobb részben honunkból pótolandja. — Ellenben a magyar törvényhozás B) közértelemmel törvény által és örökre megszüntetné a mi határunkon, a birodalom irányában fenálló magyar harminczadot, s annak jövedelme helyett a kir. kincstárt egy bizonyos, kölcsönös értekezés útján meghatározandó évenkénti sommáról, megnyugvását eszközölhető módon egyszer mindenkorra biztosítaná, melly hogy az ország részéről minél könnyebben előállíthatassék, a megszűnő harminczad helyett, melly az adózásnak egy neme volt, más neveiről az adózásnak gondoskodnék, 's rendelkeznék törvény által 1) a dohányról, 2) az eddig tehermentes földnek és osztályoknak az ország közpénztára részére leendő állandó fizettetéséről. A dohányra nézve kimondaná, hogy a törvény kihirdetésétől számított 12 évig a burnótnak, szivaroknak gyártása és mind ezeknek, mind a fogyasztásra készített dohánynak árulása az országot illeti egyedül, 's a fogyasztók szükségéiket csak ettől vásárolhatják, és határozná azok ellen, kik e törvényt áthágják. A föld-haszonvétel szabadságát biztosítaná, és a dohánytermesztés szabadságát fenhagyva, határozná azon módokról, mellyek a közjövödelmek megrövidítésének elkerülése végett, a termesztés feletti ellenörködés mellett megtartandók volnának. Kimondaná, hogy leveles dohányt valamint eddig, ugy ezentul is mindenki annak adhatja, a kinek akarja, csakhogy magát valamint az eladó, ugy a vevő a közjövödelmeket biztosító ellenörködés alá vetni, 's portékákat, mihelyt az eladásra alkalmatossá lett, az ország külön vidékein elegendő számmal felállítandó és közfelügyelet alatt állandó raktárakban tartani kötelesek. Meghatározná a törvény azon főelveket, mellyeknek alapján köttetnék meg az országos dohányhaszonvétel iránti szerződés a kormányval. — Mivelvén ugyanis a felebbi törvényekre nézve az egyesség, azok alapján szerződés köttetnék a közbirodalmi kormányval. Ezen kormány magára vállalná a felebb A) alatt előadottak teljesítését, 's csupán azt kötné ki, hogy ha a dohányhaszonvétel iránt hozott törvényt a meghatározott 12 év lefolyta után fentartani nem kíváná többé az ország, és a fogyasztásra elkészített dohány, burnót és szivarok gyártását, készítését és eladását ismét a régi, mindenkinek szabad lábra kíváná állítani, ez esetben szabadságában álljon az ausztriai határszélen, de egyedül csak a dohány becsempészését akadályozható felügyelő-hivatalokat felállítani,

minden egyéb kereskedési cikk ez esetben is teljesen vámmentes maradván. Ellenben a magyar törvényhozás meghatalmazott kiküldöttei, viszonzásul a magyar harminczad örökös és tökéletes megszüntetését pactálnák 's lemondának a magyar törvényhozás nevében azon jogról, hogy az valaha visszaállíthatassék. A szerződő felek mindketteje által ratificáltatván ezen szerződés, az törvénybe iktattatnék. Ezután még egy volna hátra, t. i. - intézkedés az országos dohányhaszonvétel kezelése iránt. Ez iránt a magyar királyi kamarával, mint a felség meghatalmazottjával, köttethetnék legezélszerűben egy a törvényre fektetett további szerződés, mellynek ereje mellett 1) az országos rendek meghatalmazott kiküldöttei az országos dohányhaszonvétel kezelését és a belőle várható jövedelem behajtását a törvény fenállása alatti 12 évre a magyar kamarának adnak által. 2) A szerződés megtartása feletti ellenörködés végett az ország főkormányzékét hatalmaznak fel. 3) Kikötnek, hogy a kezelő-személyzet a honban született, vagy már hosszasabb itt-lakás által meghonosított 's magyarul tudó egyénekből álljon, 's az ügyvitel hivatalos nyelve magyar legyen, 's egyezkednének annak száma és fizetése iránt. 4) Mivel e szerint a dohány közadózás tárgya volna, hogy minden önkény el legyen távoztatva, szerződésileg megszabnák a fogyasztásba átmenendő különféle dohánycikkek és gyártmányok eladási árának maximumát. 5) Biztosítanak a közönséget, hogy izlésének és különféle igényeinek a dohánycikkek és gyártmányok lehető legnagyobb választékossága, jósága és jutányossága által meg legyen feelve. 6) Biztosítanak czélszerű intézkedésekkel a dohánytermesztő érdekét. 7) Intézkednének a burnót- és szivargyárnokoknak, mint a kik egy addig szabad keresetmód további folytatásától elzártnának, igazságos kármentesítéséről. — 8) Szerződésileg intézkednének mindazon módokról, mellyeket ovatosság, kiméletesség és körültekintés egy olly szokatlan dolognak, mint a dohányhaszonvétel országosítása, behozása körül megtartatni parancsol. Ezen szerződés a szerződőfelek mindketteje által ratificáltatván, szinte törvénybe iktattatnék.

Fővönásilag illy formában lebeg szemünk előtt a vámügyi eligazodás és vele szoros összeköttetésben álló országos pénztár létesítéseinek lehetősége. Nem volna általa compromittálva semmi alkotmányos elv, sőt mindegyik erősítve. Az ország megkímélné azon vámokat, mellyeket eddig az ausztriai határszéleken fizetett, 's mellyek legnagyobb részben őt nyomták, a harminczad helyett pedig csakugyan annyit érot, de könnyebben fizetne, nyerne vámmentes kereskedést a birodalommal, szabadabbat a külfölddel. Dohánytermesztése biztosítva volna — egyed-
 áruság sem termesztés- sem kereskedésre nézve nem volna behozva, mi

a nyers terméket illeti, 's egyedül a fogyasztásba menő dohány, magasabb országos tekintetéből, volna közhasznosítva. Nevezetes jövedelmi forrást nyerne az ország, a dohányhaszonvétel évi feleslegéből, melyet az eddig tehermentes földből és osztályoktól származó jövedelemmel, úgy a só felemelt árából kerekedő summával öszvesítven, készen volna a közpénztár, mellyről az ország rendelkezhetnék, mellynek hova fordításáról számot kérhetne, 's mellynek segélyével immár kölcsön felvevítésére is levén így módja, nagyobb szabásokban investálhatván ezen parlag hazát, nagyobb lépésekkel haladhatna a művelődés, polgárosodás és rendezett társadalmi állapotok pályáján. A kormány végre nem magyar tartományai részére vámtmentes kereskedést nyerne velünk, legjelentékenyebb jövedelmeinek egyike a csempészség ellen meg volna ótalmazva, elintézve végképen a legtöbb panaszra és keserűségre okot szolgáltatott régi bajok egyike, 's ezáltal a magyarhonnali jó egyetértés és a birodalmat alkotó országok jó szomszédtsága jelentékeny és nagybecsű biztosítékokkal öregbítve. Illy lehető eredmények megérdemlik, hogy megfontoljuk, vajjon nincsen-e itt ideje, miszerint felhagyjunk elvégre azon idegenséggel, mellyel minden állandó teherviselés ellen oly sokáig, de magunkra nézve minden haszon nélkül viseltettünk, 's fel számos oly balítélettel 's elfogultsággal, mellyek miatt ennyire elmaradtunk, 's pangó állapotunkat valóságos petrefactummá képeztük ki.

A dohánykereskedés a vámügyi kérdéssel mikép függ össze, azt már bőven kifejtettük. A dohányjövedelem országosítását következő előnyök ajánlják: 1) Behozatván az indirect adózás ezen neme, nevezetes, közczélokra fordítható jövedelemre tesz az ország szert, mellynek folytonos emelkedését már annál fogva is bizvást lehet reményleni, mert sem a dohányfogyasztás sem a népesség száma és annak vagyonossága tetőpontjokat nálunk még el nem érték. 2) Mert ennél kevésbé nyomasztó neme az adózásnak alig hozható be, nemcsak azért, mert a dohányfogyasztás tulajdonkép fényűzésnek neme, és gyakorlatban igen könnyű úgy intézni a dolgot, hogy az ebeli adózás a méltányosság elvei szerint nagyobb mértékben érintse az eddig tehermentes vagyonosabbak vállait, mint az eddig is teherhordó kevésbé vagyonosokét, hanem azért is, mert az eddigi dohányfogyasztó közönségnek tulnyomólag legnagyobb része úgy is 2dik, 3dik, 4dik kézből vásárolván ebeli szükségét, a dohányjövedelem országosításával alig eszközöltetnék egyéb, mint az, hogy azon nyereség, melly eddig a nyerészkedők, kereskedők és kalmárok zsebébe folyt, azontul az ország pénztárába folya, megtoldva legfelebb is valamelly mérsékelt ráadással, melly az e nembeli adózást képviselné. 3) A dohányjövedelem országosítatván, megszün-

hetnék Magyarország és az ausztriai tartományok között minden vámolás; tökéletesen vámmentes és vámolási kutatásoktól ment kereskedés állhatna be, a mi meg nem történhetik, valamig ezen indirect adózás nálunk nem létezik, mert miután az ausztriai tartományokban a dohány és burnót eladása statuskezelés alatt áll, és ezen formában mint indirect adó létezőn, brutto 14 millió pöföt hoz be évenként, ha a vámvonal megszüntetnék 's nálunk a dohány dolga mostani állapotában maradna, természetesen a nálunk statuskezelés alatt nem álló dohány és szivar is, úgy, mint minden egyéb portéka, egészen szabadon és vámmentesen menne be honunkból Ausztriába, és mivel már ezen okoknál fogva is a mi burnótunk, dohányunk és szivarainknak olcsóbbaknak kellene lenniök, mint az Ausztriában a status által árult dohányok, burnótok és szivaroknak: természetes, hogy ott a mi czikkeink fogyasztatnának, 's az ottani statusjövedelem vagy egészen megszűnnék, vagy tetemesen csökkenne, a minek hogy az ausztriai kormány ottani financiait kitenni akarhassa, róla józanul föltenni nem lehet, és így még azon esetben is, ha minden egyéb cikk vámmentesen bocsátatnék be honunkból Ausztriába, a vámvonalnak és velejáró kutatásnak, következőleg forgalmi nehezítésnek meg kellene maradni, hogy az egy dohánynak, burnótnak és szivarnek bevitele megakadályoztathassék; már pedig valamint a roppant költségű vámvonal és vámvonalí őrizetet csupán az egy dohányért fentartani nem méltó, úgy ránk nézve is a vámmentesség csak félnyereség, ha az egy dohány miatt a kutatási és velejáró forgalmi nehezítési vámrendszer továbbra is fennmarad. Ebből az derül ki, hogy egyedül a dohányjövedelem országosításában fekszik azon mód, melly teljesen vámmentes, és vámvonalí kutatások és akadályok nélküli kereskedést biztosíthat nekünk az ausztriai tartományokkal, — ezt bármiféle egyéb indirect adó, 's a harminczad megváltása nem tehetik még magokban. 4) Mert azon alkalmatlanság, melly ezen adózás behozása mellett egyesek kényelmét és eddigi szokásait éri, a mellett hogy minden új adózásnál elkerülhetlen, sokkal kisebb mégis, mint azon kár (sőt azal szembeállítva egészen elenyészik), mellyet az összes hazának és anyagi gyarapodásának tesznek naponként már magának azon ténynek következményei, hogy ezen országnak népe legközelebbi szomszédaival szabadon és vámmentesen nem kereskedhetik, annyival inkább annak, hogy a vámoknak egyes tételei a forgalmat positive nehezítik; midőn más részről azon haszon, mellyet egy nevezetes, közczélokra fordítható országos jövedelem teremtése által eszközölni lehet, sokkal általánosabb többekre és meszebbre terjedő és kiható, mint azon alkalmatlanság, mellyet az egyesek különben is csak addig érezhetnek, mig ezen új

neméhez az adózásnak hozzá nem szoknak. 5) Ajánlja a közjövedelem ezen nemét valószínű jövedelmezősége és azon könnyűség, mellyel az előállítatik; világos ugyanis, hogy sokkal kényelmesebb és könnyebb bárkinek is adójának egy részét öntetszése szerint akkor fizetni le, mikor egyszersmind magának az élvezet egy bizonyos nemét megszerzi, mint akkor, midőn az adószedőnek tetszik. 6) Ajánlja azon körülmény, hogy a körüle szükséges közfelvigyázat és ellenőrködés kevesebb nehézséggel járna, mint a fogyasztási adók más nemeinél, mert dohánytermesztéssel és gyártással a haza népének sokkal kevesebb része foglalkozik, mint p. o. bortermesztéssel, vagy marhatenyéztéssel. 7) Ajánlja azon körülmény, hogy a dohány- és szivarfogyasztás mindinkább terjed, és így az ország fölserdült férfinépességének majdnem egész összegét érné ezen indirect adó.

Szabadon füstölők rettegései és lecsilapítási kísérlet.

Nézzük az ellenvetéseket is, mellyeket a dohányfüst megadóztatása ellen felhozni lehet.

Iső ellenvetés. „Az eddig adózott népnek terhei már ugy is elég súlyosak, nem kell újakat hozni nyakára, mert az eddigieket is alig bírja.“

Felelet. A népnek adóterhei magokban és általában véve nem nagyok, és ittott csak azért súlyosak, mert aránytalanul vannak elosztva, rendetlenül beszedve, nagyobbára gyümölcstelenül beruházva, 's mert az ország szellemi és anyagi fölemelésére nem történik az, a mire mulhatlanul szükség van, és mi a nép teherhordási képességének nagyban gyarapítására egyedüli hatályos eszköznek mutatkozik. Ezen javítások azonban olly nagy sommákat igényelnek, mellyeket egy vagy több osztály maga ki nem állíthat, hanem csak a haza összes népének hozzájárulása és közremunkálása, következőleg elkerülhetlenül szükséges, hogy ezen felebbi bajokon segítsék, és az eddig tehermentesek vállaira is tétessék állandó direct-teher; mivel azonban ez nem lehet annyi, mennyit a felebbi javítási célok kívánnak, tehát mulhatlanul szükséges egy részről, egyszersmind más uj és jelentékeny közjövedelmekről is gondoskodni (mi azonban csak ugy történhetik, ha ezen közjövedelmekhez a haza népének minél nagyobb öszvege járul) és igenis, méltányos

más részről, hogy ezen új források gyakorlati jövedelmeztesítésénél tekintet legyen arra, miszerint a kevésbé vagyonos néposztály ezeken kívül más terheket is viszen.

2dik ellenvetés. „A magyar eddig szabadon pipázott és szivarozott, és ezen szabadságát nem fogja feláldozni, mert ő szabad nemzet, tehát füstjét megadóztatni nem engedi.“

Felelet. Szabad füstölhetés még nem szabadság. Igaz, szabadon pipázott, szabadon utazott, szabadon ivott, szabadon szántott-vetett, szabadon korteskedett, szabadon féktelenkedett, szabadon nyomorgott, szabadon tespedt, szabadon szorongott, szabadon sülyedt alább alább vagyonában, szabadon hirdetett akárhányszor csődöt, szabadon sovárgott a jobb után, szabadon ringatta magát örökös csalódásokban, szabadon ébredezett egyszer-másszor hosszú álmából fel, és számtalan egyéb jó és rossz dolgot tett szabadon; — de mi haszna volt mindezen szabadság mellett a hazának? És aztán ki tette mindezt szabadon? Az 500 ezer kiváltságos. És ennek is mi haszna volt mellette? Szabadon pipázott, de a dohányt és szivart legnagyobb része mégis jó drágán más-tól vette. Szabadon utazott, azaz: utvámot nem kértek tőle, de még is akadt és fölfordult akárhányszor a sárban, szekere és kocsija eltört a rossz utakon, 's egy 20 mértföldnyi ut több pénzébe és alkalmatlanságába került, mint másutt egy kevésbé szabad 200 mértföldnyi ut. Szabadon ivott, azaz: a maga borától adót nem fizetvén, szabad volt neki azt meginni, mert hiszen jól eladni és könnyen, egy részben a magas vámok miatt, úgy sem volt módjában. Szabadon szántott-vetett, azaz: nem fizetett adót földjétől, de nem is tudta természetményét jól és könnyen eladni, hacsak éhség nem dúlt az országban, mert nem tudta piacra szállítani, ha két napig esett az eső, és mert minden pangott a sok szabadság mellett, tehát nem volt, a ki megvegye; és így, ha csakugyan pénzre volt szüksége, vagy elvesztegethette jószágát — szabadon, vagy aláírhatta a 24 petes váltót, és aztán exequáltathatta magát 's szídhatta az átkozott váltótörvényt — szabadon. Szabadon, azaz büntetlenül korteskedett és féktelenkedett. Szabadon, azaz háborítatlanul macskazenézett; szabadon, azaz a kárt sem térítve meg, verte be az ablakokat; szabadon hanyagolhatta el hivatalát; szabadon, azaz büntetlenül követhetett el bármiféle kihágást, és — a mi legtöbb — elmélyedve ezen látvány gyönyöreibe, szabadon, azaz nem fizetve semmit ezen közhasznú (!) előnyökért, nézhette, hogy milly vidító és napról napra szebb az ilyen szabadság mellett az ország képe! Mindezeket az 500 ezer kiváltságos szabadon tehetette, a 12 millió nem kiváltságos pedig szabadon nézhette, és ebből állott ezen egész szabadsági komédia hasznának

egész összesége! Egy nagyszerű szabad komédia (Freitheater), mellyről a szerepelők és nézők egyiránt hiszik, hogy ingyen-mulatság, de a melly mellett egy részök megtaszigáltatik, meghül, bereked 's a nagy hőség és tolongás miatt megbetegszik, más részök pedig órájának, tárczájának eltüntét, tyukszemét és bordáját fájlalja, mindnyája pedig számot vetve magával, azt találja, hogy ezen ingyen igen drágán van megfizetve! És ha mindezen ugynevezett szabadságnak megszorítását parancsolólag követeli, épen a szabadság megtisztult fogalma egy közhasznúbb és emberhez illőbb szabadságnak föltámadt érzete, ugyan lehet-e hinni, vagy kívánni, hogy épen az olyan nyomorúság, mint a pipafüst és burnótbúz adómentessége fog kivételt képezni 's ez lenni épen az, mihez nyulni nem fogunk?

3dik ellenvetés. „Igen, de ezen füstölési szabadságot vérével szerezte a kiváltságos.“

Felelet. Nem hiszszük, hogy a Zrinyiek, Kinizsyek, Dobók 's azon számtalan mások, kik harczainkban elvérzettek, ezen pipafüstös szabadságért ontották volna vérüket; kellett lenni valami szebbnek, nagyobb-nak, magasabbnak, mi őket lelkesítette. Az angoloknak is voltak Marlboroughjaik, 's Nelsonjaik; a francziák egy Turennet, Vaubant, Napoleont birtak; Ausztria a nagy Eugénnel, Laudonnal, Károly főherceggével és Schwarzenberggel büszkélkedhetik. Mind ezek hazájokért vittak számos csatákat, de azért nem voltak olly szerencsések, a pipafüst és burnótbúz adómentességét megmenthetni, és hazájok hálája kíséri mégis emlékezetüket. És miért lettek volna a mi hőseink szerencsésebbek? Angliában 1846ban már 43 millió pengő ftot, Franciaországban 107 millió frankot, Ausztriában pedig 14 millió pengő ftot jövedelmezett nyersen a pipafüst és burnótbúz, és csak egy czélszerű törvény kell, hogy nálunk is 3—4 millió jövedelme legyen az országnak ezen ártatlan forrásból. És azért épen ne tartsunk tőle, hogy a Zrinyiek, Kinizsyek 's Dobók megforduljanak koporsóikban. Sokkal nagyobb és nehezebb dolgokra valának ők készek a hazáért, mint arra, mit mi a mai nemzedéknek tanácsunk! Ők vérrel adóztak, mi békesség idején egy részben pipafüsttel is beérjük. Igaz, ők cselekvő katonák, és nem declamáló szónokok és perveszti prókátorok valának, mint mi ma, — de épen ez a legfőbb ok arra, hogy a pipafüstöt megadóztassuk, mert miután mi amugy is annyi és olly füstöt és gőzt terjesztünk szerte széjjel szónoklatainkkal, mellyet a finacziának legnagyobb mestere sem képes megadóztatni, illő legalább, hogy azon füst, mellyet pipázás utján gomolyogtatunk az égnek kék azúrja felé, hozzon jövedelmet az országnak, — jö-

vedelmet, mely legalább egy részben pótolja azon kárt, melyet szónoklataink és szószaporításaink füstje okoz minduntalan.

4dik ellenvetés. „A dohánytermesztés fogna elpusztulni mellette, — példa rá Franciaország, Ausztria.“

Felelet. Franciaországban 86 departement közül, ha jól emlékszünk, csak 7ben, legfeljebb 13ban szabad a dohánytermesztés, és ott divatozik is, — egyebütt meg van tiltva. Ez ott bizonyosan azért történik, mert a status több jövedelmet képes szerezni, ha legnagyobb részben külföldön veszi a dohányt, mint ha a hazában termesztetik. Ausztriában, Galiciát és Tyrolnak egy részét kivéve, általában meg van tiltva a dohánytermesztés, tehát nem lehet arról szó, hogy elpusztul a status monopolium mellett. Galiciában pedig az éghajlat nem épen kedvező voltának dacára meglehetősen díszlik minden monopolium mellett, és évenként mintegy 90 ezer mázsát állít ki. Azonban nem is arról van szó, a mi eszméink szerint, hogy monopolium hozassék be, mint az Ausztriában vagy Franciaországban létezik mely egy év alatt 107 vagy 35 millió váltóforintot hozzon, vagy mint Angliában egy év (1846) alatt 270,019 mázsa behozott dohány és burnót után, 43 millió 190 ezer forint pengő vámjévedelmet adjon az országnak, vagyis minden mázsát egyremásra véve, $159 \frac{26}{27}$ ft. pengővel drágítson csupán a status javára (nem is említvén, hogy a nyereszkeskedő, kereskedő, bizományos, boltos, alkusz 'sat. költségét, díját, befördített pénzének és előlegezéseinek kamatját, kereskedői nyereségét 'sat. még ezen kívül mind a dohány- és burnótfogyasztó közönségnek kell megfizetni, mely ezen címek alatt a dohány árán felül bizonyosan legalább is még 50 pctet fizet), és így dohány és burnótbeli élvezetét, csupán a statuspénztárába menő adó fejében 43 millió pöföfttel fizesse meg a fogyasztó évenként. *) Nem arról van szó, hogy a dohánytermesztés megtiltassék, vagy csupán bizonyos vidékekre szoríttassék. Nálunk a feladás egészen más. A feladás az: a dohánytermesztés eddigi szabadságának fentartása mellett nemcsak azt eszközölni, hogy Magyarország az ausztriai birodalom dohánybéli szükségét tulnyomólag legnagyobb részben fedezze, az önmagáét hasonlólag kiállítsa, külföldrei kivitelét nemcsak megtartsa, hanem gyarapíthassa, de mind e felett még azt is, hogy az országnak a dohány, szivar és burnót belfogyasztásából egy mérsékelt 3—4 millió pöföftnyi jövedelme legyen.

*) Ezen adatok sir Robert Peel tamworthi választóihoz intézett iratából, és a parlament elibe adott hivatalos adatokból vannak véve.

Jelenleg a dohány dolga következőleg áll: az évi középtermés 600—700 ezer mázsá között ingadozik. Ebből az ausztriai dohányjöveldelmi igazgatóság, három évet (1843, 1844 és 1845) átmérőleg véve, megveszen 300—310 ezer mázsát*). A hazában elfogyasztatik mintegy 200 ezer mázsá (vágott dohány, szivar és burnót formájában), külföldre vitetik 70—80 ezer mázsá, a többi nyereszkesedői raktárakban és a természetőknél hever. További tény, hogy a vágatlan dohány mázsája nagyban és egyremásra véve, 4 és 12 pőgfő áll — csak a legfinomabb, de nem nagy mennyiségben termő fajták ára rúg fel 12—15 ftról pőgfőben egész 20—25 pőgfő ftiig. Ehez járul, hogy a dohánytermesztés az országban csak helyenkint divatozik. Vannak igen sok megyék, hol épen nem, mások hol alig, mások ismét hol csak néhány községekben divatozik, úgy hogy egészben véve az országot, annak tulnyomólag legnagyobb részében a dohánytermesztés nem divatos, és 3 mázsára téve egy hold termését 200—230 ezer holdnál többet a dohányültetvények alig foglalhatnak el. E szerint tehát a hazai dohányfogyasztó közönség tulnyomólag legnagyobb, kiváltképp pedig kaputos része, mely legtöbbet és legdrágábbat fogyaszt, nem önmaga által termesztett, hanem 2ik, 3ik, 4ik, 5ik kézből vásárolt dohányt, burnót és szivarokat fogyaszt, és a honi vágott dohánynak fontját 7—8 váltó garastól egész 2 ftiig, a szivaroknak százát 50 krtól egész 5 ftiig fizeti — midőn más részt a külföldi szivaroknak százát 2 ft 30 krtól váltóban egész 25 ftiig 3ik, 4ik, 5ik kézből vásárolja, és vagy még drágábban fizeti, mint a hogy Ausztriában ugyanazon fajtákat az aerarium árultatja, vagy alig valamivel olcsóbban. Így levén ezek, világos 1) hegy alig foglalkozhatnak több, hazánkban rendszeren és eladás végett dohánytermesztéssel 75—85 ezer családnál, (ha egyremásra egy család termesztését 7—8 mázsára teszszük) hogy következőleg olcsó dohányt csak a népnek ezen osztálya szí, meg még az, mely csupán önszükségére valami keveset termeszt. 2) A népnek hasonlíthatlanul nagyobb része jelenleg sem szí olcsó dohányt, hanem ezen élvezetet elég drágán fizeti, csak hogy a kiállítási ár és vételi ár közötti különbség, mint a nyereszkesedő, kereskedő, szivargyáros, alkusz, bizományos, boltos nyeresége, és díjának képviselője, ezeknek zsebébe és nem az országnak pénztárába vándorol. 3) Minthogy pedig

*) Ezenkívül hozat még, erősebb szivar és burnót-gyárthatás végett is mintegy 18—20 ezer mázsányi amerikai dohányt és szivarokat — rendszeren nem többet, ha csak több mostoha dohányesztendő nem jönne közbe (milylen volt p. o. az 1846iki) mert 2—3 esztendőre mindig előre el van látva ezen igazgatóság magyar dohánynyal, és csupán az 1845ki bő dohányesztendőben 400 ezer mázsánál többet vásárolt honunkban.

(ezen iparág természeténél fogva is) a népnek leginkább azon része foglalkozik dohánytermesztéssel, melly szegény, pénzre szorult, és így természetményét többnyire előre eladni kénytelen, és mivelhogy chez még azon körülmény is járul, hogy az ausztriai dohányigazgatóság lévén a termés mintegy felének megvevője, a dohányárak magokat az általa megszabott árakhoz természetesen alkalmazták, és így azon nyereszkeskedő, ki a végett vásárol, hogy a dohányt nyereséggel az aerariumnak adja el, természetesen a termesztőnek kénytelen kisebb árt fizetni; mind ezekből világos az is, hogy a vevők concurrentiája ezen tényleges körülmények között a termesztőnek nem kedvez annyit, mint mennyit a termesztő ezen mostoha állása kedvez a nyereszkeskedőnek, úgy, hogy 4) egy olyan combinatio, melly mellett a termesztőtől megvételvé il-lendő áron a termesztett dohányynak legnagyobb mennyisége 3d., 4d., 5dik kéz helyett, egyenesen 2dik kézből jutna a fogyasztó kezeibe, nemcsak nem hatna nyomasztólag a termesztésre, hanem azon biztosságnál fogva, mellyet a termesztőnek nyújtana, és azon egyéb könnyüségek mellett, mellyeket vele öszvekötni lehet, azt bizonyosan gyarapítaná. Világos tanúsága ennek az, mi hazánkban az aerarium dohányvásárlása körül történik. Néhány év óta az aerarium visszatért a helyes utra, és dohányszükségletének túlnyomólag legnagyobb részét, olyan áron, melly a termesztő fáradságát illőleg jutalmazza, első kézből, egyenesen a termesztőtől vásárolja; 's hogy magát előre biztosíthassa, kamat nélküli előlegezéseket tesz a dohánytermesztő községeknek, és a felett nagyobb dohányültetvényeket alapító egyes birtokosoknak is. Az előlegezéseket kapott termesztők lekötelezik magokat, hogy bizonyos évekig az aerariumnak adandják termésöket, minden évben bizonyos mennyiséget. Ha nem terem annyi, meghosszabbítatik a szerződés. És mindamellet, hogy az aerarium maga szabja meg az általtvételi árt, örö-mest szerződnek vele a termesztők, sőt elibe mennek ajánlataikkal, mert tudják, hogy előre kapnak kamat nélkül pénzt, a mértékben meg nem csalatnak, 's egyébkint sem zaklattatnak. Ezóta szemlátomást emelkedik a termesztés. Ezt azonban csak a status teheti; kamat nélkül előle-gézni, a lekötött mennyiségre évekig várni, nyereszkeskedő bizonyosan nem fog. Pedig ez nem egyedüli mód, melly által a termesztést 's töké-letesedését előmozdítani lehet. A legjobb dohányfajok magvainak in-gyen szétosztása, jutalmak, oktatás a kezelésben és művelésben a na-gyobb ültetvényeknél rendszeresítve és tovább terjesztve, mintadohány-ültetvények alapítása 'sat. szinte igen hatályos eszközök lehetnek. Mind ezekből azt vonjuk ki, hogy a dohányjövödelem országosítása mellett, nemcsak nem fog csökkenni a dohánytermesztés, hanem a fentebbi ser-

kentő módok alkalmazása mellett, bizonyosan gyarapodni, 's a természetők nagyjának fáradsága jobban jutalmaztatni mint most.

Mind ezekre támaszkodva, az átmenet a mostani állapotról egy másra, oly felette nehéznek nem látszik. Hogy azonban kivihető legyen, 1) szeliden, törvényes, alkotmányos uton kell történnie, 2) dohányiparunk jelen és jövőendő érdekeit megőriznie, 3) szokásainkat, 's a fogyasztó közönség izlését mennyire csak lehet, respectálnia, 4) az országnak az egész birodalommal vámmentes, a külfölddel pedig a mostaninál szabadabb kereskedést szereznie, 5) törvényhozásunkat jelentékeny közjóvedelem birtokába juttatnia, 6) a létező burnót- és szivargyárakat kármentesítenie, és 7) a honban elfogyasztandó dohány, burnót és szivarok gyártását, a honbeli dolgozó néposztálynak biztosítania, szükséges.

Hogy mind ez nincs nehézség és fáradság nélkül, az igaz, de az is igaz, hogy lehetetlenség benne épen nincs. Eszmének szerint meg volna a fentebbi igényeknek felelve, ha mintegy a következő módon járnánk el.

Legelső lépés volna a kereskedési kérdés tisztábazotata, mint egyik *conditio sine qua non*. (E tekintetben a fentebbiekre utasítjuk a nyájas olvasót). Másik lépés volna, biztosítást szerezni magunknak, hogy az ausztriai birodalom azon tartományaiban, hol eddig a dohánytermesztés tiltva volt, ezentul is tiltva marad, és hogy a z o t t a n i dohányjövedelmi igazgatóság szükségletének legalább is p. o. $\frac{18}{20}$ részét mindig itt fogja vásárolni, ha csak a' termés mostohasága nem kényszeríti, hogy egy nagyobb részét külföldről vegye. Ezután törvényt kellene alkotni, melly körülbelül a következőkről rendelkezne: 1) kimondaná, hogy vágott dohányt, szivart és burnótot, egy bizonyos naptól kezdve, senki más nem gyárthat és árulhat sehol az országban, mint csupán az, kit erre az ország által felállított hatóság megbíz *); meghatározná a törvény ellen cselekvők büntetését, az eljárási módot 'sat.; 2) kimondaná a dohánytermesztés azontuli teljes szabadságát**), és az ellenörködés azon mód-

*) Az eddigi dohány-boltosokat jobbára bizományosokká lehetne tenni. Az egész különbség az volna, hogy azontul az országos gyárakból és raktárakból kapnák az eladásra szánt portékát, és meghatározott bizományi díj mellett árulnák.

**) Mi azt hisszük, hogy a természetőnek meg kellene engedni, hogy saját dohányát szíhassa — természetesen indirect adó fejében fizetvén tőle annyit, mennyit az ország az illy mennyiségtől bevett volna. E szerint csak azon mennyiség meghatározása volna a feladat, melly az egy évi szükségnek megfelel. 70—80 fontnál a legerősebb dohányos sem szí évenkint többet. Ezen móddal a csempészetet és csalásokat, ha nem is egészen, de nagy részt meg lehetne gátolni.

és mértékét, melyet a természet irányában a közhatóság gyakorolhat, és büntetését annak, ki ezen ellenörködés alól magát elvonni, vagy azt kijátszani kívánna*); 3) kimondaná, hogy dohányját senki az ausztriai vagy a magyar igazgatóságnak eladni nem tartozik, hanem adhatja a kinek akarja; 4) kimondaná, hogy dohánynyal, megtartván a' megtartandókat, mindenkinek szabad azontúl is kereskedni; 5) meghatározná a mostani szivar és burnótyárok kármentesítésének módját. (Ehez leginkább pénz kell. Mikép lehet arra szert tenni, az iránt már bőven nyilatkoztunk). 6) Meghatározná, hogy a honi fogyasztásra szükséges honi dohányból készülő dohányok, burnótok és szivarok a honban gyártas-

*) Csekély véleményünk szerint ezen ellenörködés mintegy következőkre szorítkoznék: hogy tudassék ki, hol és mennyi földet kíván dohánynyal beültetni, köteles volna egy bizonyos ideig mindenki bejelenteni a helybeli előljárásnak, (pusztákon a megyeinek), hogy hol és mennyi földet fog dohánynyal beültetni. — Erről bizonyos minta szerint jegyzőkönyv vitetnék, és az illető felügyelőséggel közöltetnék. Junius táján, mikor már a dohányültetés be van végezve, a dohánytiszttség egyéni felügyeleti körutat tennének a dolgok állásának constatirozása végett. Később, mikor már a természethez hozzá lehet vetni, ugyanezt megújítanak, 's a helybeli előljárátság és politikai közhatóság közbejövételével öszeveárnák a termést — miről ismét hiteles jegyzőkönyv vitetnék. Eljönne végre azon időpont, mikor a dohány már fogyasztásra alkalmas, és esomókba köttetik — ekkor bevégeztetnék az ellenörködési működés. A dohány bálókba öszveköttetvén, közhatóság közbejöttével átvizsgáltatnék, és a dohány-felügyelőség bélyegével láttatnék el. Így az egész termés folyvást evidentiában volna. Az így megbélyegezett dohányt vagy az ausztriai vagy a magyar dohányjöveldelmi igazgatóság, vagy végre kereskedő nyereszkedési czállal vagy külföldre kivitel végett vennék meg. Az első két esetben nincs könnyebb, mint felette ellenörködni, az utóbbi esetben már nehezebb, de nem lehetlen, csak azt kell határozni, hogy a kereskedő, ki megveszi, bizonyos idő múlva közraktárba letenni tartozzék. Kellene tehát az ország külön vidékein több illy raktáraknak létezni, hol a kereskedő dohányját addig tarthassa, lehető legkisebb raktári díj mellett, meddig csak akarja, és vagy külföldre nem viszi, vagy a dohány-igazgatóságnak el nem adja. Utóbbi esetben könnyű az ellenörőség, az előbbiben pedig az illető dohány-igazgatósági tiszttség adna kimeneti bolétát, (Ausgangs-bollete) mely a határvámnál átadatván, itt is meg volna az ellenörőség. A megbélyegezett bálók, míg a dohány-igazgatóság vagy a kereskedő kezébe, és innét a közraktárba nem kerülnek, maradhatnának a természetnél, ki reversalist írta alá, mellyben kijelentené, hogy hol fogja tartani, hogy a bált fel nem bontja, a bélyeget róla le nem szakítja, és mikor kereskedőnek eladja, azt az előljárásnak bejelenti, 's vele az eladást elismerteti. Mind ezeket némi részletesb intézkedéseknek, mellyek a törvény rendeletei ellen cselekvők büntetését és a követendő eljárást is megszabnák, ki kellene egészíteni. Közraktárak felállítására külföldre menő magyar dohány hitelét bizonyosan emelné, mert meg lehetne gátolni, hogy külföldre penészes, rothadt, roszul pakolt dohányok mehessenek, és egyéb hiteltrontó családok elkövettesenek.

sanak*), 7) meghatározná az ország rovására árulandó dohányok, szivarok és burnótok fontjának maximumát. (A dohányjövedelem indirect adó lévén, alkotmányos elveknél fogva nem lehet ezen áraknak másképp meghatározni, mint a törvényhozás által). 8) Azon közhatóságot, mely a törvény végrehajtása felett örököljék (ez nem lehet más, mint a helytartó tanács); 9) azon hatóságot, mely az egészséget gyakorlatilag kezelné. (Ez nem lehet más, mint a kamara; azért a) mert csak az ő körében akadnak egyének, kik tudnak ezen dologhoz és az egészséget magyar lábbon vinni képesek volnának; b) mert ha nem kamarai, hanem másféle hatóság vinné ezen dolgot, az ausztriai és magyar dohányigazgatóság örökös surlódásokban élénék; már pedig nem fekszik érdekünkben az előbbit, mely 300 ezer mázsa dohányunkat veszi meg, elidegeníteni; c) mert a magyar kamara, dúsgazdagsága mellett, pénzkezelés tekintetében sokkal nagyobb biztosságot nyújt, mint bármely újonnan felállítandó hatóság; d) mert az ország szerződés mellett adván által a kezelést a kamarának, jogainak épsége, a termesztők és fogyasztók érdeke iránt magának teljes biztosságot szerezhetne; e) mert a kezelésben ekép nevezetes megtakarításokat lehetne eszközölni.)

És ezek volnának fővonásilag azok, mikről a törvénynek kellene rendelkezni. A mi hátra van, az a kamarával kötendő szerződés tárgya volna. Ezen szerződést az országgyűlés által kiküldendők kötnék, egy diétától a másikig; e szerződést ő felsége és az országos rendek megerősítvén, az törvénybe iktattatnék. Ez minden diétán megújíthatatnék, ha úgy kívánná az ország, és a tapasztalás meg körülmények által javasolt módosításokkal elláthatatnék. Ezen szerződés, a számadások viteleinek módját, a helytartótanács ellenőrségének mértékét, a jövő dié-

*) Hogy jövedelmező legyen ezen forrás, a közönség izlésére kell lenni nagy figyelemmel. A mi közönségünk dohány és szivar dolgában nagy választékossághoz van szokva. E felett van sok, ki külföldi szivarokat szeret fogyasztani. A csempészet megakadályozása végett a legjobb fajta külföldi szivarokat is legnagyobb választékosságban kellene az igazgatóságnak árultatni — természetesen a megszerzési árhoz hozzáadva annyit, mennyi az indirect adót képviseli. A honi dohányiparnak ez mindenesetre alig tenne kárt, mert a fogyasztás nagyjához képest mindenesetre csak csekélység maradna ezen külszivarok fogyasztása, de mindamellert módot szolgáltatna a legvagyonosabb osztály megadóztatására és a csempészet megakadályozására. — A létező nagyobb honi szivar- és burnót-gyárak, kármentesítetvén birtokosaik, egyszerűleg az ország birtokába jutnának. A szükséges dohány, burnót és szivar az országban ben lévén gyártandó, a dolgozó-osztály keresetmódjai épen nem szenvednének, sőt közkezelés mellett nagyobb állandóság és biztosságnak örvendhetnének, terjedésök pedig a fogyasztás szaporodtával párhuzamosan haladna.

táig divatozandó dohánybeváltási árakat, a gyárok, raktárak helyeit, az áruló helyek mennyiségét 'sat. — szóval: minden ide vonatkozó détailt meghatározná. A pénz dolgát úgy kellene rendezni, hogy az országnak mintegy 3 millió pengő forint jövedelme legyen tisztán az egészből, a kamara pedig a jövedelem mellett pénzüleg is legyen érdekelve. Ezen új jövedelmet a közszolgálat valamely ágának jobb ellátására lehetne törvény útján szálni. Pénzüleg érdekelni a dolog mellett a kamarát azért volna szükséges, hogy olcsóbb kezelésre nagyobb legyen ingere, és a kormánynak közönyös legyen, ha itt gyártott dohányt, burnótot és szivart az ausztriai tartományokba bevisznek is kisebb mennyiségekben, a mit, nem létezvén többé vámvonal, egészen megakadályozni bajos volna, de a mitől félni még sem igen kellene, mert Ausztriában közkezelés alatt állván a dohány dolga, hogy az ottani dohányárulók az igazgatóságtól kapott gyártmányokat árulják csupán, arra felügyelni nem volna nehéz. —

Illy formán rémlik előttünk a dohányügynek practicumá. Az egésznek életbeléptetésénél vezérelvül azt kellene követni, hogy az új állapotr a történet átmenet minél érezhetlenebb legyen. És így, kivált eleinte, inkább kevesebb jövedelemre kellene törekedni, hogy a nép szokásai az új állapothoz idomulhassanak. Ezen szelid módok megtartása mellett, csempészség, kijátszás, ellenörködés meghiusítása, kivált eleinte, egészen elkerülhetők alig volnának, és nem volna aránylag annyi jövedelme ezen forrásból az országnak, mint a mennyi csak Ausztriának is van, de azért mintegy 3 millió lehetne, mindamellott hogy egyremásra véve, a fogyasztó közönség túlnyomólag legnagyobb része, alig fizetne többet ebéli élvezeteért, mint jelenleg, 's nem is igen venné észre az új állapotot.

És kérdjük: van-é mind ebben ollyas valami, mi Tuhutum és Bendegucz ivadékának derogálhatna?

S o m m á z z u n k.

Midőn össze kezdtük szedni eszméinket hazai ügyeink legfontosbikáról, t. i. a pénzügyről, nem gondoltuk volna, hogy ezen fejtegetések ennyire huzódjanak és illy terjedelemre szélesedjenek ki. A nálunk még alig megvitatott tárgyat, mikor hozzáfogtunk, magunk sem hittük volna illy nagyoknak, és olynakk különösen, mellyről írni alig lehet a nélkül, hogy olyakra is ne terjeszkedjünk egyuttal, mellyek szorosán nem tartoznak hozzá; de ha már a pénzügyet tárgyaljuk, megérintésök alig mellőzhető. Illyen például a közpénz hovafordításának kérdése. Ha azzal foglaltuk el egy ideig az olvasó figyelmét, hogy miből csináljunk közpénzt, természetesen nem kerülhetjük el azt is kifejtteni, hogy mire csináljuk azt. 'S így aztán észrevétlenül tervről tervre jut az író, és így jártunk mi is. Akaratlanul egy egész fizetési és hovafordítási terv lett azon néhány eszméből, mit az olvasó elibe terjeszteni volt csak kezdetben föltett szándékunk. 'S e felett van még más ok is, melly jelen fejtegetéseinket nagyobb halmazzá tévé, mint magunk is szeretttük volna, és ez : a dohány és vámviszony kérdése. Azt hisszük azonban, hogy mind ezen hosszadalmassággal az ügynek kárt épen nem tettünk. Mindenestre legelőbb is bővebb vitásra szolgáltatunk alkalmat. Aztán földerítettük a pénzügyi kérdésnek összefüggését a vámkérdéssel. Megmagyaráztuk, hogy mit értünk az annyi ok nélküli lármát ütött dohányjövendelmestetés alatt. Figyelmessé tettük a birtokos osztályt az o n ö n - m y s t i f i c a t i ó r a, mellyet töle némelleyek harsány szóval kívánnak. Igyekeztünk kideríteni, hogy közlekedési eszközeinket miért kell országos rendszerrrel létesíteni igyekeznünk. Mindezzel bizonyosan igen nagy ingert szolgáltatunk arra az olvasónak, hogy ezen fontos tárgyakról maga is gondolkozzék. Távol vagyunk annak állításától, hogy eszméink esalhatatlanok, terveink mindegyig helytállóak, minden kifogáson felüliek. Meglehet azonban, hogy néhány hasznavehető gondolat találkozik közöttök, melly ahozértő emberek által felfogva és idomítva, az eligazodást könnyitheti és talán valóban elő is mozdithatja. Ezen reményben számítottunk az olvasó engedékeny bírálatára. Mi pedig a conservatív pártot illeti, annak épen nem tétovázunk, támaszkodva kifejtett eszméinkre, a legközelebbi időkre következő jelszót ajánlani : „Fizessünk! közpénzt az országnak! Iskolát, hitelt, közlekedési eszközöket a hazának! Vigyünk szellemi és anyagi javítási célból direct és indirect mérsékelt terheket, a mennyit becsülettel elbírnak; alapítsunk az országnak alkotmányos

financrediát, hogy azt tovább és tovább fejtve, minden rendü közszükség mindenki hozzájárulása mellett fedeztethessék; igyekezzünk a hazának az ausztriai tartományokkal vámmentes, a külfölddel pedig a mainál sokkal nagyobb, és mindennemü prohibitio nyügeitől ment kereskedést szerezni!“ Ennél conservativebb jelszót pártunk nem választhat, mert az egyenesen az ország és önmaga nemesak conservatiójára, hanem melioratiójára van irányozva, ennél egyéb pedig nem lehet politikájának végcélja. Szabad legyen ennél fogva reménylenünk, hogy a conservativ párt eszméinket méltányolni és azokat, mellyeket hasznavehetőknek talál, mint olyasokat, mellyek mind az országra, mind önmagára nézve sokkal hasznosabbak, mint azon tervek, mellyek más oldalokról eddig fölhozattak, czélszerűleg javítva és idomítva pártolásában részesíteni és terjeszteni fogja. Az olvasóhoz pedig még csak két kérésünk van. Első az, hogy eszméinket ne részleteikben fogja fel, hanem összefüggésökben vegye figyelmére és így bírálja. Másink kérésünk pedig az, hogy engedje meg, mikint berekesztésül egy áttekintő pillantást vessünk az egésze, sommázzuk együvé az eddigieket és némi magyarázatokat adjunk még pótlásul.

Olly eszmefejtegetésben, melly gyakorlati és nem merőben elméleti dolgok körül forog, az eredmény, a conclusio, mellyhez jutunk, leginkább azon methodustól függ, mellyet követünk. Ha valamely tételt, mint esalhatatlant, mint olyat, mellyhez szó nem fér, melly dönthetlennül igaz, állítunk oda a nélkül, hogy akár annak elemezésébe ereszkedünk, akár magunkkal a gyakorlati valósíthatás iránt számot vetettünk volna elébb, és beérjük azzal, egy ilyen tételből aztán csak a következményeket huzni ki és ezeket állítani fel mint okvetlenül teendőket, gyakorlatilag valósítandókat: ugy többnyire egészen hamis, a tények 's az élet által nem támogatott, a valódi szükségek által nem postulált conclusiókhoz fogunk jutni. Ugy rémlik előttünk, hogy azok, kik a házi és hadiadó nemesség általi birtokaránylagos és minél elébbi elvállalásában panacaeát keresnek, ezen hibás methodust követték. Ők nem azon kérdést tevék magoknak: mi baja van ezen hazának, mennyiben orvosolható az pénzzel? és a mennyiben pénzzel orvosolható, mikép lehet azt előállítani? mikép lehetne ezen országnak a közszolgálat szükségéinek megfelelő financiára szert tenni? a teherhordási rendszert ezen czélból mikép kell átalakítani? mikép idézni elő az összes nép teherhordási képességét, mint azon alapot, mellyen minden valamire való finantzrendszernek fenekelnie kell? hogyan és micsoda természetes rendben állanak e tekintetben a teendők és a kivihetőség valószínűségei, fölfelé, magunk körül és lefelé tekintve? — nem ezen kérdések iránt igyekez-

tek tisztába jöni, hanem oda állították mint axiómát a következőt : „a nép jelen terheit nem bírja; Magyarország okvetetlen anarchiának és pusztulásnak megy elibe, ha a nemesség a hadi és háziadó viselésében mielőbb nem osztozik.“ Ebből aztán igen természetesen folyt a következmény : „tehát a nemességnek mielőbb el kell vállalni a házi és hadiadót, és pedig birtokaránylag.“ Hogy ezen conclusióhoz teljességgel nem lehet eljutni, ha a kérdést másképp állítjuk, az minden további elemzés nélkül világos.

Vannak bizonyos irányzatok az eszméknek törvényhozásra vonatkozó rendében, melyek hagyománykint ivadékról ivadékra szállva által, magokat befészkelik összes gondolkozásunkba, és mint axiómák minden vizsgálat nélkül elfogadtatva, az igazság kiderülhetését végtelenül akadályozzák, és egyébkint is nagy kárt tesznek. Vannak továbbá bizonyos állapotok, melyeknek anomáliái hosszabb fenállásuknál fogva magokat eszméinkbe úgy beleszővik, hogy azoktól alig tudunk szabadulni. Ilyen irányzat finanziaális politikánkban a negatív irány, adórendszerünkben pedig azon mód, mely szerint kiállítottuk eddiglen azon közjövedelmeket, melyek léteznek. A magyar nemes rendes teherhordás iránti idegenségét jó ideig azon atyáskodással szerette szépítgetni, melyet a terheket rendesen hordó nép iránt tanusítani igyekezett. Az, hogy ő maga rendesen terheket nem hord, nyomta némileg lelkiismeretét, és így azzal akart magán könnyíteni, hogy legalább az adózó nép terheinek szaporodását lehetőleg gátolja. Ezen eszméirányból származott a régi finanziaális politika, — melynek uralma alatt adórendszerünk jelen anomal és céljának teljességgel meg nem felelő állapotaig lassankint kifejlett. Ezen politika egészen eltévesztette szem elől annak csak komoly megkísértését is, hogy az ország közszükségei kellőleg fedezve legyenek, hogy a nép teherhordási képessége gyarapíttassék, és mindössze is a teherszaporodás akadályozására és így pusztá negatióra szorított. E politika jelszava ez volt : k i m é l j ü k a z - a d ó z ó t; és ez igen humanusan hangzik, de gyakorlatban mennyire hiúsult meg, azt a tények bizonyítják, mert az adózó nép terheinek szaporodását megakadályozni nem vala képes és mert semmit sem tett képességének gyarapítására, tehát el is maradt szomoruan mellette mindenben az ország. Hasonló kárt tett azon mód, melyel kiállítottuk az eddig létező közjövedelmeket. Mivelhogy eddig azok, melyekről bizonyos állandó források által gondoskodva nem volt, direct adózás útján állítottak ki, és ezen direct adó legnagyobb része a birtokra nehezedett, tehát igen nehezen tudunk elválni ezen eszmétől, vagy csak megvizsgálni is alig vagyunk hajlandók azt : vajjon nem léteznek-e a közjövedelmek előállí-

tásának más és gyümölcsözőbb módjai is. A negatívumak ezen tévleisége és meddségéből származik azon eszmei szegénység, melly, ha közszükségek fedezéséről van szó, házi és hadiadó emlegetésénél, ha közjövőknek előállításáról, birtokaránylagos teherviselésnél továbbra terjeszkedni nem tud.

Az újabb nemzedék egy bizonyos részének füleiben, a nélkül hogy észre is venné, ezen tévpolitika utóhangjai rezgenek. Észrevevén ugyanis, hogy a régi politika meghiusult, 's látván, hogy a nemességben napokint csökken a rendes teherhordás iránti idegenség, ismét a régi politika szellemében, noha más uton, akar segíteni a jelen állapot anomáliáin, és azon igyekszik, hogy a mostani adózók vállain fekvő teher tételessé által nagy részben más vállakra. Ezen szándékát a jelen nemzedék érintett része általános elvek paizsa mellé szereti helyezni, és azon plausibilitás által tenni ajánlatossá, melly a közterhek mindenki általi viselésének elvében fekszik, és ezért ezen elvet állítja előtérbe és ennek nevében sürgeti, hogy a létező közterheket a nemesség birtokaránylag vegye által, azon esalódásból indulva ki, hogy ha ezen elv keresztülmegy, már boldog lesz az ország, holott az elv keresztülmenetele még semmi, ha csak az elv okosan és maga helyén nem alkalmaztatik. Ezen politikának jelszava: „könn yitsünk,“ mi szinte igen szépen és humanusan hangzik, — de magában az ország fölemeléséhez még ép olly kevésbé vezet, mint az előbbi, és az ország elhanyagolt szükségzeit tekintve, csak olly negatio, mint amaz. Mert hisz könnyű belátni, hogy ezen irányzat más formában ugyan, de valóságban és gyakorlati alkalmazásban nem volna egyéb, a régi tévpolitika folytatásánál. Nincs ugyanis ezen irányzat kitűzésénél legkisebbé is számba véve az említett megcsökkenett idegenség reális mértéke, sőt az igen nagyon túl van becsülve; semmi figyelemre sincs méltatva a rendes teherhordás iránt mutatkozni kezdő hajlammak iránya, semmire az ország azon szükségzeit, mellyek fedezésére közpénz kívántatik és mellyek az eddigi adózók teherhordásának egészen körén kívül esnek; nincs méltányolva legkevésbé is az, mit az ország finanziaális megalakulhatása igényel; és innen következik, hogy ezen irányzat pártolói sajnálandó önmystificatióban élnek, melly által magát elsodortatni igen káros, sőt az ügy czélszerű fejlődhetését tekintve, veszélyes.

A nemesség teherhordási hajlama még korán sem terjedt annyira, mint ezen jó urak hiszik. A házi és hadiadó birtokaránylagos elvállalása a legszánandóbb minoritásban teng az érdeketlenknél, akár számukat, akár azon arányt tekintsük, melly szerint ezen teherhez de facto járulnának. Szellemi és anyagi investitiókra bizonyosan meg van bennök a

fizetési hajlam, de egyébre olly hajlam, melyre valamit építeni lehetne, még épen nincs. A nemesség önféjével gondolkozó része igen jól látja, hogy az országnak igen számos közszükségei vannak, melyek fedezést a mostani teherhordó érdekében is halaszthatlanul igényelnek, de még fedezve épen nem volnának, ha ő a házi és hadiadót birtokaránylag elvállalná is. Érzi továbbá, hogy azon rendszer, mely szerint az eddigi teherhordóktól beszédettek a közjövedelmek, károsan hatott reájok magokra is, és így azt magára is alkalmaztatni engedni, épen nem hajlandó, min csodálkozni épen nem lehet, mert hogy valakinek nagy kedve legyen szolgáljától, szolgálójától, csikájától, tinájától, lovától, birkájától, sörtvéséstől, méhétől' sat. fizetni, azt méltányosan senki sem kívánhatja. A közjövedelem előállításának illy barbarus módja appetitust senkiben sem gerjeszthet. Még kevesebb kedve lehet bárkinek is, házi és hadiadót birtokaránylag, és e felett még másféle terheket is most mindjárt vinni. Különösen ez a „birtokaránylag“ nem tetszhetik senkinek, a ki tudja, hogy az országnak mindig több több közpénzre lesz szüksége, melynek befördítése mindenkinék érdekében történik, és így előállítása egyedül a birtokra nem nehezedhetik. Ehez járul, hogy sokat fizetni kedve épen senkinek sincs, mert az ország elmaradott állapota mellett, önmaga vagyoni elmaradottságát is sajnosan érzi, majd mindenki. Ezen természetes vonakodást növeli annak tudása, hogy bizony már első lépés gyanánt jó sokat kellene fizetnie, ha a létező terhek vállalására szánná magát, növeli annak szörnyü határozatlansága, mit neki bizonyos oldalról fülibe kürtölnek. Azt tudja p. o. a nemes, hogy az ország védelmére rendkívülig felkelni (insurgálni) törvény szerint köteles, de azt, vajjon ezen kötelességétől fel lesz-e oldva, ha a hadiadót birtokaránylag elvállalja, neki nem tudja senki megfejteni, azon egyszerű okból, mert a vásár kettőn áll.

Mind ezen okoknál fogva nem is teszen ezen köztelherviselési eszme valóságban semmi előmenetelt, hanem csökönnyösen mindig egy helyen marad, és pedig épen azért marad, mert egyszerre akarják bizonyos oldalon keresztül vinni. Az eszmét csak pengetik jobbra balra és éljenezik. Ellene in thesi nem szól senki, sőt legtöbb mellette szónokol, de ezen elméleti általánosságból gyakorlati mezőre nem tétetik által, és ha kutatja az ember azon értelmet, melyet neki azok tulajdonitanak, kik legharsányabban pengetik, eligazodni igen bajos, és végre is az sül ki, hogy a legnagyobb rész magával sincs tisztában, hanem beéri a divatos jelszó pengetésével. Így van ez minden dologgal, valamig a theoria, a jámbor ohajtások, az általánosságok mezején hagyatik, és nem specialisáltatik, practice valósittatni meg nem kísértetik. Ha Angliában

a szabad kereskedés pártja a védvám és prohibítív rendszer ellen csak theoretice szónokolt, írt, vezércikkezett, gyülesezett, a védvám elvét egyszerre ledönteni akarta, és nem érte volna be a részletes győzelmekkel, úgy a szabadkereskedési eszme, gyakorlatban maig is alig tesz valamely előmenetelt; ott máskép jártak el, és látjuk az eredményeket. Huskisson még igen keveset tett, Peel már többet, 's végre a gabonatörvények elleni Liga befejezte a csatát. Ennek végeztélja bizonyosan az volt, hogy a védvámrendszert megdöntse, de ha ezt a theoreticus jelszót tűzi lobogójára, a practikus angolnál bizonyosan nem talál annyi sympathiákra, mint talált valóban, ezt mondva: olesó kenyér! És így van ez nálunk is. Azon törvényhozás, melly csak annyit határoz is, hogy a nemesség évenként 100,000 ft rendes terhet vigyen, sokkal többet tett a köztelherviselés elvének győzelmére, mint akármennyi határozat, melly az elvet kimondja, de az életbe be nem viszi, és papiron hagyja. Ha mi azon hajlamát a nemességnek, melly mérsékelt mennyiségben létezik benne jelenleg az állandó teherhordás iránt, épen ellenkező irányban akarjuk felhasználni, mint a merre az tart; — ha egy pár pinttel egy akót akarunk megtölteni; — ha általános elvek keresztülvitelét tesszük feladatunknak, és nem érjük be a czélszerű elvek alkalmazásával ott és úgy, a hol és a mint azok a fenálló körülmények között most alkalmazhatók, hogy végre az országos pénztárban pénz legyen, habár valamivel kevesebb elv is az országgyűlési irományokban — úgy megint csak a jámbor ohajtások mezején fogunk aratni értéktelen babérokot, és épen azért semmi egyebet, mert igen nagy feneket keritünk a dolognak.

És íme itt látja az olvasó annak okát, miért abstraháltunk mi egészen a házi és hadiadótól. Mi ezen egész eszmét kimondhatlanul szegénynek tartjuk, melly mellett holmi mesterkéltséget, rövid ideig tartó, szinlett, kicsinált enthusiasmust, meglehet harsány éljeneknél egyebet nem eredményezőt, hogy gerjeszthetnek Demostheneseink, ha épen nagyon megerőtetik magokat, de a melly mellett tartós melegséget és érdeket gerjeszteni, egy halandó sem képes. És azért nem is lenne egyéb sajnálandó idővesztésnél, mit ezen szegény eszme mellett bárki is elkövetni szándékoznék. Mi bátrak vagyunk ezen eszmék pártolónak azon jó szándéku tanácsot adni, hogy azzal egyelőre hagyjanak fel, és a lehető egyetértést idétlén eszméikkel nem akadályozva, igyekezzenek inkább a létező hajlamokat czelszerűleg hasznosítani. Így mindenesetre sokkal nagyobb valószínűsége volna a sikernek, a vita szűkebb körre szorulna, az értesülés könnyebb, a közhaszon pedig nagyobb volna.

Tervünk tekintetében még szükségesnek tartunk néhány felvilágo-

ító szót. A mennyiben számokat hoztunk fel, csak inkább például formulázott javaslatokban, azon vezérelvből indultunk, hogy a teremendő közpénz, direct és indirect utakon úgy állittassék ki, hogy ezen új teher a mostani terhek hordozóit legkevésbé, de azért mégis érjen mindenkit, ne nyomjon senkit, az egész népességre háramlandó könnyítés pedig a közpénznek gyümölcsöző javításokba fordításából származzék. Új terheket alig indítványoztunk, vagy olyakat, mellyek befordításokban ne lennék legnagyobb részbeni compensatiójokat. Azon milliók, mellyek fizetését javasoltuk, elemezve és alkotórészeikre szétarakva, mindössze is alig terjednek többre, mint a mivel most kereskedésünk nyügeit, dohányzási élvezetünket és rossz közlekedésinket megfizetjük. Személyadót indítványoztunk, de más részt a megyei törvénykezés terhét a mostani adózók vállairól az ország pénztárára átvétetni javasoltuk. Szóba hoztuk a törvénykezési taksákat, de a megyei albiróságok, és így az általok szedettek megszűnését is terveztük. A birtokos nemességnek azt mondtuk: ne vonakodjál évenként 2 millió terhet vinni közjavítási célból, hiszen csak az ausztriai tartományokkali vámmentes kereskedésből is több lesz a direct és indirect haszon, melly reád háramlik; e felett meg a közlekedési eszközök gyors javítása úgy fogja szaporítani telkeid becsét és jövedelmedet, hogy azon két milliót alig érzended. Indítványoztuk a dohányjövedelem országosítását, de megmutattuk, hogy a nélkül nem lehet vámmentes és szabadabb kereskedésünk, és hogy ezen jövedelem most is szedetik legnagyobb részben, csak hogy nem az ország, hanem a dohányspeculánsok, szivargyártók és boltosok által.

A mostani teherhordónak ezt mondtuk: barátom, az ország felemelése nálad nélkül meg nem történhetik, és reád nézve az legjobb, ha az ország anyagi jóvoltáért minél több milliók investáltatnak, mert így támadnak neked bőségben becsületes kereseti módjaid, így fogod, azokat használva, magadat földesuradtól megválthatni — vidd egyelőre tehát az eddigi terheket, mellyek a király és a megyének szükségesek, mert azokat nem azért bírod ittott nehezen, mert nagyok, hanem azért, mert rosszul vannak elosztva, és mert eddig nem investáltattak azon milliók, tehát nem történt az meg a mire szükség van, hogy keresetmódjaid gyarapodjanak, jutalmazóbbak legyenek, és így terheidet könnyen vigyed; ha azonban azok egy részét a nemesség már most vinné, úgy vagy neked kellene megint azon többieket vinned, mellyek az ország felemelésére szükségesek, és így csak ott volnál, hol eddig; vagy pedig nem történnék ismét meg az, a mire az országnak, és különösen neked szük-

ségték van, hogy legyen minél több becsületes kereseti módod, mert a nemesség épen nincs hozzá készülve, hogy mindkettőt vigye. A birtokos nemességhez pedig így szoltunk: barátim, soha se engedjétek magatokat a szószátyárok lármája által sodrotokból kivéetni; vegyétek komolyan szemügyre az ország dolgát, mert az éljenektől meg nem hízik; barátkozzatok meg azon eszmével, hogy minden terhet közösen hordozni fogtok, és készüljétek is hozzá, de épen azért erőtöket ne engedjétek holmi apró engedményeeskékkel, mellyek tulajdonkép senkinek sem használnak, és köszönetet sem aratnak, — kimerítetni; egy rossz adórendszert ne engedjétek nyakatokba varratni, hanem magatok vállaljatok mérsékelt állandó terhet, a mennyit egyelőre elbirtok; ezenkívül szerezzetek az országnak egyéb közjövedelmet is, és szerezzetek neki ezeknek alapján hitelt; fordítsátok mindkettőnek eredményét haladék nélkül és nagyban anyagi és szellemi javításokba; a kereskedést mentsétek meg nyügeitől, és aztán így megerősödvé menjetek okos egymásutánnal oda, hova — száz szónak is egy a vége — mennetek csakugyan kell, és lábaitok sérelme nélkül lehet is, csak előbb az ut legyen annak rende szerint elegyengetve. — Így szoltunk az illetőkhez, mi sikerrel? nem tudjuk, de arról meg vagyunk győződve, hogy többel, mint ha mi is azt a házi és hadiadó-féle birtokaránylagos szegény eszmét pengettük volna!

Észrevehette fejtegetéseink során az olvasó, hogy azon meggyőződésből indultunk ki, miszerint az egész finanszialis dolog szörnyű anomál állásban van nálunk, mellyet egyszerre tenni tökélyhez csak némileg közelítővé is, meghaladja a halandó tehetségét, és így nem is várhatott tőlünk olly valamit, miről magunk is véljük, hogy felüláll minden kifogáson. Tervünk minden imperfectiója mellett, — ha nem is részleteiben, legalább főirányzatában életbe átvive, — alkotmányos és anyagi fejlődésünkben olly fordulatot képezne, millyet eddig még semmiféle törvényhozási intézkedés nem eszközölt. A mi különösen az országgyűlés hatáskörét illeti, ez a számodolás, 's felelőség elvének gyakorlatba-vétele, mi természetesen „*conditio sine qua non*“, más részt nevezetesebb pénzrőlí időnkint megújuló rendelkezési jog által, azon vonalra volna helyezve, mellyen más előhaladottabb alkotmányos nemzetek állnak. A befodítás tervezésének té-

kintetében az ország főszükségei lebegtek szemünk előtt, mind szelle-
mi mind anyagi rendük — elemi és ipari oktatás, törvénykezési rend,
közigazgatás, börtönök javításai, birtok-biztosítás, közintézeteink gyara-
pítása, kereskedésünk nyügeinek megoldása, közlekedési eszközök javi-
tása nagyban, vizeink megigazitása, csatornázás, hitelalapítás, országos
tűzkármentés — és a mi mind ezekben foglaltatik, igen sok új becsületes
kereseti mód, igen sokaknak. Mind ezen tervezések között, a régi divat-
ból népszerű téveszméket, a régi megszokásból belénk rögzött halitéle-
teket, valamint egyébkor, úgy itt sem kíméltük, és számokban formulá-
zott példákkal igyekeztünk megmutatni, hogy a nemesség jelen teher-
mentessége valóságban nem egyéb csalódlásnál és inkább valóságos te-
her; ellenben általunk javasolt terhelése, valóságban élhetési és élvez-
hetési könnyebbség!

638

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

TARTALOM.

	Lap
Feladás értelmezése	7
Mire van most szükségünk?	9
Mi végre hasznosítsuk egymást?	14
Nyavalyánk diagnosisa	18
A közpénz-erő mennyiségének puhatolása	25
Tekintet a világ jelen pénzügyefre, és az abból folyó tanulság	30
A régi és új „Maradi”-ak	37
Országos pénzügyünk megalapításának stádiumai	42
Javaslat, fővonásaiban	47
Financzpolitika a kormány, — kormányi financzpolitika az ország el- lenében	53
Javaslat, lehető eredményei	59
Indirect adó	65
Miért országjavítási lehet és nem hadi és házi adó-vállalás?	68
Ellenvetések felderítése és részletek	76
Mi lehet az ország képe a közpénzerőnek czélszerű használata mellett	81
A pénzügy további kifejlése példában	91
Számokkal világosított példa	97
Dohányfüst megadoztatásának okai	101
Szabadon füstölők rettegései és lecsillapítási kísérlet	106
Sommázzunk	116
